

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “เสสุกวาดจวนอุปถัมภ์”

A STUDY OF THE ACHIEVEMENT OF THE PUBLIC MIND PROJECT
: A CASE STUDY SECONDARY SCHOOL STUDENTS OF
BANGMOD WITTAYA SCHOOL “SEESUKWADJUAN UPPATHUM”

นางวลัยรัตน์ ยิ่งคำนูน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์”

นางวัลย์รัตน์ ยิ่งคำนุ่น

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF THE ACHIEVEMENT OF THE PUBLIC MIND PROJECT
: A CASE STUDY OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS OF
BANGMOD WITTAYA SCHOOL “SEESUKWADJUAN UPPATHUM”**

MRS. VLAIKAT YINGDUMNUN

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
(Copyright by Mahachulalongkor)**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

..... ประธานกรรมการ

(พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร.)

..... กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปญฺโญ, ผศ.ดร.)

..... กรรมการ

(ดร.ประมุข สารพันธ์)

..... กรรมการ

(ดร.จุฑามาศ วารีนแสงทิพย์)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระมหาทวี มหาปญฺโญ, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ

ดร.ประมุข สารพันธ์ กรรมการ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความเมตตา อนุเคราะห์จาก ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีอุปการคุณหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้ เพื่อแสดงความขอบคุณ ดังต่อไปนี้

นมัสการขอบพระคุณ พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ตลอดจนคณะกรรมการจากบัณฑิตวิทยาลัย ที่คอย ติดตามแจ้งข่าว แนะนำให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในทุกๆ ด้าน ด้วยดีตลอดมา

นมัสการขอบพระคุณ พระมหาทวิ มหาปญฺโญ, ผศ.ดร. พระอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์และขอขอบพระคุณ ดร.ประมุข สารพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่เมตตา เอาใจใส่ให้คำแนะนำการทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมาจนวิทยานิพนธ์สำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ ผศ.ดร.เริงชัย หมั่นชนะ ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์ ดร.มาศโมฬี จิตวิริยธรรม ดร.แสวง นิลนามะ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามและให้ คำแนะนำเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่กรุณาตรวจทานและแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ให้ด้วยความเต็มใจยิ่ง

ขอขอบพระคุณ นายสนั่น ชนนทวาริ ผู้อำนวยการโรงเรียนบางมดวิทยา“สี่สุทวารค จวนอุปถัมภ์” คณะผู้บริหารและครูที่อำนวยความสะดวกในการเก็บแบบสอบถาม และขอบคุณ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ให้ความร่วมมือ ตอบแบบสอบถาม อันเป็นประโยชน์ใน การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นมัสการขอบพระคุณพระครูใบฎีกาสนั่น ทयरโกโจ ผู้เชี่ยวชาญ ที่เมตตาให้คำแนะนำ เกี่ยวกับรูปแบบการเสนอวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้อง และขอขอบพระคุณดร.ศศิวรรณ กำลังสินเสริม ที่ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับรูปแบบการเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตลอดมา

คุณความดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายบูชาพุทฺธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณและ บูชากตเวทิตาคุณต่อคุณแม่บัวผัด สายสุเขียว มารดาที่อบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่จนมีวันนี้ ตลอดจน ครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้มาตั้งแต่ต้นจนบรรลุวัตถุประสงค์ทุกประการ

วัลย์รัตน์ ยิ่งคำนุ่น

๑๔ มกราคม ๒๕๕๕

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์”

ผู้วิจัย : นางวลัยรัตน์ ยิ่งคำนูน

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง) ผศ.ดร.ป.ช.ธ, พธ.บ. (ปรัชญา),
 ศน.ม.(พุทธศาสนศึกษา), M.Phil., Ph.D. (Buddhist Studies)

: ดร.ประมูล สารพันธ์ ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา),
 M.Phil., Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๔ มกราคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” กรุงเทพมหานคร
 มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา: กรณีศึกษานักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ๒) เพื่อศึกษา
 เปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
 โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนา จิตอาสา
 ของโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์”

ดำเนินการวิจัยโดยวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน
 บางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” จำนวน ๒๔๑ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถึ
 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การทดสอบค่าเอฟ การวิเคราะห์ตัวแปร
 ทางเดียวและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยของ LSD's Method (Least Square
 Difference Method)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
 โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๕$) เมื่อ
 พิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการทำงานเป็นทีม รองลงมาด้านความ
 สามัคคี ด้านความมีน้ำใจ ด้านความเสียสละ และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก

($\bar{x} = ๔.๐๕$ - ๓.๘๑) ดังนั้นระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านการทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยมาก

๒. นักเรียนที่มีเพศ อายุ แผนการเรียนปัจจุบัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง ที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกัน นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน ต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาจิตอาสาของนักเรียนพบว่า ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับรองสุดท้าย นักเรียนต้องการ คือ ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมด้านความรับผิดชอบต่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ควรส่งเสริมกล้าคิดกล้าแสดงออกในที่ประชุม มุ่งเน้นให้นักเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครูจากครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองชุมชน ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดจิตอาสาต่อสาธารณะได้ ซึ่งเชื่อมโยงกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ฌราวาสธรรม ๔ ทิฏฐธรรมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ ล้วนเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสา ที่พัฒนาจากคุณสมบัติภายในตน ที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็นจิตอาสา ขัดเกลากฎกติกามารยาท ทำงานร่วมกับหมู่คณะได้ ทำให้เกิดความมีน้ำใจ เสียสละแบ่งปัน สามัคคี เป็นที่รักที่ชื่นชอบของคนทั่วไป ยึดเหนี่ยวน้ำใจคน มีความ پاکเพียรในงาน หรือกิจกรรมที่ทำจนสำเร็จ ใ้รัก เมตตาต่อกัน พึ่งปฏิบัติ เกื้อกูลต่อกันส่งผลให้มีจิตอาสาอย่างยั่งยืน

Thesis Title : A Study of the Achievement of the Public Minds Project : A Case Study of the
Secondary School Students of Bangmod Wittaya School

“ Seesukwadjuanuppathum ”

Researcher : Mrs. Vlairat Yingdumnun

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Assist. Prof. Dr. Phramaha Tawee Mahapanyo (Lalong), Pali IX, B.A., M.A.,
M. Phil., Ph.D. (Delhi University)

: Dr.Pramun Sarapun B.A Buddhism), M.Ed, Ph.D.Ed

Date of Graduation : January 18, 2512.

ABSTRACT

This thesis is to studies the results of the achievement of the Public Minds Project. It is of there objectives,namely : 1) to study the achievement of the Public Minds Project. 2) to compare the level of the achievement of the Public Minds Project 3) to study the problems and the suggestions for the development of the Public Minds Project.

This Research is conducted by the representative examplaly groups of students in Higher secondary School Students of Bangmod Wittaya School “ Seesukwadjuanuppathum” of 243 students. The data were analyzedly to determineing the frequency of the mean and standard deviation,the test value, the F-test, the analysis and the comparison of different variants of the same value as a partner with LSD Method.

From the results of the researd, it is found that

1. The achievements of high school students of the Public Minds Project are at the high level (= 3.95), when considered on one side.When it is ordered from the most to the least, level, the teamwork. The second level is the harmony. The third level is hospitality. The fourth level is sacrifice. The fifth level is the responsibility. Which is at the high level (= 4.05 to 3.81). So, the levels achievement of the Public Minds Project on teem working are at the high ones.

2. The students whose sexes and ages are different from their learning projects, they don't get the different levels of the achievement. For the students who have different levels of education and their parents occupations, there are different achievements of the point of 0.05. The students who join the different activities of the students developing, they have not the different levels of the achievement. The students who join the relationship supporting activities among the temples homes and the schools one classroom and one work project integration activities have the different level of 0.05.

3. For those suggestions, it is found that the students have responsibilities before the last one level. Generally, the students need to have various and movement activities to support their cooperative responsibilities. They also have the ideas to support the activities at the meeting. Moreover, they wish to express their views at the meeting, and to do the work handed over to them by their family, parents and communities that support their activities for the public. Those can be related with the doctrine of Buddhism such as Sagch object 4, Achievement 4, Prhmwihar 4, Kharawassadham 4, Thidthathammikatthasangwattanikkadham 4, Saraniitrm 6, those are the principles to support the public minds that develop from inner to be the good public minds. They can be the good behaviors, do the work in group so they have good spirits, self-sacrificing, harmonious. They are also the beloved of people who meet them. They are attractive and do their tasks industriously. Those can continue the public minds.

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

๑.๑ คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ การอ้างอิงใช้ระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๕๒/๑๔๗, อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐ หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ฆมมปาฬิ (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๒๕ ชื่อที่ ๕๒ หน้า ๑๔๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และ อังคุตตรนิกาย ติกนิกาย (ภาษาไทย) เล่มที่ ๒๐ ชื่อที่ ๘๕ หน้า ๓๑๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕, เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาบาลี)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
สั.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.สพา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.ตึก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	สตุตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ทสกนิปาตปติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

๑.๒ คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

อักษรย่อที่ใช้อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย ใช้ระบบระบุชื่อย่อ คัมภีร์/ลำดับเล่ม(ถ้ามี)/ภาค(ถ้ามี)/หน้า ตัวอย่าง เช่น ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๔๔๑ หมายถึง มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี อุประิณณาสกัอรรถกถา (ภาษาไทย) เล่ม ๓ หน้า ๔๔๑ เป็นต้น

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.ม.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	สมันตปาติกา	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
---------	-------	---	-----------	-------------	----------------	-----------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.อ.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปัญจสุทนี	อุประิณณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	เถรีคาถาอรรถกถา	(ภาษาไทย)

๑.๓ กำย่อกั่ยวกับคัมภีรฎีกา

อักษรย่อที่ใช่อ้างอิงคัมภีรฎีกา ฉบับมหาจุฬารฎีกา ใซ้ระบบระบุชื่อย่อคัมภีรฎีกา/ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/ชื่อ(ถ้ามี)/หน้า ตัวอย่าง เช่น อง.จก.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๑/๕๕ หมายถึง องคุตตรนิกาย จก.นิปาตฎีกา (ภาษาบาลี) เล่ม ๓ ชื่อ ๑๓ หน้า ๕๕ เป็นต้น

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

อง.จก.ฎีกา (บาลี) = องคุตตรนิกาย จก.นิปาตฎีกา (ภาษาบาลี)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม	๘
๒.๑.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตาม หลักพระพุทธศาสนา	๘
๒.๑.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทั่วไป	๑๒
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาเชิงพุทธ	๑๖
๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสา	๑๖
๒.๒.๒ ลักษณะจิตอาสา	๑๘
๒.๒.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมจิตอาสา	๒๔
๒.๒.๔ บุคคลผู้ทำหน้าที่ด้านจิตอาสาในพระพุทธศาสนา	๓๒

๒.๓	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทั่วไป	๕๖
	๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสาทั่วไป	๕๖
	๒.๓.๒ ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป	๕๘
	๒.๓.๓ ประเภทของจิตอาสาทั่วไป	๖๒
๒.๔	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน	๖๕
	๒.๔.๑ ด้านความมีน้ำใจ	๖๘
	๒.๔.๒ ด้านความรับผิดชอบ	๗๒
	๒.๔.๓ ด้านความเสียสละ	๗๕
	๒.๔.๔ ด้านความสามัคคี	๘๓
	๒.๔.๕ ด้านการทำงานเป็นทีม	๘๗
๒.๕	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๕
๒.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๕
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒	การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย	๙๖
๓.๓	เครื่องมือและคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๘
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๑
๓.๕	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๒
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑	ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปและการเข้าร่วมโครงการทางจริยธรรม	๑๐๔
๔.๒	ตอนที่ ๒ ผลสัมฤทธิ์จิตอาสาของนักเรียนแบ่งเป็น ๕ ด้าน	๑๑๐
	๔.๒.๑ ระดับจิตอาสาด้านความมีน้ำใจ	๑๑๑
	๔.๒.๒ ระดับจิตอาสาด้านความรับผิดชอบ	๑๑๒
	๔.๒.๓ ระดับจิตอาสาด้านความเสียสละ	๑๑๓
	๔.๒.๔ ระดับจิตอาสาด้านความสามัคคี	๑๑๔
	๔.๒.๕ ระดับจิตอาสาด้านการทำงานเป็นทีม	๑๑๕

๔.๓ ตอนที่ ๓ เปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียน	๑๑๖
๔.๔ ตอนที่ ๔ ข้อมูลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน	๑๒๕
บทที่ ๕ สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุป	๑๓๓
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๕
บรรณานุกรม	๑๔๗
ภาคผนวก	๑๕๔
ภาคผนวก ก	๑๕๕
ภาคผนวก ข	๑๖๔
ภาคผนวก ค	๑๗๐
ภาคผนวก ง	๑๗๒
ภาคผนวก จ	๑๗๖
ภาคผนวก ฉ	๑๘๒
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านเพศ	๑๐๓
ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านอายุ	๑๐๕
ตารางที่ ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านระดับชั้นการศึกษา	๑๐๕
ตารางที่ ๔.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านแผนการเรียนรู้อยู่ปัจจุบัน	๑๐๖
ตารางที่ ๔.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้านอาชีพของผู้ปกครอง	๑๐๖
ตารางที่ ๔.๖ ผลการวิเคราะห์ด้านการเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร	๑๐๗
ตารางที่ ๔.๗ ผลการวิเคราะห์ด้านการเข้าร่วมโครงการจิตอาสา	๑๐๗
ตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน	๑๐๘
ตารางที่ ๔.๙ ผลการวิเคราะห์ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน	๑๐๘
ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์ด้านการเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ	๑๐๙
ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ของ โครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็นรายด้าน	๑๑๐
ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ของ โครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็นราย ด้านความมีน้ำใจเป็นรายชื่อ	๑๑๑
ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ของ โครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็นราย ด้านความรับผิดชอบเป็นรายชื่อ	๑๑๒
ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ของ โครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็น รายด้านความเสียสละ เป็นรายชื่อ	๑๑๓

ตารางที่ ๔.๑๕	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็นรายด้านความสามัคคี เป็นรายชื่อ	๑๑๔
ตารางที่ ๔.๑๖	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็นรายด้านการทำงานเป็นทีมเป็นรายชื่อ	๑๑๕
ตารางที่ ๔.๑๗	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกตามเพศ	๑๑๖
ตารางที่ ๔.๑๘	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกตามอายุ	๑๑๗
ตารางที่ ๔.๑๙	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกตามระดับการศึกษา	๑๑๘
ตารางที่ ๔.๒๐	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ จำแนกตามระดับการศึกษา	๑๑๙
ตารางที่ ๔.๒๑	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามระดับการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับ	๑๒๐
ตารางที่ ๔.๒๒	การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา	๑๒๐
ตารางที่ ๔.๒๓	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกตามแผนการเรียนปัจจุบัน	๑๒๑
ตารางที่ ๔.๒๔	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง	๑๒๒
ตารางที่ ๔.๒๕	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง	๑๒๓

ตารางที่ ๔.๒๖	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของ โครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง	๑๒๔
ตารางที่ ๔.๒๗	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาจำแนกตามการเข้าร่วมโครงการจิตอาสาของนักเรียน	๑๒๔
ตารางที่ ๔.๒๘	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาจำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน	๑๒๖
ตารางที่ ๔.๒๙	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาจำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน	๑๒๗
ตารางที่ ๔.๓๐	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาจำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน	๑๒๘
ตารางที่ ๔.๓๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสาของนักเรียน	๑๒๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชน เป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม ที่ควรจะได้รับ การทะนุบำรุงอย่างดีที่สุด ต้องช่วยกันสร้างโอกาสในด้านการพัฒนาทาง สรีระและสติปัญญา ตลอดจนโอกาสทางสังคมอื่น ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนไทยให้มากขึ้น เพราะการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อพัฒนาการของมนุษย์ต้องมีโครงสร้างและการทำงานทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญาที่สมบูรณ์มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้^๑ ดังนั้นการสร้างพฤติกรรมของเยาวชนตามหลักคตินิยมทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นวัยที่ขาดการยับยั้งชั่งใจ ขาดความอดทนอดกลั้นความลำบากตรากตรำต่อทุกขเวทนา ต่อการกระทบกระทั่ง ต่อความย่ำแย่ของกิเลสตัณหา

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมาได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมไทย ก่อผลกระทบทั้งในด้านเป็นคุณและโทษ ในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะความเติบโตทางด้านวัตถุที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม วัตถุนิยม ได้กระตุ้นโน้มน้าวส่งเสริมให้บุคคล โดยเฉพาะเยาวชน วัยหนุ่มสาว อันเป็นพลังสำคัญของสังคมในอนาคต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่เป็นการแสวงหาความมั่งคั่ง และวิถีชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อ รักสบาย เน้นการแข่งขันชิงดีชิงเด่น เกิดวิถีคิดแบบตัวใครตัวมัน ขาดจิตสำนึกสาธารณะ^๒ “จิตอาสา” เป็นการให้และช่วยเหลือสังคม และได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติ เป็นการปลูกจิตใจคนไทยให้องกามขึ้นอีกครั้ง ในการมาช่วยกันดูแลสังคมไทย ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชน

^๑ พวงเพชร สุรัตน์กุล, มนุษย์สังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๕.

^๒ สุกุณา บัณฑุรัตน์และคณะ , แนวคิด รูปแบบและวิธีการของการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร (สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว สนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้าง เข้าใจผู้อื่นร่วมกัน สร้างสรรค์สิ่งดี ทำดีให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย และรับผิดชอบสังคมร่วมกัน^๓

เยาวชนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกาย ความคิด จิตใจ และสังคม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เยาวชนมีความอยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง ต้องการอิสระ ส่งอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรม หากขาดเอาใจใส่ดูแล ฝึกฝนอบรมขัดเกลา ระวังประคอง ก็จะทำให้จิตใจของเยาวชนมีความอ่อนแอ ไม่ค่อยมีความสุข มีความกระวนกระวาย มีความเครียด เมื่อหาทางออกไม่ได้ อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ เช่นการยกพวกตีกัน ฆ่าตัวตาย เล่นการพนัน ลักขโมยที่вокกลางคืน คบคนชั่วเป็นมิตร ดื่มสุราและใช้รถมอเตอร์ไซด์แข่งความเร็วกัน เป็นต้น

ความอ่อนแอทางด้านจิตใจของเยาวชน มักทำให้เกิดอาการหวั่นไหวต่อสิ่งชั่วร้ายทางอายตนะโดยง่าย เนื่องจากขาดทักษะในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จึงทำให้เพเลิดเพเลินคิดในอารมณ์ และสิ่งที่ย่ำแย่ต่าง ๆ เกิดความรุนแรงในความคิด เช่นอารมณ์ฉุนเฉียว โกรธ เกลียด หงุดหงิด เบื่อหน่าย ซึมเศร้า ท้อแท้ สับสน วอกวน และฟุ้งซ่านรำคาญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๔^๔ ได้กำหนดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติการให้ทำได้ คิดเป็น และทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชา มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาและการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม พบว่าการส่งเสริมให้นักเรียนจัดค่ายอาสา เป็นการเรียนรู้ทางตรงที่ส่งเสริมให้นักเรียน ได้รับการฝึกฝนให้รู้จักเสียสละมี “จิตอาสา” ซึ่งจะสามารถสร้างนักเรียนให้เป็นผู้จิตอาสาได้

^๓ อรพินท์ ชูชมและคณะ, “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญา และคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย” : รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๐๔ , (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕.

^๔ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : กุรุสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด “จิตอาสา” ไว้เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอีกข้อหนึ่ง โดยที่สถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๖๐ ชั่วโมง

ในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” มีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่นน้อยลง จนคณะผู้บริหาร ครูอาจารย์และผู้ปกครองประชุมเห็นว่าเป็นปัญหาที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไข ได้ประชุมตกลงกันว่าควรหาวิธีที่จะปลูกฝังให้นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้ทำกิจกรรมอาสาช่วยเหลือผู้อื่น เป็นตัวอย่างแก่น้องๆในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฝึกนักเรียนสร้างจิตสาธารณะด้วยประสบการณ์จริง เพราะเห็นว่าช่วยให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์มากขึ้น ซึ่งจิตอาสานี้จะติดตัวเขาไปจนเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ใน สังคมและร่วมสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เห็นความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก จิตอาสาให้นักเรียน จึงจัดโครงการจิตอาสาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้น โดยใช้กิจกรรมโครงการจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียน ได้ฝึกปฏิบัติจริงในการอาสาพัฒนาชุมชน ดูแลรักษาของส่วนรวมและอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึกในการเสียสละ มีความรับผิดชอบ ความสามัคคีในหมู่คณะ การทำงานเป็นทีมสร้างอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยใช้โครงการจิตอาสาเป็นเวทีและในการสร้างจิตอาสาสาธารณะตามวัยที่เหมาะสมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุระหว่าง ๑๕-๑๘ ปี การปลูกฝังจิตสาธารณะให้กับนักเรียนในวัยนี้ การใช้กิจกรรมค่ายอาสาเป็นเวทีจึงเหมาะสม ในขั้นการทำหน้าที่ทางสังคม การตัดสินใจโดยถือว่ามีหน้าที่ที่จะทำสิ่งนั้น ในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และสามารถพัฒนาจิตสำนึกจิตอาสาถึงขั้น การทำตามคำมั่นสัญญา คือการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิ อันพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่สามารถมีจริยธรรมในขั้นนี้ จะสามารถควบคุมบังคับจิตใจตนเองได้ การจัดกิจกรรมมุ่งเน้นให้นักเรียนแสดงออกอย่างอิสระ ในกิจกรรมที่ทำเชื่อมโยงฝังรากลึกลงในจิตใจ ถึงผลที่จากการทำสิ่งนั้น ๆ โดยไม่ต้องชี้แนะและให้แสดงความคิดเห็นในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ว่ามีผลดีอย่างไรสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การสร้างคนให้มีจิตอาสา มีความสำคัญต่อบุคคล องค์กร สังคมและประเทศชาติอย่างมาก ถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้คนในชาติมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้อย่างสมบัติส่วนรวม อย่างเห็นคุณค่าใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การทำลายสาธารณะสมบัติต่าง ๆ จะลดลง

การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องก็จะลดลง และจะนำมาสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็ง เมื่อนักเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จะมีคุณลักษณะจิตอาสาติดตัวแบบคงทน ช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการจิตอาสาที่ปรากฏออกมา ด้านพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ : กรณีศึกษา โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ในครั้งนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษา ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์”

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์”

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนา จิตอาสาของโรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์”

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๔ ด้าน ได้แก่

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผลสัมฤทธิ์โครงการจิตอาสาทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษาในการทำการวิจัย ได้แก่ กลุ่ม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ปีการศึกษา ๒๕๕๔ จำนวน ๖๑๖ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane^๕

จากการคำนวณ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๒๔๓ คน และเลือกตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียน จำนวน ๒๔๓ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่ง ได้แก่

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- แผนการเรียนรู้อุปัจจุบัน
- อาชีพของผู้ปกครอง
- การเข้าร่วม โครงการจิตอาสา
- การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของ โรงเรียน
- การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน
- การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ

๒) ตัวแปรตาม คือ ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ใน ๕ ด้านคือ

- ด้านความมีน้ำใจ
- ด้านความรับผิดชอบ
- ด้านความเสียสละ
- ด้านความสามัคคี
- ด้านการทำงานเป็นทีม

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านเวลา คือ ตั้งแต่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๔ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔

^๕ Yamane อ้างใน ศิริชัย กาญจนวาสิ, ดิเรก ศรีสุโขและ ทวีวัฒน์ ปิตยานนธ์, การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕.

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วม โครงการจิตอาสาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ การเปรียบเทียบระดับระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ผลเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ข้อเสนอแนะในการพัฒนา จิตอาสาของนักเรียน โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๔ นักเรียนที่มีแผนการเรียนในปัจจุบันต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๕ นักเรียนที่มีอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่าง

๑.๕.๖ นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๗ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๘ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียนต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๕.๙ นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

๑.๖ คำจำกัดความ

๑.๖.๑ ประชากร หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ใน โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุททวารจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

๑.๖.๒ เพศ หมายถึง ปัจจัยส่วนบุคคลของประชากร แบ่งเป็นเพศชายและ เพศหญิง

๑.๖.๓ อายุ หมายถึง ปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรแบ่งเป็นกลุ่มอายุช่วงต่ำกว่า ๑๖ ปี และช่วง ๑๖ – ๑๘ ปี ขึ้นไป

๑.๖.๔ ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาของประชากรที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ,๕,๖

๑.๖.๕ แผนการเรียนรู้อุปถัมภ์ หมายถึง แผนการเรียนปัจจุบันของประชากร แผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์, คณิตศาสตร์-ภาษาอังกฤษ, ภาษาอังกฤษ-ภาษาจีน, ศิลปะ-คอมพิวเตอร์

๑.๖.๖ อาชีพของผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรรม,ค้าขาย, รับราชการ, รัฐวิสาหกิจ ,รับจ้างอื่น ๆ

๑.๖.๗ โครงการจิตอาสา ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง โครงการที่ฝึกนักเรียนให้รู้จักช่วยคนอื่นที่โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุททวารจวนอุปถัมภ์” ที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๔

๑.๖.๘ ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา หมายถึง ความสำเร็จของโครงการที่ปรากฏออกมาด้านพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสา ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม

๑.๖.๙ จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่เป็นสุข เมื่อได้ทำความดี อยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม มีความเมตตา กรุณา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและเต็มไปด้วยพลังแห่งความดี เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ ประกอบด้วย ๕ ด้าน คือ

๑. ความมีน้ำใจ หมายถึง ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีการเกื้อกูลต่อผู้อื่น มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน เห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าตน

๒. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานหรือกิจกรรม มีการประชุมวางแผนและทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตรงต่อเวลา เอาใจใส่ ติดตาม ไม่ทอดทิ้ง พยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๓. ความเสียสละ หมายถึง การอุทิศเวลาและเสียสละในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนด้วยความเต็มใจ

๔. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกันร่วมใจกันปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ปฏิบัติกิจกรรมตามข้อตกลง ไม่มีการแบ่งแยก ยอมรับในศักยภาพของเพื่อน

๕. การทำงานทีม หมายถึง การให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็น แก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะ แสดงบทบาทผู้นำ ผู้ตาม ได้อย่างเหมาะสม

๑.๖.๑๐ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหवादจวนอุปถัมภ์” กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา ๒๕๕๔

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาโรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหवादจวนอุปถัมภ์”

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาโรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหवादจวนอุปถัมภ์”

๑.๗.๓ ทำให้ทราบผลข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตอาสาของโรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหवादจวนอุปถัมภ์” เพื่อนำไปพัฒนาการปรับปรุงแก้ไขการจัดโครงการครั้งต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทนต์จวนอุปลัมภ์” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑) ความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความหมายของพฤติกรรม ดังนี้
สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า^๑ ได้ให้ความหมายของ พฤติกรรม คือ การประพฤติเว้นจากอกุศลกรรมบถ ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ

พระราชสิทธิมนี^๒ ได้ให้ความหมายของ พฤติกรรม หมายความว่า การปฏิบัติธรรม การทำตามธรรม ได้แก่การประพฤติตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๓ ได้ให้ความหมาย “พฤติกรรม” (Behavior) คือ การประพฤติในชีวิตประจำวัน การทำตัว คุณสมบัติของบุคคลที่แสดงออกส่วนหลักพุทธธรรมได้ระบุว่า “พฤติกรรม” หรือความประพฤติของมนุษย์นั้น จัดอยู่ในกลุ่มกรรมนิยาม (Law of Karma) ซึ่งหมายถึง กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการกระทำและการให้ผลของ

^๑ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, มงคลยอดชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒๘๘-๒๘๙.

^๒ พระราชสิทธิมนี, มงคล ๓๘ ประการ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๕-๑๘๐.

การกระทำ หรือเป็นกระบวนการแห่งเจตนา หรือความคิดปรุงแต่ง สร้างสรรค์ต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่น สร้างพฤติกรรมดี ก็มีผลดี สร้างพฤติกรรมชั่ว ก็ได้รับผลชั่ว เป็นต้น

ร.ท.บรรจบ บรรณรุจิ^๔ ได้ให้ความหมาย “พฤติกรรม”(Behavior) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นถูกกำกับด้วยจิตรู้สำนึก แต่จิตรู้สำนึกนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยแรงกระตุ้นผลักดันจากภายในอันได้แก่ จิตไร้สำนึก ซึ่งเป็นที่รวมแห่งความต้องการ ความปรารถนาและความเก็บกดต่างๆ และจิตไร้สำนึกนี้เอง เป็นที่รวมอยู่แห่งพลังงานอันก่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรมมนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา โดยมีแรงจูงใจเป็นเครื่องชักจูง และคอยหนุนหลังอยู่เบื้องหลังแห่งพฤติกรรม ตรงกับทฤษฎีทางพุทธศาสนา คือตัณหา และพระพุทธรักษายอมรับเหมือนกันว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเกิดมาจากพลังงานทางจิต (เจตสิก)

ร.ศ.ดร. กัญญา สุวรรณแสง^๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม คือ กิริยา อาการ บทบาท ลีลา ท่าทาง การประพฤติ ปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งใน ๕ ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ฉานสัมผัส และทางผิวหนัง

สรุปพฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออากัปกิริยาต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาทางทวารทั้ง ๕ อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้า

๒) ประเภทของพฤติกรรม

หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้จำแนกประเภทแห่งพฤติกรรม จำแนกตามทางหรือทวารที่แสดงพฤติกรรมออกมาได้เป็น ๓ ประเภท^๖ ดังนี้

- ก) กายทวาร พฤติกรรมทางกาย คือการกระทำที่แสดงออกทางกาย หรือกระทำด้วยกาย
- ข) วจกรรม พฤติกรรมทางวาจา คือการกระทำที่แสดงออกทางวาจาหรือคำพูด
- ค) มโนกรรม พฤติกรรมทางใจ คือการกระทำที่กระทำทางใจหรือความนึกคิด

^๔ ร.ท.บรรจบ บรรณรุจิ, จิตวิทยาวิเคราะห์เปรียบเทียบ : พระพุทธเจ้ากับซิกมันฟรอยด์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^๕ ร.ศ.ดร.กัญญา สุวรรณแสง, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕, อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๓๗/๘๒.

พฤติกรรมที่เกิดขึ้น ตามทวารหรือทางที่แสดงพฤติกรรมออกมาทั้ง ๓ ประเภทนั้นไม่ได้ระบุลงไปให้แน่ชัดว่าเป็นการกระทำที่ดี หรือเป็นการกระทำที่ไม่ดี หากมุ่งกล่าวในเชิงวิถีดำเนินชีวิตหรือจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งประเภทพฤติกรรมชีวิตหรือจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งประเภทพฤติกรรมออกเป็น ๒ ประการ^๑ คือ

๑. กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทางแห่งพฤติกรรมที่เป็นความดี อันนำไปสู่ความสุข ความเจริญ ทางกายวาจาและใจ

๒. อกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทางแห่งพฤติกรรมที่เป็นความชั่ว อันนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ ทางกาย วาจา และใจ มีนัยแห่งอรรถาธิบายตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถ ๑๐ อีกอย่างหนึ่ง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการแสดงออกของมนุษย์ทุกอย่างถือว่ากรรม ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา และพฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากใจก็เรียกว่าเป็นกรรมได้ ต่อมาก็มีปัญหาว่าในบรรดาพฤติกรรมทั้งหลาย ที่มนุษย์แสดงออกไปและยังไม่ได้แสดงออกไปนั้นอะไรมีผลกระทบที่ร้ายแรงที่สุด ที่จะพึงมีต่อความเป็นไปของตนเองและสังคมมากที่สุด

ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า ในบรรดาพฤติกรรมทั้งที่เป็นภายนอก (กายกรรม วาจากรรม) และที่สืบเนื่องอยู่ภายใน (มโนกรรม) นั้น มโนกรรมถือว่ามีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะดำเนินไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลายมากที่สุด

จากการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งตามระดับของการพัฒนาชีวิต มี ๓ ระดับดังนี้

- ๑) พฤติกรรมระดับศีล ได้แก่การพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกายวาจา ให้ดำเนินไปในทิศทางถูกต้องดีงาม เช่น การปฏิบัติตามศีล ๕ รู้จักเลี้ยงชีพด้วยสัมมาชีพ รวมไปถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพฤติกรรมที่การดำรงอยู่ของตน ด้วยการมีส่วนร่วมช่วยสร้างสรรค์รักษาให้เอื้ออำนวยต่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา เป็นต้น
- ๒) พฤติกรรมระดับสมาธิ เมื่อการดำรงตนในระดับศีลอยู่ในขอบเขตที่ดีงามแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูงขึ้น ไปตามลำดับ ซึ่งพฤติกรรมระดับนี้ย่อมเอื้อต่อการมีชีวิตที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีสุด
- ๓) พฤติกรรมระดับปัญญา พฤติกรรมระดับนี้ ถือว่าเป็นพฤติกรรมระดับสูง กล่าวคือ การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างไม่ประมาท รู้จักมองและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆ ด้วยปัญญา รู้จัก

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๓/๓๖๒.

วางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิต ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระ และสดชื่น เบิกบาน พฤติกรรมระดับนี้ จะแสดงตัวออกมาไม่เฉพาะที่การปฏิบัติของบุคคลเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงภารกิจที่มนุษย์จะต้องจัดทำในระดับชุมชนและสังคมด้วย กล่าวคือ การจัดวางระเบียบแบบแผน จัดตั้งสถาบันและกิจการต่างๆ จัดแจงกิจกรรมและวิธีการต่างๆ เพื่อให้สาระของพฤติกรรม

๒.๑.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทั่วไป

๑) ความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของพฤติกรรม ดังนี้

โกเบอร์ก (Kohlberg)^๘ กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกที่มีพื้นฐานมาจากความยุติธรรมคือการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกันอยู่โดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากล ซึ่งคนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกๆ สถานการณ์ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ ดังนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพในสิทธิข้อเรียกร้องของผู้อื่นอย่างเสมอภาค

ซานเดน (Zanden)^๙ ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง มุมมองและคุณที่ เกิดขึ้นโดยวิธีใช้แนวทางของศาสนาและสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล

เดวิดออฟ (Lida L. David OFF.)^{๑๐} ได้ให้ความหมายไว้แบบกว้างๆ ว่า พฤติกรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์และสัตว์กระทำกัน

ส. ศิวรักษ์^{๑๑} ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ให้คนได้รู้ข้อเท็จเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของสังคมตน (และของสังคมอื่นถ้าเป็นไปได้) กับให้รู้ว่าทำอะไรเขาถือ

^๘ Kohlberg L., "Moral Stages and Moralization : The Cognitive Developmental Approach", **Moral Development and Behavior**, (New York : Holt Rinehart and Winston, 1976), p 4-5.

^๙ James W. ,Vander Zanden, **Sociology the Core**, 3rd ed., (New York : McGraw-Hill Inc., 1986), p. 323.

^{๑๐} Lida L. David OFF, **Introduction to Psychology**, (New York : McGraw – Hill Book Company, 1987), p.7

^{๑๑} ส. ศิวรักษ์, **ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘.

ว่าถูกทำอะไรถือว่าผิด ส่วนการฝึกหัดอบรมทางจริยธรรม น่าจะหมายถึงการเลี้ยงดูเพื่อให้เข้าได้กับหลักความประพฤติปฏิบัติที่ถือกันว่าดีในสังคมนั้นๆ

ดร.สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต^{๑๒} กล่าวว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึงสิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน อีกทั้งวัดได้ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ตาม เช่น การร้องไห้ การกิน การวิ่ง

สรุปได้ว่า พฤติกรรมคือการกระทำของบุคคลในทุกลักษณะ ทั้งที่เป็นโดยธรรมชาติทางสรีระและที่จงใจกระทำ ซึ่งอาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวและเป็นการกระทำที่สังเกตได้ โดยอาจใช้ประสาทสัมผัสธรรมดา หรือใช้เครื่องมือช่วยการสังเกต

๒) ประเภทของพฤติกรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทของพฤติกรรม ดังนี้

สร้อยตระกูล (ติวานนท์, อรรถมานะ)^{๑๓} ได้แบ่งประเภทพฤติกรรมไว้ ๒ ประเภท ดังนี้

๑) พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยชัดเจน แยกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

(๑.๑) พฤติกรรมที่สังเกตได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือช่วย เช่น การพูด การหัวเราะ การร้องไห้ การเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือแม้แต่การเต้นของหัวใจ ซึ่งผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส

(๑.๒) พฤติกรรมที่ต้องใช้เครื่องมือหรือการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสารเคมีหรือปริมาณน้ำตาลในกระแสเลือด การทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ ซึ่งไม่สังเกตได้ด้วยตาเปล่าหรือประสาทสัมผัสเปล่า

๒) พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมที่เจ้าตัวเท่านั้นจึงจะรู้ตัวดี ถ้าไม่บอกใคร ไม่แสดงออกก็ไม่มีใครรู้ได้ก็ดี เช่น การจำ การรับรู้ การเข้าใจ การได้กลิ่น การได้ยิน

^{๑๒} ดร.สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, การปรับพฤติกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๑๓} สร้อยตระกูล(ติวานนท์) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔), หน้า ๑๓-๑๔.

การฝัน การหิว การโกรธ ความคิด การตัดสินใจ เจตคติ จินตนาการ พฤติกรรมเหล่านี้ อาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกาย เช่น ขณะใช้ความคิดคลื่นสมองทำงานหนัก หรือขณะโกรธปริมาณน้ำตาลในกระแสเลือดมีมาก ซึ่งวัดได้โดยเครื่องมือ แต่ก็ไม่มีใครรู้ละเอียดลงไปได้ว่าเขาคิดอะไร หรือเขารู้สึกอย่างไร คนรู้ละเอียด คือเจ้าของพฤติกรรมนั้น

สรุป ประเภทของพฤติกรรม เป็นการแบ่งตามการกระทำหรืออากัปกริยาต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้าที่มากกระทบ

๓) แนวทางการพัฒนาพฤติกรรม

สุภาพ อัคราวัฒนา^{๑๔} ได้กล่าวว่าการทำงานกลุ่ม หมายถึง การทำงานร่วมกัน สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ติดต่อกัน มีความสามัคคีผูกพัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ช่วยกันแก้ปัญหาเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ^{๑๕} ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูง นอกจากจะพิจารณาจากผลงานที่บุคคลกระทำแล้ว ยังอาจพิจารณาได้จากกระบวนการและขั้นตอนของการทำงาน ในทำนองที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงได้ในที่สุด เช่น มีพฤติกรรมเตรียมตัว การวางแผนก่อนการที่จะเริ่มงานและอื่นๆ จนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการทำงาน และพิจารณาในเชิงสะสมทางด้านความสำเร็จในชีวิตของบุคคล โดยดูที่รายได้ ความมีเกียรติของอาชีพ และระดับการศึกษาของบุคคลอีกด้วยและอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ให้มีส่วนต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้กับเด็ก มุ่งให้นักเรียนปฏิบัติจริง โดยใช้กิจกรรมที่นักเรียนร่วมกับชุมชนในการทำงาน เช่น การพัฒนาชุมชน การเคารพข้อตกลงในชุมชน การร่วมกันรักษาสมบัติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ

^{๑๔}สุภาพ อัคราวัฒนา, “การศึกษาพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕.

^{๑๕}ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, **ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ** : การวิจัยและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘-๒๑.

๔) พฤติกรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่น

นักวิชาการ ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

ลาซัน และลาฟาสโต (Lason and la Fasto)^{๑๖} ได้เสนอรูปแบบไว้ ดังนี้

(๑) กลุ่มที่ร่วมกันแก้ปัญหา ต้องการให้สมาชิกของกลุ่มมีความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สมาชิกแต่ละคนต้องเชื่อมั่นว่าทีมจะทำงานอย่างสอดคล้องกันในการแก้ปัญหาสมาชิกของทีมต้องให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในระดับสูง ในกระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกัน และมุ่งเน้นประเด็นที่ต้องแก้ปัญหามากกว่าข้อสรุปที่อาจจะเกิดขึ้นก่อนแล้ว

(๒) กลุ่มงานสร้างสรรค์ เป็นพฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่มที่ค้นหาทางเลือกที่เป็นไปได้ด้วยจุดประสงค์ที่กว้างๆ ในการพัฒนาผลงานใหม่ๆ ปัจจัยสำคัญในการทำงานเป็นกลุ่มลักษณะนี้ คือ ความเป็นอิสระในการทำงาน อาจเป็นในแง่ของความเป็นอิสระจากกฎระเบียบ มาตรการข้อบังคับต่างๆ บวกกับการมีบรรยากาศในการทำงานที่จะไม่เป็นตัวทำลายความคิดสร้างสรรค์

(๓) กลุ่มงานที่ทำงานอย่างมียุทธวิธีกลุ่มแบบนี้จะทำงานได้อย่างประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่ม ความเข้าใจที่ชัดเจนว่าใครต้องทำอะไรและมาตรฐานการทำงานที่เป็นที่เข้าใจแจ่มชัด พฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม ลักษณะนี้ต้องมีแผนงานที่ถูกเตรียมการมาอย่างดี มีการกำหนดบทบาทและลักษณะงานของแต่ละคนอย่างชัดเจน

ปาร์เกอร์ (Parker)^{๑๗} แบ่งพฤติกรรมของผู้ร่วมกลุ่ม ออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑) พฤติกรรมแบบผู้ให้ จะเป็นผู้ที่ทำ หน้าที่ของตนเองสำเร็จ ตามความคาดหวัง ด้วยมาตรฐานที่สูง มีส่วนในการให้ข้อมูล ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกและกลุ่ม

๒) พฤติกรรมแบบประสานความร่วมมือผู้ร่วมกลุ่ม ลักษณะนี้จะมีพฤติกรรมช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ที่ต้องการความช่วยเหลือ เตือนให้สมาชิกในกลุ่มคำนึงถึงเป้าหมาย และแผนการปฏิบัติงานของกลุ่มมีความยืดหยุ่นในการทำงาน และเปิดใจรับข้อมูลและความคิดใหม่ๆ

๓) พฤติกรรมแบบผู้สื่อสาร ผู้ร่วมกลุ่มแบบผู้สื่อสารมีพฤติกรรมกระตุ้นให้สมาชิก ของกลุ่มมีส่วนร่วมในการอภิปราย แนะนำ ให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักกัน ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่ม มีการวางแผนปรับปรุงทีมงาน

^{๑๖} ลาซัน และลาฟาสโต อ้างใน เปรมวดี ฤทธิเดช, “การพัฒนาชุดการศึกษาอบรมเชิงประสบการณ์ เพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมสำหรับนักศึกษาพยาบาล”, วิทยาลัยพัฒนศาสตร์การศึกษาศุภภัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

^{๑๗} Parker, M R and Szymanski, ME. **Rehabilitation counseling** : basics and beyond 2nd Edition ,USA : PRO-ED, Inc. 1992, P 5.

๔) พฤติกรรมแบบทำทนาย ผู้ร่วมกลุ่มแบบทำทนาย มีพฤติกรรมกล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็นในทันที ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างปราศจากอคติเกี่ยวกับงานกลุ่ม เปิดเผย มีลักษณะความเป็นผู้นำสรุปว่า พฤติกรรมต่างๆ ของผู้ร่วมกลุ่ม เป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้การทำงานกลุ่มมีประสิทธิภาพ ผู้ร่วมกลุ่มคนหนึ่งอาจมีพฤติกรรมได้หลายๆแบบ ผู้ร่วมกลุ่มอาจมีวิธีการไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามผู้ร่วมกลุ่มทุกคน ต่างก็มุ่งมั่นที่จะทำทุกอย่าง เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จและงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ

สรุป การทำงานร่วมกับผู้อื่นทำร่วมกันมากกว่า ๑ คน ทั้งที่เป็นการทำงานร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันแบบใด ลักษณะการแสดงออกของสมาชิกที่เด่นชัด และมีผลต่อกลุ่มจะคล้ายกันคือร่วมกันแก้ปัญหาสร้างสรรค์ ทำงานอย่างมียุทธวิธี เป็นผู้ให้ ผู้ประสานความร่วมมือผู้ร่วมกลุ่ม ผู้สื่อสาร ผู้ร่วมกิจกรรม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทางพระพุทธศาสนา

จิตอาสาถือว่าเป็นเหตุผลหลักของพระพุทธศาสนาในการทำงานเพื่อสังคม ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสแก่ภิกษุ คราวส่งพระสาวกชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนา ว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกิ พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อุตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเรອງจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป”^{๑๘}

๒.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสา

(ก) ความหมาย

จิตอาสา แยกศัพท์ คือ จิต + อาสา ที่แปลได้ว่า จิต หมายถึง ใจ, สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด^{๑๙} อาสา หมายถึง ความหวัง ความต้องการ การรับทำโดยเต็มใจ สม่ครใจ แสดงตัวขอรับทำการนั้น^{๒๐}

^{๑๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๓๕., วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖.

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑๒.

จิตอาสาจะมีลักษณะเดียวกันกับจิตสำนึก (ความรู้สึกรู้จักหรืออยากตอบแทนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โลกมวลมนุษย) หรือภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย จิตสาธารณะ, จิตสำนึกสาธารณะ, จิตบริการ, จิตอาสา, จิตสำนึกทางสังคม คำศัพท์เหล่านี้ มีลักษณะมีความหมายคล้ายคลึงกันหรือปฏิบัติในแง่เดียวกัน โดยความหมายของศัพท์เหล่านี้ท่านกล่าวหมายเอาสรุปได้ ๕ ประการ^{๒๑} คือ

(๑) จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมจิตสำนึก (ความรู้สึกรู้จักหรืออยากตอบแทนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โลกมวลมนุษย) หรือภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน, การคำนึงถึงผู้อื่นร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

(๒) จิตสาธารณะ คือ จิตอาสา ที่แสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อส่วนรวม โดยการแสดงออกด้วยการอาสาไม่มีใครบังคับ

(๓) จิตสาธารณะ คือ การสำนึกสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม มองเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวม

(๔) จิตสาธารณะ คือ จิตบริการที่เกี่ยวกับการคิด และการปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งความสุขของผู้อื่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดีและเจตนาดี

(๕) จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกทางสังคมที่สำนักงานและคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้อธิบายว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

นักวิชาการด้านศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่าจิตอาสา ดังนี้

พระไพศาล วิสาโล^{๒๒} ได้ให้ความหมาย จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายใน และสำนึกสาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ หรือกล่าวอีกนัย

^{๒๑} พระไพศาล วิสาโล, เครือข่ายจิตอาสา, คู่มือจิตอาสาโครงการอาสาเพื่อในหลวง, ๒๕๔๕, หน้า ๗.

^{๒๒} อ่างแล้ว.

หนึ่งก็คือ จิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี

ประเวศ วะสี^{๒๓} ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตอาสา ว่าเป็นจิตที่มีการเสียสละ จิตที่เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ เป็นผู้มีจิตพร้อมที่จะเป็นอาสาสมัคร เป็นรูปธรรมของความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีความเมตตา กรุณา เพื่อเชื่อมต่อความเป็นและทำให้เกิดสิ่งดีงามในสังคม

กล่าวโดยสรุป จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่เป็นสุข เพื่อได้ทำความดี อยาช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม มีความเมตตา กรุณา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและเต็มไปด้วยพลังแห่งความดี เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ

(๗) ความสำคัญของจิตอาสา

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสา ดังนี้

พระไพศาล วิสาโล^{๒๔} กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสาว่า ในสภาพสังคมปัจจุบัน บุคคลต้องการความช่วยเหลืออยู่มาก การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆมากมาย เรื่องจิตอาสาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พึงร่วมกันพิจารณาว่า ตนสามารถจะเป็นคนหนึ่งที่มิจิตอาสาเพิ่มขึ้นในสังคมหรือไม่ จิตอาสาเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดองค์กร หรือเครือข่ายอาสาขึ้นมา เพื่อกระตุ้นจิตอาสาให้เพิ่มขึ้นในสังคมไทยเครือข่ายจิตอาสาเป็นองค์กรที่ดำเนินการโดยตามปกติแล้ว การทำงานในลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นการทำงานที่เสี่ยงต่อชีวิตหรือการทำงาน เพราะถือว่าทำงานด้วยจิตอาสาลงไปทำ แต่เนื้อหาในการทำงานลักษณะนี้ กล่าวคือทำงานมีความมุ่งหมายต่องานในตัว มีคุณค่า และเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ แต่ผู้ทำงานจะเข้าใจความมุ่งหมาย และเห็นประโยชน์แค่ไหน ถ้ามองเห็นประโยชน์แล้วมีแรงกระตุ้นคือศรัทธาวิริยะ ขันติ สติ ปัญญา นี้คือองค์ประกอบของนักจิตอาสา อันเป็นแรงกระตุ้นในการทำงานของนักจิตอาสา จำเป็นต้องมีและสร้างให้เกิดขึ้น แรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงานของจิตอาสา ต้องประกอบด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ ศรัทธาคือการที่มีความเชื่อ ความมั่นใจ เห็นคุณค่า เป็นประโยชน์ของงานนั้น ศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญ เป็นหลักที่อยู่ในใจเรา เป็นสิ่งที่ทำให้การทำงานที่เป็นเรื่องทางร่างกาย หรือทางสังคม เกิดความหมายเป็น

^{๒๓} ประเวศ วะสี, อ่างในจิตรวลีย์ ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, หน้า ๑๑.

^{๒๔} พระไพศาล วิสาโล, เรื่องเล่าจิตอาสา อ่างใน จิตรวลีย์ ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนาวิทยาลัยมหิดล”, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

ประโยชน์ที่แท้จริง เพราะฉะนั้น งานไม่ใช่เป็นเพียงภาพที่ปรากฏมองเห็นกันภายนอกเท่านั้น แต่จะต้องมีหลักในทางจิตใจเป็นฐานอยู่ด้วยก็คือ ความศรัทธา ถ้าเราจะทำงานให้มีความสุขก็ต้องมีศรัทธาในงานด้วย บุคคลที่เคยมีประสบการณ์เรียนรู้ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง จะรู้สึกถึงความอึดใจ มีความสุขที่ได้จากการให้ และมีพลังมากขึ้นที่จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกมากมาย และนี่คือการทำบุญที่พระพุทธศาสนาสรรเสริญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๕} กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสาว่า การพัฒนาตนเองให้มีความเก่งกล้าสามารถในการทำงานนี้ นอกจากจะเกิดผลภายนอกเช่น อาจจะได้ผลตอบแทนหรือได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนระดับงานแล้ว ก็มีผลที่แน่นอนภายในตัวเองไม่ว่าภายนอกเราจะได้รับผลตอบแทนหรือไม่ก็ตาม แต่ในตัวเราเรารู้ ก็คือการที่เรามีความชำนาญมากขึ้น ทำอะไรได้ดีขึ้น เขาจะมีผลตอบแทนให้หรือไม่ก็แล้วแต่ แต่เรารู้สึกในตัวเองของเรา เราทำไปแล้วเราก็สบายใจอึดใจของเรา ถ้ารู้สึกว่าเวลาทำอะไรแล้ว เราทำได้ดีขึ้น นี่คือการพัฒนาตนเอง ขอให้เรามีความภูมิใจ สบายใจในตัวได้ทันที ไม่ต้องรอให้คนอื่นเขามาให้ผลตอบแทน เช่นเราทำงานเกี่ยวกับงานรับอาสาสมัครทำงานเพื่อส่วนรวมของสังคม

จากทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าความสำคัญของจิตอาสา เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเก่งกล้าสามารถในกิจการงานนั้นเกิดแรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงาน ทำด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ มีความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของงานนั้น เมื่อทำงานที่เป็นเรื่อง ทางร่างกาย หรือทางสังคม เกิดความหมายเป็นประโยชน์ที่แท้จริง ปรากฏมองเห็นกันภายนอกและมีเกิดผลภายใน มีความชำนาญมากขึ้น ทำอะไรได้ดีขึ้น ทำไปแล้วเกิดความสบายใจอึดใจ มีความภูมิใจได้ทันที ไม่ต้องรอให้คนอื่นเขามาให้ผลตอบแทน

๒.๒.๒ ลักษณะจิตอาสา

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๖} ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา สรุปความได้ว่า จิตอาสา คือ การกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวมว่า “จิตอาสา” ซึ่งตรงกับหลักธรรมที่เรียกว่า วัชฌิ เรียกเต็มว่า อริยวัชฌิ แปลว่าหลักธรรมเจริญอย่างอริยะ ซึ่งแสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติและมีความหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความ

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), งานเพื่อความสุขและแก่นสารของชีวิต, หน้า ๒.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัชฌิ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

เจริญที่ว่านี้มี ๕ ประการ คือ (๑) ศรัทธา (๒) ศีล (๓) สุตะ (๔) จาคะ และ (๕) ปัญญา กล่าวโดยสรุป “จิตอาสา” เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลที่ประกอบด้วยความมีน้ำใจและจิตสำนึกหรือสำนึกสาธารณะที่เสียสละร่างกาย แรงใจ สติปัญญาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมซึ่งคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าคือต้นแบบจิตอาสาที่ดี และพระพรหมคุณาภรณ์ ได้สรุปลักษณะของจิตอาสาว่าประกอบด้วยลักษณะดังนี้

๑. เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดี มีพรหมวิหาร และสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี
๒. เป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น
๓. เป็นนักวิเคราะห์ วิจัย สำรวจแนวคิดหรือประชามติ และสามารถดำเนินงานได้อย่างสอดคล้องต่อความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่นั้นๆ
๔. เป็นผู้มีความสามารถ ในการจัดกิจกรรมสื่อสัมพันธ์ และดำเนินงานตามแผนงานอย่างเป็นระบบ

๕. เป็นผู้มีบทบาทในการให้คำปรึกษา และแนะนำในกิจกรรมด้านการประชาสัมพันธ์ ต่อฝ่ายบริหารองค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การทำงานเชิงรุกเป็นหน้าที่ของนักจิตอาสาจะมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล รู้จักคบคิด คิดเป็น คิดถึงสาเหตุ ทั้งต้นเหตุ ปลายเหตุ และวิธีแก้ไขของเหตุเหล่านั้นๆ ปัญหาเหล่านั้นๆ งานนั้นสามารถเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตประจำวันได้หรือไม่ หรือตลอดทั้งหน้าที่การงานหรือการกระทำที่มีผลกระทบระยะสั้นระยะยาวแค่ไหน แม้แต่ปัญหาอื่น ๆ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้คือคุณสมบัติของนักจิตอาสา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๗} ยังได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา ในอีกลักษณะหนึ่งว่า จุดสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา คือความสับสนเกี่ยวกับขอบเขตที่แยกต่างหากจากกัน และที่สัมพันธ์กันระหว่างกรรมนิยาม (การกระทำคือหน้าที่) กับสังคมนิยม สมัยนิยม) เพื่อความแจ่มแจ้งในเรื่องนี้ เบื้องแรกขอให้พิจารณาให้ผลของกรรม โดยแบ่งเป็น ๔ ระดับคือ

๑. ระดับภายในจิตใจ ว่ากรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจ มีการสั่งสมคุณสมบัติ คือ กุศลธรรมและอกุศลธรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิต มีอิทธิพลปรุงแต่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความโน้มเอียง ความนิยมชมชอบ และความสุกความทุกข์ เป็นต้น

๒. ระดับบุคลิกภาพ ว่ากรรมทำให้เกิดผลในด้านสร้างเสริมนิสัย ปรุงแต่งลักษณะความประพฤติการแสดงออก ทำที่ การวางตนปรับตัว อาการตอบสนอง ความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปอย่างไรบ้าง การให้ผลระดับ

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๗ -๑๘๘.

ต่อเนื่องออกมาจากระดับที่ ๑ นั้นเอง และมีขอบเขตคาบเกี่ยวกัน แต่แยกพิจารณาเพื่อให้มองเห็นแง่มุมของการให้ผลชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ว่ากรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ประสบผลตอบสนองจากภายนอก พบความเลื่อม ความเจริญ ความล้มเหลว ความสำเร็จ ลาก ยศ สุข สรรเสริญ และความสูญเสียต่างๆ ที่ตรงข้าม ซึ่งรวมเรียกว่า โลกธรรมทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม ผลระดับนี้อาจแยกมองได้สองด้านคือ ผลสนองจากปัจจัยด้านอื่นๆของสภาพแวดล้อมที่นอกจากคน ผลสนองจากปัจจัยด้านบุคคลอื่นและสังคม

๔. ระดับสังคม ว่ากรรมที่บุคคลและคนทั้งหลายกระทำ มีผลต่อความเป็นไปของสังคมอย่างไรบ้าง เช่นทำให้เกิดความเลื่อมความเจริญ ความร่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อนร่วมกันของมนุษย์ทั้งหลาย รวมทั้งผลจากการที่มนุษย์กระทำต่อสภาพแวดล้อมอื่นๆ แล้วย้อนกลับมาหาตัวมนุษย์เอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๔} ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสา โดยท่านเน้นย้ำถึงคุณสมบัติภายในของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็น จิตอาสา โดยสรุปความได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่น สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษได้แก่ สึกขา หรือการศึกษาคือการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนามนุษย์ที่ฝึก ศึกษา หรือพัฒนาแล้ว เชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นผู้รู้จักดำเนินชีวิตที่งามด้วยตนเอง และช่วยให้สังคมดำรงอยู่ในสันติสุขโดยสวัสดิ์ มนุษย์ที่จะเชื่อว่าจะฝึกศึกษา หรือพัฒนาคนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้เป็นสมาชิกใหม่ของมนุษยชาติ พึงมีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุน ๗ ประการที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดั่งงามหรืออรุณของการศึกษา ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง มีดังนี้

๑. กัลยาณมิตรตตา (มีกัลยาณมิตร) แสงแห่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คือเริ่มต้นแต่มีพ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรในครอบครัว รู้จักคบคน และเข้าร่วมสังคมกับกัลยาณมิตร ที่จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และเครื่องมือสื่อสารทั้งหลาย ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงามเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต แก้ปัญหาและทำการสร้างสรรค์

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมมณูญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดั่งงาม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๑๕-๑๖.

๒. สีสัมปทา (ทำศีลให้ถึงพร้อม) มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือรู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิตคือมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยการกินใช้ปัจจัย ๔ ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตi เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบดุลยสัมพันธ์ของธรรมชาติ

๓. ฉันทสัมปทา (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม) มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือเป็นผู้มีพลังแห่งความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สัมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ อยากช่วยทำทุกสิ่งทุกคนที่ตนประสบเกี่ยวข้องให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม

๔. อัตตสัมปทา (ทำตนให้ถึงพร้อม) มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ได้ คือระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ ฝึกได้ และต้องฝึก ซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุดแล้วตั้งใจฝึกตน จนมองเห็นความยากลำบากอุปสรรคและปัญหา เป็นจุดเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป จนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อมทุกด้าน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา

๕. ทิฏฐิสัมปทา (ทำทิฏฐิให้ถึงพร้อม) ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล คือตั้งอยู่ในหลักความคิดความเชื่อถือที่ดีงามมีเหตุผล ทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะใฝ่ทำให้สำเร็จและดีงามสูงสุด ก็รู้เท่าทันความเป็นไปได้ภายในขอบเขตของเหตุปัจจัยที่มีและที่ทำ ตลอดจนไม่ปล่อยตัวเลื่อนไหลไปตามกระแสความตื่นข่าวและกำนิคม

๖. อัปปรมาทสัมปทา (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม) ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท คือ มองเห็นตระหนักถึงความไม่คงที่ ไม่คงทน และไม่คงตัว ทั้งของชีวิตและสิ่งทั้งหลายรอบตัว และเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความเจริญงอกงาม โดยใช้เวลาทั้งคืนวันที่ผ่านไปให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทา (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม) ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ ประโยชน์และความจริง คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น กับทั้งสามารถแก้ไขปัญหา และจัดทำดำเนินการต่างๆให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็นที่ยิ่งของคนอื่นได้

คุณสมบัติหรือลักษณะของจิตอาสา มีดังนี้

๑. ไม่เห็นแก่ตัวในการทำงานหรือเสียสละ (Unselfishness)
๒. ประกอบมีลักษณะท่าทางที่ดีเหมาะสม (Bearing)
๓. ถือความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity)

๔. มีความอดทนมุ่งมั่น (Endurance)
๕. มีความเด็ดขาดหรือเด็ดเดี่ยว (Decisiveness)
๖. เห็นอกเห็นใจเพื่อนร่วมงาน (Sympathy)
๗. มีความยุติธรรม (Justice)
๘. มีความรู้ (Knowledge)
๙. มีความกระตือรือร้น (Enthusiasm)

จากทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าลักษณะของจิตอาสา คือ ความสำนึกที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยการเอาใจใส่และให้การช่วยเหลือ ผู้ที่จิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน และเต็มไปด้วยพลังแห่งความดีเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและมีสันติสุข

จางง์ ทงประเสริฐ^{๒๕} ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสาโดยสรุปความได้ว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาทั้งด้านจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตบุคคล และสังคมไปพร้อมๆ กัน กลยุทธ์เชิงรุกในการพัฒนาหรือพุทธศาสตร์บัณฑิต ได้แสดงบทบาทของความเป็น นักจิตอาสาแบบเต็มตัว คือหน้าที่ของพุทธศาสตร์บัณฑิตไว้ว่า หน้าที่โดยตรงพระสงฆ์ หรือพุทธศาสตร์บัณฑิตนั้นมีบัญญัติไว้ว่า เป็นผู้ให้ธรรมทาน ธรรมทานคือการให้ธรรมะ แจกความหมายออกไปว่า เป็นการพยายามชี้แจงแนะนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆ ในฐานะที่เป็นสถานเช่นนี้ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ในตัว หรือจะว่าเกี่ยวข้องกับอยู่ตลอดเวลาที่ทำได้ โดยมีบทบาทในทางสังคมเองบ้าง พฤติกรรม กิจกรรมและกิจการต่างๆ พระสงฆ์มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมไปด้วย เพราะฉะนั้นพระสงฆ์หรือพุทธศาสตร์บัณฑิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญ ในวิถีชีวิตของสังคมแห่งมวลมนุษย์ ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยา และกิจกรรมทางโลกทางธรรม พุทธศาสตร์บัณฑิตได้รับการเคารพนับถืออย่างสูง พุทธศาสตร์บัณฑิตยังมีหน้าที่ให้บริการด้านอื่นๆ อีกมากมายที่เป็นกลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการเพื่อเป็นศูนย์กลางพระพุทธานุภาพแบบบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง และมีความอยู่เย็นเป็นสุขในการดำเนินชีวิตในสังคมสืบไป

^{๒๕} จางง์ ทงประเสริฐ, “พุทธจักร โลกธรรมยืนดับเข็ญได้ด้วยศาสนา”, วารสารพุทธจักร, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓) : ๓๖ - ๓๘.

คุณสมบัตินักพัฒนาจิตอาสาที่ควรจะมี อันเป็นลักษณะของผู้มีจิตอาสา ดังนี้

๑. เริ่มต้นทำงานอย่างมีเป้าหมาย
๒. เข้าถึงจิตใจประชาชนในพื้นที่
๓. ขณะลงพื้นที่ทำงานเป็นผู้อ่อนถ่อมตน ไม่ยกตนข่มผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมทำงาน
๔. มีหลักยึดมั่นในการทำงาน
๕. มีความเคารพยำเกรงต่อเพื่อนร่วมทำงานและมีความยำเกรงคนพื้นที่
๖. ใส่ใจต่อการพัฒนาตนให้เป็นคนมีคุณภาพ พร้อมที่จะพัฒนาทุกฝ่ายไปพร้อมกัน

กับนักจิตอาสา

หลักการทำงานด้านจิตอาสา จิตสาธารณะ อันเป็นลักษณะจิตอาสาว่า การทำงานเชิงรุกลงสู่พื้นที่เป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายนั้น ฉะนั้นการทำงานเชิงรุก การที่จะให้มีความสุขกับงานนั้นหรืออาสาที่จะกระทำงานนั้น คือ มองงานให้มีความหมายหลายอย่าง จนกระทั่งในที่สุดไม่มองไม่คาดหมาย ไม่หวังอะไรข้างหน้า แต่มองในขณะที่ทำ ว่าเราได้ฝึกฝนพัฒนาตัวเองทุกขณะ ทำให้ถูกต้องตามแนวทางวิถีของมันแล้วก็มีคามพอใจ เมื่อมีความพอใจก็มีความสุขแล้ว ก็ขยายไปสู่ภาคปฏิบัติตามแนวทางของการทำงานที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แท้จริง จึงต้องมีหลักในการทำงาน

๒.๒.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมจิตอาสา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาจากคุณสมบัติภายใน ที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิต ที่เป็นจิตอาสาที่มีหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนไว้และประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป พุทธจาปราศรัยให้ไพเราะนุ่มนวล น่าฟัง ปลุกไมตรีจิต เต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข คือหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาให้เกิดขึ้นเกิดผลสำเร็จหรือเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความสำเร็จในงานหรือกิจกรรม คือหลักอิทธิบาท ๔ และเป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐ เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติในสังคม ให้รักและเมตตาต่อกัน พึงปฏิบัติต่อกันเพื่อประโยชน์ ในปัจจุบันหรืออำนวยประโยชน์สุข คือ หลักพรหมวิหาร ๔, ฌราวาสธรรม ๔, ทิฏฐุชัมมิกัตถสังวัตติกกรรม ๔, สาราณียธรรม ๗ มีรายละเอียด ดังนี้

สังคหวัตถุ^{๓๐} คือเรื่องที่จะสงเคราะห์กัน, คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ คุณสัจยัตถุที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทาน การแบ่งปันเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน
๒. ปิยวาจา พูดจាន่ารัก น่านิยมนับถือ
๓. อัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์
๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์ กัน เป็นต้น

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึง สังคหวัตถุ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๑} ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ คือ การบำเพ็ญ สงเคราะห์ หรือการปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และ ประสาน หมู่ชนไว้ในสามัคคี มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเพื่อเอื้อแก่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ ด้วย ปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา
๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำพูดสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้ กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน
๓. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนขวายช่วยเหลือ กิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้าน จริยธรรม
๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือทำตัวเข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาพ ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วม สุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

^{๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐, ๑๑/๓๑๓/๒๕๔., อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๐-๕๑, ๒๑/๒๕๖/๓๗๓.

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๓.

อิทธิบาท ๔^{๓๒} คือ เครื่องทำให้ถึงความสำเร็จ,คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ

๑. นันทะ ความพอใจ
๒. วิริยะ ความเพียร
๓. จิตตะ ความคิดมุ่งไป เอาจิตฝึกไป
๔. วิมังสาความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๓๓} ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท ๔ คือ หลักความสำเร็จ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า “ธรรมให้ถึงความสำเร็จ” อันประกอบไปด้วย ดังนี้

๑. นันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ต้องการทำให้เพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้สิ่งนั้น ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓. จิตตะ เอาจิตฝึกไป คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัว อุทิศใจ

๔. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังห้อยนงินเลขบกร่องขัดข้องเป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลองวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พุทธทาสภิกขุ^{๓๔} ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท มาจากคำว่า “อิทธิ” แปลว่า ฤทธิ์ “บาท” แปลว่า รากฐาน หรือเครื่องให้งอกงามขึ้นมา อิทธิบาท จึงหมายถึง เครื่องมือให้เกิดฤทธิ์ขึ้นมา “ฤทธิ์” นั้นก็คือความสำเร็จ หรือเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ส่วนอิทธิบาทก็คือ ฤทธิ์บาท ได้แก่ รากฐานของความสำเร็จ ซึ่งเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความสำเร็จ ๔ ประการ ได้แก่ นันทะ (ความพอใจ) วิริยะ(ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และ วิมังสา (สอบสวน)

^{๓๒} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๒๕/๔๓๑/๓๔๒ - ๓๔๓/, ๓๕/๔๔๔/ ๒๔๘.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๖๐.

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ, **การงานที่เป็นสุข**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๐.

พรหมวิหาร ๔^{๗๕} คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. เมตตา ความรัก คือความปรารถนาดี
๒. กรุณา ความสงสาร
๓. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี
๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึง พรหมวิหาร ๔ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๗๖} ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร คือ สมาชิกที่ดีผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม มีธรรมคือหลักความประพฤติ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. เมตตา ความรัก คือความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแจ่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือมองตามเป็นจริง โดยวางจิตเปรียบสม่าเสมอ มั่นคง เทียบตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

พุทธทาสภิกขุ^{๗๗} ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ความเป็นมิตร การช่วยเหลือกันทำประโยชน์ สร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ดังนี้

๑. เมตตา คือความเป็นมิตร ความรักซึ่งกันและกัน ในแง่ที่ว่าเพื่อนกัน

๒. กรุณา คือความสงสาร ความสงสาร ซึ่งกันและกัน ในฐานะที่ว่าเป็นเพื่อนทุกข์ เพื่อนยากซึ่งกันและกันพร้อมที่จะเสียสละที่จะช่วยกันและกัน

^{๗๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๕ ; ๑๑/๒๒๘/๒๘๔, อภิ.ศ. (ไทย) ๓๔/๑๕๐/๗๕.

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๔.

^{๗๗} พุทธทาสภิกขุ, ศิลธรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนของชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๗-๑๔๐.

๓. มุทิตา คือ ความพลอยยินดีด้วย มุทิตาในทางศีลธรรมนั้น ต้องการจะกำจัดความริษยา ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้โลกให้วินาศ ต้องสอนลูกเล็ก ๆ ให้เขารู้จักมุทิตา เมื่อคนอื่นได้รางวัลเราก็ควรจะยินดีด้วย อย่าอิจฉา ริษยา

๔. เอื้อเฟื้อหรือให้ทาน เอื้อเฟื้อผู้อื่น โดยความคิดที่ว่า เราจะอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้

พยายามให้ลูกเล็กๆเล็กๆ เท่าไรก็ตามให้เขารู้ว่า เราจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ และพ่อแม่ของเราจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ ทุกคนจะอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องเอื้อเฟื้อกันตามที่จะทำได้ให้ทุกคนได้อยู่พร้อมๆกันหลายๆ คน โลกนี้มันจึงจะเป็นโลก ก็เลยเอื้อเฟื้อ เรียกว่าให้ทานก็ได้

หลวงพ่เทพคุณานุศิษฏ์ (ทวี ธรรมธัช ป.๘)^{๓๘} ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร ๔ คือ พรหม มาจาก พรหม + วิหาร พรหมแปลว่า พรหม วิ อุปสัคค์ หร ธาตุ ในความหมายว่าเป็นที่อยู่ วิหาโร มีอรรถวิเคราะห์ วิหริติ เตนาคิ วิหาโร (ชโน) แปลว่า ชนยอมอยู่ด้วยธรรมนั้น ธรรมนั้นชื่อว่าเป็นเครื่องอยู่แห่งชน (ณ ปัจจยในกิตติกิจปัจจย ปัจจยแห่งนาม กิตตฺ เป็นกัตตุรูป กรรมสาธะ) พรหม+วิหาโร = พรหมวิหาโร เป็นศัพท์สมาส เมื่อนำสองศัพท์มารวมกันตามหลักทางภาษา พรหมวิหาร จึงหมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมประจำใจของพรหม ในศาสนาพราหมณ์เชื่อว่า พรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุดที่สร้างโลก และอภิบาลโลก แต่ทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่า “มนุษย์ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการสร้างสรรค์ และอภิบาลสังคมด้วยเหตุนี้ ทุกคนจึงพึงทำตัวให้เป็นพรหม หรือมีคุณธรรมความเป็นพรหม และปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะนี้เป็นการสร้างสรรค์ตนด้วยหลักพรหมวิหาร และนำมาใช้กับมนุษย์ในฐานะที่มนุษย์สามารถสร้างสรรค์และอภิบาลโลกได้ด้วยมนุษย์เอง)

ฆราวาสธรรม ๔^{๓๙} หลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ อย่าง คือ

๑. สัจจะ ความจริง ซื่อสัตย์
๒. ทมะ ฝีกตน ควบคุมตน
๓. ขันติ อคทน ไม่ทอดย
๔. จาคะ เสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ

^{๓๘} หลวงพ่เทพคุณานุศิษฏ์ (ทวี ธรรมธัช ป.๘), ธาตุบุปทีปิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๒๕.

^{๓๙} ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๔๔๓ .

นักวิชาการศาสนาได้กล่าวถึงฆราวาสธรรม ๔ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๔๐} ได้ให้ความหมายว่า ฆราวาสธรรม คือ หลักปฏิบัติตามหลักธรรม สำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม ๔ ประการ ดังนี้

๑. ศัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นใจศัจจะ เชื่อตรง เชื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้

๒. ทมะ ฝีกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัว และแก้ไข ปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าดีงามยิ่งขึ้นอยู่เสมอ

๓. ขันติ อุตทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทนไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ทอดถอย

๔. จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลก ละทวิภูมิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน

ทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม ๔^{๔๑} ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา

๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร

๔. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๔๒} กล่าวถึงทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม ๔ คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ๔ อย่าง คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๔.

^{๔๑} อง.อุฏฐก. (ไทย) ๓/๓๐/๑๑๔ ; อง.นกก.ฎีกา (ไทย) ๓/๓๐/๑๒๘.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๖.

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำนึกศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ

๔. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

สาราณียธรรม ๖^๓ คือ หลักธรรมเป็นเหตุให้ระลึกรู้ถึงกัน มี ๖ อย่าง ดังนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตากายกรรม^๔ ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคี เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๒. ตั้งมั่นเมตตาวจิกกรรม ตั้งเมตตาวจิกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยก^๕ ลากทั้งหลายอันประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุจริตแม้เพียงบิณฑบาต (อาหารในบาตร) บริโภคกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้ก็ เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกันของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันกันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

^๓ วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๓๔/๓๖๘-๓๖๙ ; ม.ม. (ไทย), ๑๒/๔๕๒/๕๓๑-๕๓๒.

^๔ เมตตากายกรรม ในที่นี้หมายถึงกายกรรมที่มุ่งทำจิตประกอบด้วยเมตตา เมตตาวจิกกรรม เมตตามโนกรรม ก็มีอรรถธิบายเช่นเดียวกันนี้ (อง. จก.อ. (บาลี) ๓/๕๓).

^๕ ไม่แบ่งแยก หมายถึงไม่แบ่งแยกบุคคล โดยคิดว่า “จะให้แก่นั่นไม่ให้แก่นี่” (อง. จก.อ. (บาลี) ๓/๕๕, อง. จก.อ. ฎีกา (บาลี) ๓/๑๑/๑๑๑).

๕. มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๖. มีอริยทักขิ* อันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังเป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๔๖} กล่าวถึงสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไว้หวั่นถึง, ธรรมเป็นเหตุไว้หวั่นถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน

๑. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคิตาได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทักขิสามัญญตา มีทักขิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

* อริยทักขิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฏฐิในอริยมรรค ; อภ.ฉก.อ. (บาลี) ๓/๑๐๓.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

จากหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาไม่ว่าจะเป็นหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ ฌราวาสธรรม ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ ล้วนเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสาที่พัฒนาจากคุณสมบัติภายในที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็นจิตอาสา ประสานหมู่ชนได้ มีความสามัคคี เป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั่วไป ยึดเหนี่ยวใจคน มีความพากเพียรในงานหรือกิจกรรมที่ทำงานสำเร็จ เป็นหลักธรรมประจำใจ กำกับความประพฤติของบุคคลในสังคมให้รัก เมตตาต่อกัน พึ่งปฏิบัติต่อกัน เกื้อกูลกันให้สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุขในสังคมปัจจุบัน

๒.๒.๔ บุคคลผู้ทำหน้าที่ด้านจิตอาสาในพระพุทธศาสนา

ถ้าให้ความหมายของคำว่า “จิตอาสา” ว่าหมายถึงการมีจิตที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น นึกถึงส่วนรวมอยู่เสมอ แสดงออกด้วยการกระทำ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน อยากเห็นความสุขความสำเร็จของผู้อื่น และปรารถนาจะเห็นส่วนรวมมีความสุขกับการได้ทำสิ่งดีดี มีจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง คำนึงว่ากิจกรรมส่วนที่ตนทำ จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ ความเป็นผู้มีจิตอาสาหรือมีจิตสำนึกสาธารณะ ดังนั้น บุคคลเป็นยอดนักจิตอาสาในการทำงานเพื่อสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งประวัติความเป็นมาของท่าน ดังนี้

๑) พระสารีบุตรเถระ^{๔๗}

พระสารีบุตรเถระ มีพระนามเดิมว่า “อุปติสสะ” มารดาชื่อ สารี เกิดที่หมู่บ้านอุปติสสะ เมืองนาลันทา ในตระกูลพราหมณ์มหาศาล เมื่อช่วงเป็นหนุ่มน้อย บิดาได้หาเด็กหนุ่มวัยเดียวกันเป็นบริวารถึง ๕๐๐ คน

วันหนึ่ง หลังจากได้ชมมหรสพดังเช่นทุกปีบนยอดเขาแล้ว กลับมีกิริยาอาการและความรู้สึกที่ไม่เหมือนเก่าเราเองมัวมาหลงอยู่ทำไม โฉนจึงไม่แสวงหาโมกขธรรม (ความหลุดพ้น) มีความเบื่อหน่ายในชีวิต” และได้ออกบวชอยู่ในสำนักของสัจจปริพพาชก ก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการ เพราะที่ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ได้

เช้าวันหนึ่ง อุปติสสปริพพาชก ได้พบพระอัสสชิเถระ กำลังออกมารับบิณฑบาตโปรดสัตว์ด้วยอาการอันสงบสำรวม ก็เกิดความเลื่อมใสขอฟังธรรม พระอัสสชิแสดงอริยสัจโดยย่อว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ เพราะคถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นไว้และตรัสถึงความดับ (เหตุ) ไว้ด้วย พระสมณะผู้ยิ่งใหญ่มีปรกคิตรัสอย่างนี้

^{๔๗} ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๒๒-๑๓๑., อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๕/๒๕

พอกล่าวจบ อุปติสสปริพาชก ก็บรรลุโศดาปัตติผล แล้วจึงกลับไปบอกเพื่อน โกลิตปริพาชกให้บรรลุโศดาบันเช่นเดียวกัน และทั้งสองจึงชวนกันไปพบกับอาจารย์สัญญาชัย ปริพาชก เพื่อจะไปเฝ้าพระพุทธองค์แต่ก็ถูกอาจารย์สัญญาชัยปริพาชกปฏิเสธ

ทั้งสองจึงอภลาอาจารย์สัญญาชัยพร้อมด้วยบริวาร ๒๕๐ คน ไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่เวฬุวัน และขออุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา จึงมีชื่อใหม่ว่า “สารีบุตร” ครั้งได้ฟังธรรมเทศนาชื่อว่า “เวทนาปีคคหสูตร” ซึ่งพระพุทธองค์แสดงแก่หลานชายชื่อ “ทิมณฑปริพาชก” ที่ถ้าสุกรขาด เขาภิขณกฎ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หลังจากบวชได้ ๑๕ วัน และได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นผู้มีปัญญามาก และเป็นอัครสาวกเบื้องขวา

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

ท่านได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนาเป็นอย่างยิ่งเช่น ได้เป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้บรรดาสามเณร มีสามเณรราหุล สามเณรสุข และสามเณรสังกัจจะ เป็นต้น ต่อมาท่านยังได้ชักจูงให้น้องชาย คือ พระจุนทะ พร้อมทั้งน้องสาว คือ นางจาลา เป็นต้น หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและออกบวช และท่านยังเป็นต้นเหตุให้พระมหากัสสปะประชุมสงฆ์ทำสังคายนา เพราะแนวคิดของท่าน นอกจากนั้นท่านยังเป็นยอดกตัญญูเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ ธารพราหมณ์ซึ่งเคยใส่บาตรแค่ทัพพีเดียว ยังได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าดังนี้

๑. ได้รับยกย่องในทางผู้มีปัญญา ขอกล่าวเฉพาะบางตอน เมื่อพระสารีบุตร ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว ปรากฏว่าเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด สามารถแสดงพระธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร และอริยสัจ ๔ ได้เหมือนพระพุทธองค์และเป็นกำลังของพระบรมศาสดา ในการประกาศเผยแผ่พระศาสนา ดังนั้น ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์นั้น ได้ทรงประกาศยกย่องพระสารีบุตร ในท่ามกลางสงฆ์ ทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเอกทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทาง “ผู้มีปัญญา” และทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระอัครสาวกเบื้องขวา นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงยกย่องพระสารีบุตรเถระ อีกหลายประการ คือ

๑. เป็นผู้มีปัญญาอนุเคราะห์เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน เช่น สมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เมืองเทวทหะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลลาไปปัจฉาภูมิขบถ ทรงรับสั่งให้ไปลาพระสารีบุตรก่อน เพื่อท่านจะได้แนะนำสั่งสอน มิให้เกิดความเสียหายในระหว่างการเดินทางและในสถานที่ที่ไปด้วย

๒. ยกย่องเป็น “พระธรรมเสนาบดี” ซึ่งคู่กับ “พระธรรมราชา” คือพระองค์เอง

๓. ยกย่องเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตะที่เป็นเลิศ เช่น ท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์ เพราะท่านเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาด้วยการฟังธรรมจากพระอัสสชิ ทุกคืนก่อนที่ท่านจะนอน ท่านได้ทรงข่าว่าพระอัสสชิอยู่ทางทิศใด ท่านจะนมัสการไปทางทิศนั้นก่อนแล้วจึงนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น

๒.๒. เปรียบเทียบตนด้วยอุปมา ๖ ข้อ ถูกพระภิกษุหนุ่มพ้อง โดยย่อ ภิกษุรูปนั้น จึงถือเอาเหตุนี้ไปกราบทูลฟ้องต่อพระบรมศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตร กระทบเข้าพระองค์แล้ว ไม่ขอโทษ ก็จาริกไป”^{๔๘} เพราะด้วยสำคัญต่อตนเป็นอัครสาวกของพระพุทธองค์พระเจ้าข้า” พระพุทธองค์แม้จะทรงทราบเป็นอย่างดี แต่เพื่อให้เรื่องนี้ปรากฏแก่ที่ประชุมสงฆ์ จึงรับสั่งให้พระเถระเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามเรื่องราวโดยตลอด โดยเปรียบเทียบตนด้วยอุปมา ๖ อย่างเหมือนกับสิ่งของ ดังต่อไปนี้

๒.๑ เปรียบเหมือนดิน-น้ำ-ไฟ-ลม ซึ่งถูกของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทั้งใส่แต่ไม่รังเกียจ ไม่เบื่อหน่าย ไม่หวั่นไหว

๒.๒ เหมือนเด็กจันทาลที่มีความสงบเสงี่ยมเจียมตัวอยู่เสมอเวลาเข้าไปยังสถานที่ต่างๆ

๒.๓ เหมือนโค ที่ถูกตัดเขา ฝึกหัดมาดีแล้ว ย่อมไม่ทำร้ายใครๆ

๒.๔ เหมือนผ้าจีวร สำหรับเช็ดฝุ่นละอองของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง

๒.๕ เบื่อหน่ายอึดอัดกายของตน เหมือนซากงู (ลอกคราบ)

๒.๖ บริหารกายของตน เหมือนคนแบกหม้อน้ำมันที่รั่วทะลุ จึงมีน้ำมันไหลออกอยู่

จากการเปรียบเทียบตนของพระพุทธองค์ โดยให้พระสารีบุตรอธิบายต่อที่ประชุมสงฆ์ โดยยกการเปรียบเทียบตน ๖ อย่าง เพื่อให้เรื่องนี้ปรากฏแก่ที่ประชุมสงฆ์ และเป็นสอนเหล่าพระสาวกเพราะพระสารีบุตรเป็นพระเถระพระพุทธเจ้าทรงรู้อยู่แล้วว่าเหตุการณ์เป็นอย่างไร จึงได้ตรัสอุปมา ๖ ข้อ เพื่อแจ้งว่า เมื่อคนถูกอะไรเข้ามากระทบก็ให้มีจิตใจมั่นคงหนักแน่น ไม่ควรหวั่นไหวกับสิ่งที่มากระทบ และสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ เพราะคนที่มีปัญญา จะไม่กล่าวให้ร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร รู้จักการวางตนเสมอ ไม่ถือตัว ให้เหมาะสมกับสมณสาธูป เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม พระสารีบุตรมุ่งหวังในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

^{๔๘} อนุ.นวก. (ไทย) ๒๓/๑๑/๔๕๑.

ส่วนคนที่มิมีจิตอาสานั้น ต้องประกอบด้วยเมตตาธรรม กรุณาธรรม อยากเห็นเขามีความสุขพ้นจากจากทุกข์ เข้าไปช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ไม่กล่าวให้ร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายจิตใจคนอื่น แม้การช่วยเหลือจะมีอะไรมากระทบบ้างต้องอดทนอดกลั้น อย่าท้อถอยในสิ่งที่ทำ เข้าไปช่วยเหลือ ให้รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน การทำความดีเพื่อช่วยเหลือสังคมนั้นต้องมีทั้งสรรเสริญและนิทา ต้องมีใจมั่นคง หนักแน่น ไม่หวั่นไหว การช่วยเหลือสังคมจะข้ามพ้นสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไปได้คุณธรรมเด่นของท่าน ดังนี้

๓. เป็นต้นแบบการทำสังคายนา ขอนำมากล่าวบางตอน พระพุทธเจ้าประทับอยู่เมืองปาวา ของเจ้ามัลละทั้งหลาย พระพุทธองค์รับสั่งให้พระสารีบุตรแสดงธรรมแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ที่มาประชุมกันพระเถระเห็นเป็นโอกาสอันเหมาะสม จึงยกเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นแก่พวกนิครนถ์ ซึ่งทะเลาะวิวาทกัน ด้วยเรื่องความเห็นไม่ลงรอยกัน เกี่ยวกับคำสอนของอาจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว ขึ้นมาเป็นมูลเหตุ ความว่า

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมอะไรเล่า ที่พระผู้มีพระภาคของพวกเรา ตรัสไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^{๔๕}

แล้วพระเถระก็จำแนกหัวข้อธรรมออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้ ๑๐ หมวด สะดวกแก่การจดจำและสาธยาย และจัดเป็นหมวดย่อยๆ อีกเพื่อมิให้สับสนแก่พุทธบริษัทในการที่จะนำไปปฏิบัติ นับว่าพระเถระเป็นผู้มองการณ์ไกลป้องกันความสับสนแตกแยกของพุทธบริษัทในภายหลัง และการกระทำของพระเถระในครั้งนี้ ได้เป็นแบบอย่างของการทำสังคายนาหลังพุทธปรินิพพานสืบต่อมา

ดังนั้น การที่พระเถระเป็นผู้มองการณ์ไกลป้องกันความสับสนแตกแยกของพุทธบริษัทในภายหลัง และการกระทำของพระเถระในครั้งนี้ ได้เป็นแบบอย่างของผู้มีจิตอาสาซึ่งเป็นหัวใจของบุคคลที่มีจิตอาสา คือการที่บุคคลจะอาสาทำกิจใด เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เป็นการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ป้องกันความแตกแยกในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งนำมาซึ่งความสงบร่มเย็น

^{๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๐-๓๐๒/๒๔๕-๒๕๐.

๒) พระมหากัสสปะ^{๕๐}

ท่านเป็นชาวนครราชคฤห์ ชื่อเดิม ปิปผลิ บิดาชื่อ กัปปิละ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กัสสปะ ตามชื่อโคตร คือกัสสปโคตร ปิปผลิมิภรรยาคนหนึ่งชื่อ ภัททกาปิลานี ทั้งสองแม่แต่งงานกันแล้วก็มีได้อยู่ด้วยกันอย่างสามีภรรยาคนอื่นๆแต่อยู่ด้วยกันอย่างพี่น้อง เมื่อมารดาบิดาของปิปผลิสิ้นชีพแล้ว สามีภรรยาทั้งสองเห็นว่าผู้อยู่ครองเรือนต้องคอยรับบาปเพราะการงานที่ผู้อื่นทำไม่ดี กล่าวคือ ต้องคอยรับผิชอบและต้องคอยสุขคอยทุกข์กับผู้อื่นมากมายหาที่สุดมิได้มีจิตเบื่อหน่ายไม่อยากอยู่ครองเรือน จึงชวนกันออกบวช จำศีล

วันหนึ่ง ปิปผลิได้พบพระศาสดาประทับอยู่ที่ใต้ร่มไทร ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา มีความเลื่อมใสถวายตัวเป็นศิษย์ เปล่งวาจาประกาศว่า พระผู้มีพระภาคเป็นศาสดาของตนขอบวชในพระธรรมวินัย เมื่อท่านอุปสมบทแล้ว ทำความเพียรไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผล หลังจากอุปสมบทได้ ๘ วัน พุทธบริษัททั้งหลายรู้จักท่านในนาม “พระมหากัสสปะ” ท่านได้ช่วยรับภาระธุระอบรมสั่งสอนพระภิกษุและพุทธบริษัทอื่นๆ จนมีภิกษุเป็นบริวารจำนวนมาก ท่านมีปกติสมาทานธุดงค์ ๓ ประการอย่างเคร่งครัด คือ

- ๑.๑ ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
- ๑.๒ ถือการเที่ยววิณฑาตเป็นวัตร
- ๑.๓ ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร

นอกจากนี้ พระบรมศาสดายังทรงยกย่องท่านในทางอื่นๆ อีกหลายประการ กล่าวคือ ครั้งหนึ่ง ท่านติดตามพระพุทธองค์ซึ่งเสด็จไปประทับที่ภายใต้ร่มไม้ต้นหนึ่งท่านได้พับผ้าสังฆาฏิของท่านเป็น ๔ ชั้นแล้วปลูถวายให้พระพุทธองค์ประทับนั่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า “กัสสปะ ผ้าสังฆาฏิของเธอนุ่มดี” ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์ทรงใช้สอยเถิด พระเจ้าข้า” “ กัสสปะแล้วเธอจะใช้อะไรทำสังฆาฏิเล่า” “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมื่อข้าพระองค์ได้รับจากพระองค์ ก็จะใช้เป็นสังฆาฏิ พระเจ้าข้า” ครั้นแล้ว พระบรมศาสดาได้ประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ ซึ่งเก่าคร่ำคร่าให้แก่ท่านแล้วทรงยกย่องท่านอีก ๔ ประการ^{๕๑} คือ

๑. กัสสปะ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยตถาคต เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ภิกษุทั้งหลายควรถือเป็นแบบอย่าง

^{๕๐} คุรยละเอียตโน อัง.เอก (ไทย) ๒๐/๑๕๑/๒๕., อัง.เอก.อ. (ไทย) ๑/๒๗๕-๓๐๔.

^{๕๑} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๔/๒๕๕.

๒. กัสสปะ เมื่อเธอเข้าไปใกล้ตระกูลแล้ว ชักกายและใจออกห่างประพติตนเป็นคนใหม่ ไม่คั่นเคย ไม่คะนองกาย วาจา และใจ ในสกุลเป็นนิตย์ จิตไม่ข้องอยู่ในสกุลนั้น ตั้งจิตเป็นกลางว่า “ผู้ใคร่ลาภจงได้ลาภ ผู้ใคร่บุญจงได้บุญ ตนได้ลาภแล้วมีจิตเป็นจันใด ผู้อื่นก็มีจิตเป็นจันนั้น”

๓. กัสสปะ มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น

๔. ทรงแลกเปลี่ยนผ้าสังฆากับท่านไปใช้สอย ทรงสอนภิกษุให้ประพติตีปฏิบัติชอบ โดยยกพระมหากัสสปะขึ้นเป็นตัวอย่าง

จิตอาสาเพื่อส่วนรวม

๑. เป็นต้นแบบการทำสังคายนา (หลังพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน) พระมหากัสสปเถระเป็นประธานปฐมสังคายนา สารสำคัญของปฐมสังคายนา ครั้งที่ ๑ ดังนี้

- ๑.๑ พระมหากัสสปเถระเป็นประธาน มีหน้าที่ซักถามเกี่ยวกับพระธรรมวินัย
- ๑.๒ พระอุบาลี เป็นผู้ชี้แจงเกี่ยวกับข้อบัญญัติพระวินัย
- ๑.๓ พระอานนท์ เป็นผู้ชี้แจงเกี่ยวกับพระสูตร และพระอภิธรรม
- ๑.๔ กระทำที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา แห่งภูเขาเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์
- ๑.๕ พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์
- ๑.๖ กระทำอยู่ ๗ เดือน จึงสำเร็จ

สรุป พระมหากัสสปเถระ เป็นต้นแบบการทำสังคายนา เมื่อได้ยินพระสุภัทธวุฒบรพชิตกล่าวจ้วงจาบพระพุทธองค์หลังปรินิพพานได้เพียง ๗ วัน เป็นผู้ที่จิตอาสาคิดที่จะรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ให้เป็นหมวดหมู่ ทำให้พระไตรปิฎกคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

๓) พระอานนท์^{๕๒}

พระอานนท์เถระหรือพระอานนท์ เป็นเจ้าชายองค์หนึ่งแห่งราชวงศ์ศากยะในกรุงกบิลพัสดุ์ บิดาของท่านเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา จึงมีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธองค์ ซึ่งมีความใกล้ชิดมาตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ พระอานนท์ออกบวชพร้อมด้วยศากยกุมารและโกสิยกุมารอีก ๔ พระองค์ คือ ภัทริยะ ภคุ กิมพิละ และเทวทัต พร้อมใจกันออกพระนครด้วยจาดูรงคเสนา ครั้งดำเนินไปได้ระยะทางพอสมควร จึงสั่งให้จาดูรงคเสนาเหล่านั้นกลับทั้งหมด ยกเว้นนายอุบาลีพนักงานภูษามาลา ติดตามรับใช้ใกล้ชิดเพียงคนเดียว เดินทางเฝ้า

^{๕๒} คุรยละเอียดใน วิ.จู (ไทย) ๗/๓๓๐/๑๖๗., อง.เอก.อ. (ไทย) ๑/๔๔๑-๔๕๕.

พระพุทธองค์ซึ่งเสด็จประทับอยู่ ณ อนุปิยัมพวัน แคว้นมัลละแล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบทที่นั่น^{๕๓} และพร้อมใจกันกราบทูลพระพุทธองค์ให้บวชให้นายอุบาลีก่อน ขอพระพุทธองค์ได้โปรดบวช นายอุบาลีนี้ก่อนเถิด เพื่อพวกข้าพระองค์จักได้ไหว้เขาได้ ด้วยวิธีการนี้จะช่วยให้พวกข้าพระองค์ลดความถือตัวลงได้ พระพุทธองค์ก็ทรงทำตามเจ้าชายเหล่านั้นทูลขอ^{๕๔} เมื่อทรงบวชให้นายอุบาลีก่อนแล้ว จึงทรงบวชให้เจ้าชายศากยะและเจ้าชายโกศิยะเหล่านั้นภายหลัง^{๕๕} พระอานนท์เมื่อบวชได้ไม่นานก็บรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระโสดาบัน เพราะได้ฟังธรรมเทศนาของพระปุลณมณฑานิบตร^{๕๖} ซึ่งเป็นผู้ที่มีอุปการคุณต่อกิษุผู้บวชใหม่เป็นอย่างมากพระอานนท์เป็นพระสาวกที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่นไปจากพระสาวกอื่นๆ ในยุคเดียวกัน เช่น เป็นผู้มรูปร่างงาม นำเลื่อมใส ใฝ่ใจต่อการศึกษา ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม สุภาพ อ่อนน้อม รักการประหยัด มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ผู้อาทร นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้มีฝีมือในเชิงช่างโดยออกแบบจิตรตามแบบ คันทนาของชาวมคธ การบรรลุอรหัตผลของพระอานนท์นั้น ท่านสำเร็จเป็นพระอเสขบุคคล ที่ไม่ได้อยู่ในอิริยาบถสี่ หลังจากที่พระพุทธองค์ปรินิพพานได้ ๓ เดือน ก่อนการสังคายนา ๑ วัน ในการรับพุทธอุปัฏฐาก พระอานนท์ตอบว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย อันตำแหน่งที่ขอได้มานั้นจะมีความหมายอะไรเล่า พระบรมศาสดาไม่ทรงเห็นกรรมนั้นหรือ ก็หากพระองค์ทรงพอพระทัยในตัวกระผมแล้วไซ้ พระองค์ก็คงตรัสเองว่า อานนท์เรองอุปัฏฐากเราเถิด” พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “อย่าเลย กิษุทั้งหลาย ไม่มีผู้ใดสามารถจะทำให้พระอานนท์เกิดความอุดสาหะได้ แต่เมื่อพระอานนท์รู้ที่อยู่ว่าเรอจักอุปัฏฐากเรา” เมื่อภิกษุได้ฟังพระดำรัสเช่นนั้น ก็ทราบบุทธประสงค์ว่า พระพุทธองค์ประสงค์ให้พระอานนท์รับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐากพระพุทธองค์ด้วยความสมัครใจ นอกเหนือจากงานในหน้าที่เป็นปกติอยู่แล้ว

ดังนั้น เมื่อจะมีการแต่งตั้งตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก ท่านจึงเห็นว่าตำแหน่งไม่ได้มีความหมายต่อท่าน คำพูดของพระอานนท์ที่ตอบภิกษุทั้งหลายข้างต้น จึงน่าจะเห็นหัวใจหลักของการเป็นจิตอาสา คือการที่บุคคลจะอาสาทำกิจใดเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เป็นการอาสาออกมาจากจิตใจที่พร้อมจะให้ และเสียสละอย่างเต็มที่ พระอานนท์ปฏิบัติต่อพระพุทธองค์ โดยไม่ต้องการผลตอบแทนใดๆ แม้แต่ตำแหน่งซึ่งพระองค์ก็ทรงทราบความนี้เช่นกัน

^{๕๓} บรรจบ บรรณรุจิ, อลิติมหาสาวก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๐.

^{๕๔} วิ.จ (ไทย) ๗/๓๓๑/๑๓๑.

^{๕๕} บรรจบ บรรณรุจิ, อลิติมหาสาวก, หน้า ๑๕๐.

^{๕๖} วิ.จ (ไทย) ๗/๓๓๑/๑๕๕-๖.

เมื่อพระอานนท์ได้รับคำเตือนจากภิกษุทั้งหลาย จึงได้ทูลขอพร ๘ ประการ และพรที่ทูลขอนั้นมีทั้งเงื่อนไขปฏิเสธและขอร้อง โดย ๔ ข้อแรก เป็นเงื่อนไขปฏิเสธ และ ๔ ข้อหลังเป็นเงื่อนไขขอร้อง ดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าจักไม่ประทานจีวรอันประณีตที่ได้แล้วแก่ข้าพระองค์
๒. พระพุทธเจ้าจักไม่ประทานบิณฑบาตอันประณีตที่ได้แล้วแก่ข้าพระองค์
๓. พระพุทธเจ้าจักไม่โปรดให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับกับพระพุทธองค์
๔. พระพุทธเจ้าจักไม่ทรงพาข้าพระพุทธองค์ไปในที่นิมนต์ซึ่งข้าพระองค์รับไว้
๕. พระพุทธเจ้าจักเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระเจ้าทรงรับไว้
๖. ข้าพระองค์นำพุทธบริษัท ซึ่งมาแต่ไกลเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ได้ทุกขณะ ที่มาแล้วความสงสัยของข้าพระองค์มีเมื่อใด ขอให้เข้าเฝ้าทูลขอเมื่อนั้น
๗. ถ้าความสงสัยของข้าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นเมื่อใดขอให้ข้าพระพุทธเจ้าทูลถามได้เมื่อนั้น

๘. พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเทศนาอันใดในที่ลับหลังข้าพระพุทธเจ้า ขอพระองค์จักตรัสบอกพระธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระองค์อีก^{๕๗} พระพุทธองค์ได้ตรัสถามพระอานนท์ถึงพรที่เป็นเงื่อนไขปฏิเสธและขอร้องนั้นว่าเพื่อประโยชน์อะไร พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้อ ๑-๔ เพื่อป้องกันคำครหาว่า ท่านรับตำแหน่งเพื่อหวังลาภสักการะ ข้อ ๕-๗ เพื่อป้องกันคำครหาว่าพระอานนท์บำรุงพระพุทธเจ้าไปทำไม เพราะกิจเพียงเท่านี้ พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงสงเคราะห์ ข้าพระองค์ทูลขอพรข้อที่ ๘ เมื่อมีคนมาถามว่ากาลานี้ สุตฺตนี้ ชาคฺคนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ที่ไหน ถ้าตอบเขาไม่ได้ก็จักถูกเขาตำหนิว่า พระอานนท์นี้เฝ้าติดตามพระพุทธเจ้าเหมือนเงาตามตัวอยู่เป็นเวลานานเรื่องเพียงเท่านี้ก็ไม่รู้” ครั้นพระอานนท์ได้ทูลชี้แจงอย่างนี้แล้ว พระพุทธเจ้าก็ประทานพร ๘ ประการตามที่ทูลขอทุกประการ

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

เมื่อพระอานนท์ได้เป็นพระอุปัฏฐาก ท่านทำหน้าที่ของท่านอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เอาใจใส่และสนองงานต่างๆที่ได้รับมอบหมาย ท่านทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจและจงรักภักดีติดตามรับใช้พระพุทธองค์แทบทุกหนทุกแห่ง ตลอดระยะเวลา ๒๕ พรรษา ได้รับการยกย่องจาก

^{๕๗}มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวิภาณีฎีกา. พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๕.

พระพุทธองค์ว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในการเป็นอุปัฏฐาก”^{๕๘} นอกจากจะทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐาก พระพุทธองค์แล้ว ท่านยังได้เข้าไปดูแลภิกษุรูปอื่นซึ่งอยู่ในฐานะเพื่อนสหพรหมจารีด้วยกัน โดยทำหน้าที่เป็นผู้อุปัฏฐากภิกษุอาพาธ และเยี่ยมผู้อาพาธเป็นประจำ^{๕๙} พระอานนท์เอาใจใส่ต่อ พระพุทธศาสนา โดยการตอบปัญหาแสดงธรรม แก่ปัญหาต่างที่เกิดขึ้น ตอบสนองความต้องการ ของสาวกทั้งหลาย ที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ด้วยการจัดและการประสานงานที่ดี เช่น ครั้งที่พระ อุทายีมีข้อสงสัยเกี่ยวกับหลักธรรม ท่านได้อธิบายให้ทราบ และทำความเข้าใจเรื่องที่ถามอย่างแจ่ม แจ่ม^{๖๐} อิกกรณีที่ท่านยังเป็นผู้ประสานภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่แตกความสามัคคีกัน จนกลับเข้าสู่ เหตุการณ์ปกติ^{๖๑} และอิกกรณีที่สำคัญคือ พระอานนท์เป็นผู้สนับสนุนให้มีการบวชภิกษุณีใน พระพุทธศาสนา ซึ่งในครั้งนั้นพระพุทธองค์ยังไม่ทรงอนุญาตให้สตรีได้บวช จนพระพุทธองค์ต้อง ยอมจำนนต่อเหตุผลและคำวิงวอนของพระอานนท์ จึงให้หลักครุธรรม ๘ ประการ เพื่อให้เห็น คุณค่าและเครื่องป้องกันข้อบกพร่องต่างๆ ที่จะเกิดภายหลังให้พระนางประชาบดี พร้อมด้วยหญิงที่ เป็นบริวารรับไปถือปฏิบัติ ซึ่งพระอานนท์ได้นำความไปแจ้งแก่พระนางและหญิงบริวารนั้นทราบ ทุกประการ^{๖๒} ในที่สุดสติปัญญา ความสามารถ รวมถึงศิลปะการใช้วาจาของพระอานนท์ พระพุทธ องค์จึงทรงอนุญาต ให้มีการบวชภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา ยอมสละชีวิตแทนพระองค์ ในคราวที่พระเทวทัตยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูปล่อยช้างนาฬาคีรี ด้วยหวังจะให้ทำอันตราย พระพุทธองค์ ขณะเสด็จออกบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ในขณะที่ช้างนาฬาคีรีวิ่งตรงเข้าหา พระพุทธองค์นั้น พระอานนท์เถระผู้เปี่ยมล้นด้วยความกตัญญูและความจงรักภักดี ได้ยอมมอบ ถวายชีวิตเป็นพุทธบูชา ได้ออกไปยืนขวางหน้าช้างไว้ หวังจะให้ทำอันตรายตนแทน เป็นต้น ปฐมสังคายนารับหน้าที่สำคัญ พระอานนท์ เป็นผู้ชี้แจงเกี่ยวกับพระสูตร และพระอภิธรรมด้วย

^{๕๘} ที.สี.(ไทย) ๕/๔๔๘/๑๕๘ ; ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕;อง.เอกก.(ไทย) ๒๐/๒๒๓/๒๕.

^{๕๙} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๕-๒๔๑.

^{๖๐} ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๒๓๔/๒๒๘-๒๒๕

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๗๑/๓๖๖.

^{๖๒} วิ.จ.(ไทย) ๗/๔๐๓/๓๑๗-๓๒๐ ครุธรรม ๘ ประการ ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่ภิกษุณีพึงปฏิบัติด้วยความสักการะเคารพจนตลอดชีวิต คือ ๑) ภิกษุณีที่บวชหรือพรรษาแล้วก็ต้องกราบไหว้ภิกษุแม้บวชวันเดียว ๒) ภิกษุณีจะอยู่ในวัดที่ไม่มีภิกษุไม่ได้ ๓) ภิกษุณีต้องไปถามวันอุโบสถและเข้าไปฟังโอวาทจากพระภิกษุทุกกึ่ง เดือน ๔) ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่ายโดยสถานทั้งสาม คือ โดยได้เห็น โดยได้ยิน โดย รังเกียจ ๕) ภิกษุณีต้องอาบัติหนัก ต้องประพฤติมานันในสงฆ์สองฝ่าย (คือภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ๑๕ วัน) ๖) ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ ๒ ฝ่ายเพื่อนางสิกขมานา ๗) ภิกษุณีไม่พึงค่า ไม่พึงบริภายภิกษุไม่ว่าจะ โดยปริยายใดๆ ๘) ไม่ให้ภิกษุณีว่ากล่าวภิกษุ แต่ภิกษุว่ากล่าวภิกษุณีได้.

บทบาทของพระอานนที่ดังที่ได้ยกตัวอย่างมานั้น จะเห็นได้ว่าพระอานนที่เป็นผู้ที่จิตอาสาทุ่มเท เสียสละกำลังสติปัญญา ความสามารถ กำลังแรงกายที่จะผดุงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งได้ให้ความสำคัญในประโยชน์ของผู้อื่นเสมอ ด้วยบทบาทของพระอานนที่ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมานั้น จะเห็นได้ว่าพระอานนที่เป็นผู้ที่จิตอาสาทุ่มเท เสียสละกำลังสติปัญญา ความสามารถ กำลังแรงกายที่จะผดุงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งได้ให้ความสำคัญในประโยชน์ของผู้อื่นเสมอ จึงถือได้ว่า คุณสมบัติเหล่านี้ของพระอานนที่เป็นต้นแบบให้กับผู้มีจิตอาสาทั้งหลายในเวลาต่อมา

๔) พระทัฬหฬลบุตร^{๖๓}

พระทัฬหฬมาเกิดเป็นราชบุตรเชื้อสายราชวงศ์มัลละในอนุปิยนคม แคว้นมัลละ เหตุที่ได้ชื่อว่า "ทัฬหฬ" แปลว่า "ไม้" เพราะเกิดบนกองไม้ที่อยู่ใกล้เชิงตะกอนเผาศพในป่าช้า มีเรื่องเล่าว่า มารดาของท่านตายตอนจะคลอดท่าน (ตายทั้งกลม) พวกญาตินำไปเผาที่ป่าช้า ขณะที่ไฟกำลังลุกไหม้ศพของมารดาอยู่นั้น ท้องของมารดาได้แตกออก ลูกในท้องได้ลอยมาตกบนกองไม้ พวกสัปเหร่อได้อุ้มมาให้ยาย ยายจึงตั้งชื่อว่า "ทัฬหฬ" ดังกล่าวแล้ว

เนื่องจากเกิดในวาระกษัตริย์จึงได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีจากพระอัยยิกา (ยาย) ต่อมา ออกบวช เมื่อคราวที่พระพุทธเจ้าทรงพาพระสาวกไปประทับอยู่ป่าอนุปิยวันในอนุปิยนคมแคว้นมัลละ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน ขณะนั้นท่านมีอายุ ๗ ขวบ ยายได้พาท่านเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับชาวเมือง ทันทิที่ได้เห็นพระพุทธเจ้า ท่านก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจะออกบวช จึงบอกให้ยายทราบ ยายคิดอยู่ตลอดเวลาว่า หลานเป็นคนมีบุญ เมื่อมาได้ยินเช่นนั้นเข้าจึงดีใจมาก รีบพาท่านเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลขอให้ทรงบวชให้ พระพุทธเจ้าทรงมอบให้พระรูปหนึ่งรับทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ท่าน พระเถระรูปนั้นเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ท่าน ก่อนจะทำพิธีบวช ก็สอนตบปัญจกกรรมฐานให้ โดยสอนให้ท่านพิจารณาวิยะ ๕ ส่วน คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ขณะที่นั่งให้พระอุปัชฌาย์ปลงผมอยู่นั้น ท่านก็กำหนดพิจารณาตามที่เรียนมาและได้บรรลุมรรคผลตามลำดับ คือ โจนเสรีจระจุกที่ ๑ ได้บรรลุโสดาปัตติผล โจนเสรีจระจุกที่ ๒ ได้บรรลุสกทาคามีผล โจนเสรีจระจุกที่ ๓ ได้บรรลุอนาคามีผล ครั้น โจนเสรีจระจุกที่ ๔ อันเป็นจระจุกสุดท้าย พร้อมกับการโจนสิ้นสุดลงก็ได้บรรลุอรหัตผล

^{๖๓} คุรยลละเอียคใน อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๑๔/๒๘., อ.จ.เอกก.อ (ไทย) ๑/๔๒๓-๔๒๗.

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

๑. **ขอรับภารกิจแห่งสงฆ์** ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตั้งแต่อายุเพียง ๗ ขวบ ต่อมาท่านได้ตามเสด็จ พระผู้มีพระภาคไปจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ขณะที่ท่านนั่งพักผ่อนอยู่เพียงตามลำพัง ความคิดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่ท่านว่า “เราอยู่จบพรหมจรรย์สิ้นกิเลสแล้ว สมควรที่จะช่วยรับภารกิจของสงฆ์ ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมบ้าง” ดังนั้น เมื่อท่านมีโอกาสดังเข้า เฝ้ากราบทูลความคิดของตนแด่พระบรมศาสดา พุทธองค์ตรัสอนุโมทนาสาธุการแก่ท่านแล้วทรงประกาศให้สงฆ์สมมติให้ท่านรับหน้าที่เป็นผู้จัดเสนาสนะ ซึ่งภารกิจหลัก ได้แก่^{๖๔}

๑. **ภัตตูกุเทศก์** คือ มีหน้าที่แจกจ่ายภัตร จัดพระภิกษุไปฉันในที่ที่มีผู้นิมนต์ไว้ ท่านจะคำนึงถึงวิญญูติและคุณวิญญูติของพระที่จะร่วมไปด้วยกัน ทั้งพิจารณาถึงความรู้จักคุ้นเคยกับ ทายกอีกทั้งให้พระหมั่นเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปตามวาระ และความเหมาะสมด้วย

๒. **เสนาสนคหาปกะ** คือ มีหน้าที่จัดเสนาสนะแจกจ่ายแก่พระภิกษุผู้มาจากต่าง และความรู้ที่คล้ายคลึงพักอยู่ด้วยกัน เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกัน นอกจากนี้ยังจัดเสนาสนะให้ ตามประสงค์ของ ผู้มาพัก เช่น ต้องการพักในถ้ำหรือในกุฎี เป็นต้น ถ้าเป็นเวลาค่าคืนท่านจะเข้า เติชสมบัติอธิษฐานให้ปลายนิ้วของท่าน เป็นคุงแห่งเทียนส่องสว่าง นำทางพระอาคันตุกะไปสู่ที่พัก พร้อมทั้งแนะนำสถานที่อำนวยความสะดวกต่างๆ อันพระอาคันตุกะควรทราบ

๒. **ได้รับยกย่องทางจัดเสนาสนะ** ท่านปฏิบัติหน้าที่ของท่าน ด้วยความเรียบร้อยดี ทุกประการ เป็นที่พอใจและยอมรับของพระภิกษุสงฆ์ทั่วไป แม้แต่ทายก ทายิกา ก็ได้รับความ พพอใจโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางผู้จัดเสนาสนะ^{๖๕}

๕) หมอชีวกโกมารภัจ^{๖๖}

หมอชีวกโกมารภัจ เป็นนายแพทย์ผู้มีชื่อเสียงมากในครั้งพุทธกาล สำเร็จการศึกษาวิชา แพทย์จากสำนักตักศิลา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า แต่งตั้งจากพระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่ง แคว้นมคธรัฐ ท่านอยู่ในฐานะโอรสบุญธรรมของเจ้าชายอภัยราชกุมาร^{๖๗} ซึ่งเป็นพระโอรสของ พระเจ้าพิมพิสาร ในคัมภีร์ที่แสดงประวัติของท่าน ก็ใช้คำว่าชีวกโกมารภัจ เป็นพระนัดดาของ

^{๖๔} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๓๘๐/๔๑๒.,๑/๓๘๑/๔๑๓.

^{๖๕} อญ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๒๑๔/๒๘.

^{๖๖} คุรายละเอียดใน อญ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๒๕๖/๓๒., อญ.เอกก.อ.(ไทย) ๑/๗๗-๗๘.

^{๖๗} คุรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๒๘/๑๘๑.

พระเจ้าพิมพิสาร^{๖๔} หลังจบการศึกษาวิชาแพทย์แล้วก็กลับมาสร้างบ้านพักอยู่ในวังของเจ้าชายอภัย
ราชกุมาร

พระเจ้าพิมพิสารทรงประชวรเป็นโรคก้นทลาพาช* ทรงให้หมอหลวงหลายคน
ถวายการรักษาพยาบาล อาการพระประชวรก็มีได้ทุเลาลง เจ้าชายอภัยราชกุมาร ได้รับสั่งให้หมอชี
วก โภมารกัจไปถวายการรักษาพยาบาล หมอชีวกโภมารกัจได้ประกอบพระโอสถบำบัดพระ
อาการ พระประชวรริดสีดวงทวารจนหายขาด พระองค์ทรงโปรดหมอชีวกโภมารกัจมาก ทรง
บำเหน็จรางวัลพระราชทานที่ดิน บ้านเรือน เครื่องใช้สอย คนรับใช้ ยานพาหนะ อุทยานอัมพวัน
(สวนมะม่วง) แก่หมอชีวกโภมารกัจ และทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้หมอชีวกโภมารกัจ
เป็นแพทย์หลวง มีหน้าที่ถวายการรักษาพระองค์กับข้าราชการบริพาร ถวายการรักษาพยาบาล
พระพุทธรูปและพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งหมอชีวกโภมารกัจได้กราบบังคมทูลรับสนองตามพระบรมราช
โองการ ปฏิบัติราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพระกรุณาธิคุณที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งทุกประการ นับว่าเป็นที่ไว้วางใจของผู้ใหญ่และคนทั่วไป ประกอบกิจไม่มีการทุจริต
ผิดธรรม สมควรแก่การเคารพนับถือบูชา เป็นข้าราชการที่น่ายกย่องตลอดกาล^{๖๕}

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

หมอชีวกโภมารกัจ เป็นผู้ที่มีความสามารถหลายด้าน สามารถจัดขบวนเสด็จได้อย่าง
ดีเยี่ยม มิได้มีความรู้แต่เรื่องการแพทย์ ที่สำคัญ ท่านเป็นข้าราชการที่มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้า
แผ่นดินอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่เคารพพระบรมศาสดาอย่างสูงสุด ท่านปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดี
เยี่ยม และสิ่งที่แสดงแนวคิดของหมอชีวกโภมารกัจ ได้อย่างชัดเจน คือการที่ท่านเป็นแพทย์รักษา
โรคนก (กาฬโรค) แต่พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็น โรคทางจิต มีความเครียดและความขัดแย้งทาง
อารมณ์ค่อนข้างรุนแรง หมอชีวกโภมารกัจรู้ว่ายาทุกขนานที่ท่านเรียนมา ไม่อาจรักษาให้หายได้
นอกจากการอาศัยบำบัดรักษาทางจิต ซึ่งต้องอาศัยผู้รู้จริง และผู้รู้ผู้นั้นจะต้องเป็นพระพุทธรูปท่านั้น
ที่จะทรงประทานธรรมโอสถถวาย และเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรู ได้ทรงพบพระพุทธรูปองค์และทรง
สามารถบรรเทาพระโรคลงได้ ทรงกลายเป็นอุบาสกที่ดีเป็นการชี้ชัดว่า วิชาการแพทย์นั้นสามารถ
บรรเทาได้เฉพาะ โรคทางกายเท่านั้น ส่วนโรคทางจิตต้องอาศัยวิธีการทางศาสนา หมอชีวก
โภมารกัจยอมรับเรื่องนี้ และสามารถวินิจฉัยได้ว่า โรคชนิดไหนควรรักษาทางใด ไม่ยึดมั่นความรู้

^{๖๔} พิมพิสารมหาราชสุต นคตา, อภยกุมารสุต ปุคฺโคตมฺหิ, วิ.อ. (บาลี) ๓๓๒๕/๒๐๒.

* หมายถึง โรคริดสีดวงทวารหรือบานทะโรค.

^{๖๕} ดูรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๑/๑๖๖.

ทางการแพทย์ จนลืมเรื่องจิตใจของมนุษยชาติ นี่คือนี่ที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นแพทย์ที่เข้าถึงจิตใจของผู้ป่วย

หมอชีวกโกมารภัจ ได้รับการรักษาพยาบาลผู้ป่วย จนมีชื่อเสียงปรากฏไปทั่วที่กรุงพาราณสีเมืองหลวงของแคว้นกาสิ มีอาณาเขตด้านทิศตะวันออกติดกับแคว้นมคธ ประชาชนทั้งสองแคว้นไปมาหาสู่กันเป็นประจำ พระเจ้าแผ่นดินของแคว้นกาสิกับแคว้นมคธทรงมีพระราชสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน

หมอชีวกโกมารภัจ เป็นอุบาสกอีกท่านหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากในครั้งพุทธกาล ทำการถวายการรักษาพระพุทธรองค์และพระสงฆ์ และอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธรองค์ว่าเป็นเอตทัคคะ ในทางเป็นที่รักของปวงชน ด้านเป็นผู้เลื่อมใสเฉพาะบุคคล ท่านเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก จึงใช้เวลาว่างจากการรักษาคนไข้ไปเฝ้าพระพุทธรองค์และขอให้พระองค์แสดงธรรมให้ฟัง หมอชีวกโกมารภัจ เป็นผู้ให้ทานอยู่เนื่องนิตย์ นอกจากถวายการรักษาพระพุทธรองค์แล้วยังทำทานด้วยการถวายสวนมะม่วงเพื่อเป็นที่ประทับแก่พระพุทธรองค์และพระสงฆ์เพื่อสะดวกต่อการถวายการรักษา ครั้งที่พระพุทธรองค์ถูกพระเทวทัตทำร้าย จนมีอาการห้อพระโลหิต ซึ่งหมอชีวกโกมารภัจได้ถวายการรักษาจนเป็นที่พอพระทัยของพระพุทธรองค์^{๑๐} ซึ่งการกระทำนี้จัดเป็นการทำบุญด้วยจิตเมตตา อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจในแง่มุมของการช่วยด้วยกำลังสติปัญญาของหมอชีวกโกมารภัจคือ ในครั้งพุทธกาลเกิดมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า พระพุทธรองค์ทรงฉันเนื้อสัตว์ทั้งที่ทรงทราบว่าเขาฆ่าเพื่อเจาะจงถวาย เป็นเรื่องไม่เหมาะสม หมอชีวกโกมารภัจเกรงว่าจะจะเป็นผลเสียต่อพระพุทธศาสนา จึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและทูลถามเพื่อนำความไปทำความเข้าใจกับประชาชนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งพระพุทธรองค์ตรัสตอบว่า ไม่เป็นเรื่องจริง แล้วทรงแสดงหลักการพิจารณาเนื้อที่ควรฉัน และไม่ควรฉันดังนี้ เนื้อสัตว์ที่ไม่ควรฉันมี ๓ ชนิด คือ (๑) เนื้อสัตว์ที่ตนเห็น (๒) เนื้อสัตว์ที่ตนได้ยิน (๓) เนื้อสัตว์ที่ตนสงสัย สำหรับเนื้อสัตว์ที่ฉันได้ ๓ ชนิด คือ (๑) เนื้อสัตว์ที่ตนไม่ได้เห็น (๒) เนื้อสัตว์ที่ตนไม่ได้ยิน (๓) เนื้อสัตว์ที่ตนไม่ได้สงสัย^{๑๑} ซึ่งการเห็น ได้ยิน และสงสัย หมายถึงการเห็น ได้ยิน สงสัยเนื้อที่เขาฆ่าเพื่อตน จากนั้นหมอชีวกโกมารภัจก็สามารถทำความเข้าใจแก่ประชาชน เหล่านั้นได้

ในส่วนของผู้สมำเสมอนั้น หมอชีวกโกมารภัจ ก็เป็นผู้อุปถัมภ์ผู้หนึ่งที่คอยรับใช้ดูแลความเป็นอยู่ของพระพุทธรองค์และภิกษุด้วยดีตลอดมา รวมถึงการได้เสนอแนวคิด

^{๑๐} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๔๑/๑๕๑.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๑-๕๕/๔๘-๕๓.

เรื่องการขอรับใช้พระสงฆ์รับผ้าที่มีผู้มาถวาย จะได้ไม่ต้องไปแสวงหาผ้าที่ทิ้งไว้ตามขยะหรือผ้าห่อศพไปทำเป็นจีวร^{๓๒}

ที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นความมีจิตอาสา ถึงการชวนช่วยช่วยเหลือของหมอชีวก โภจมารักที่คอยเอาใจใส่ดูแลพระพุทธรองค์และภิกษุอื่นๆ รวมถึงประชาชนทั่วไปด้วยจิตเมตตา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ตามความรู้ความชำนาญ รวมทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย หรือเวลาของท่านซึ่งนี่คือคุณสมบัติที่ดีของผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อสังคม

๖) อนาคตบิณฑิกเศรษฐี^{๓๓}

อนาคตบิณฑิกเศรษฐี เกิดในตระกูลมหาเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี บิดาชื่อ “สุมนะ” มีทรัพย์สมบัติมากมายมหาศาล เมื่อเกิดมาแล้วบรรดาหมู่ญาติได้ตั้งชื่อให้ว่า “สุทัตตะ” เป็นคนมีจิตเมตตา ชอบทำบุญให้ทานแก่คนยากอนาถา จึงได้ชื่อใหม่เพราะให้ทาน เพราะเมื่อบิดามารดาของท่าน ล่วงลับไปแล้ว ท่านได้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีแทน และตั้งโรงงานที่หน้าบ้านแจกอาหารแก่คนยากจนทุกวัน จนกระทั่งประชาชนทั่วไปเรียกท่านตามลักษณะนิสัยว่า “อนาคตบิณฑิกเศรษฐี” ซึ่งหมายถึง “ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา” และได้เรียกกันต่อมาจนลืมชื่อดั้งเดิมของท่าน วันหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ พอได้ฟังอนุပ္พพิถาและอริยสังส์จากพระพุทธรเจ้าแล้ว ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคลในพระพุทธศาสนา ประกาศตนเป็นอุบาสกต่อพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

ในคัมภีร์อรรถกถา ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่เกิดเป็นชายแล้วบริจาครทรัพย์มากในพระศาสนา ไม่มีใครเกินอนาคตบิณฑิกะ ท่านอนาคตบิณฑิกเศรษฐีนั้น อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยการบริจาควายทรัพย์ เพื่อสร้างพระเชตวันเป็นที่พักของพระพุทธรองค์และคณะสงฆ์ พระพุทธรองค์ได้ประทับจำพรรษาอยู่ถึง ๑๕ พรรษา เป็นเวลานานกว่าที่อื่น ซึ่งอนาคตบิณฑิกได้ถวายอาหารแด่พระพุทธรองค์ทุกวัน วันละ ๓ มื้อ มิได้ขาด

นอกจากนี้ ท่านอนาคตบิณฑิกเศรษฐีเป็นคนมีมิตรมาก ประชาชนเชื่อคำพูด จึงชักชวนคนสร้างอาราม โดยเริ่มตั้งแต่การกุศลสถานที่อันเหมาะสม คือไม่ไกลจากหมู่บ้านเกินไป มีถนนหนทางสะดวกสบาย ผู้คนไปมาได้ง่าย กลางวันคนไม่พลุกพล่าน กลางคืนมีเสียงรบกวนน้อย ไม่อึกทึก ไร้ผู้คน เป็นสถานที่ที่พวกมนุษย์จะทำกิจลับได้ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การหลีกเว้น

^{๓๒} คุรยลละเอียคใน วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๗/๑๕๗.

^{๓๓} คุรยลละเอียคใน อง.เอกก.(ไทย) ๓/๑/๑๖๗., อง.เอก.อ. (ไทย) ๑/๕๕-๖๑.

“ไม่เป็นไร เราช่วยกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตากันเถิด” ปรากฏว่าหลานหยุดร้องให้ รุ่งเช้า ท่านจึงพาหลานช่วยกันทำบุญเลี้ยงพระแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตา ขบวนการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตาของท่านเศรษฐี แพร่ขยายไปอย่างรวดเร็ว ประชาชนชาวพุทธบริษัททั้งหลาย เห็นเป็นเรื่องแปลกและเป็นสิ่งที่ดีที่ควรกระทำ ดังนั้น เมื่อญาติผู้เป็นที่รักของตนตายลงก็พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เหมือนอย่างที่ท่านเศรษฐีกระทำนั้น และถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นความมีจิตอาสา ถึงการชวนช่วยช่วยเหลือของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ที่คอยเอาใจใส่ดูแลพระพุทธรองค์และภิกษุอื่นๆ รวมถึงประชาชนทั่วไปด้วยจิตเมตตา ทั้งนี้คุณสมบัติที่ดีของผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อสังคมท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้จิตอาสา ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนามากจนได้รับเกียรติพิเศษจากพระเจ้าปเสนทิโกศล คือให้ท่านเป็นคนปลุกค้นโพธิ์ไว้หน้าพระเชตะวันมหาวิหาร มีชื่อว่า อานันทโพธิ์ เพื่อเป็นปูชนียสถาน แก่ประชาชนชาวนครสวรรค์แทนพระพุทธรองค์ในคราวที่เสด็จจาริกไปที่อื่น

๗) นางวิสาขามหาอุบาสิกา^{๗๔}

นักปราชญ์ทางศาสนาบางท่านกล่าวไว้ว่า อุบาสิกาผู้ใจบุญไม่มีใครเกินนางวิสาขามหาอุบาสิกา นับได้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำหน้าที่อุปถัมภ์ นางวิสาขามหาอุบาสิกา ผู้มีศรัทธาศรัทธามีจริยวัตรอันงดงาม และมีปัญญา รู้เหตุผลอันถ่องแท้^{๗๕} เป็นสตรีผู้เป็นแบบอย่าง^{๗๖} ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมต่างๆ และยังทำหน้าที่ในการสร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา รวมถึงสร้างปราสาทถวายพระสงฆ์^{๗๗}

^{๗๔} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก.(ไทย) ๒๐/๒๕๕/๓๒๐ , วิ.จ.(ไทย) ๕/๓๔๕/๒๒๐., อัง.เอก.ทุก.อ.(ไทย) ๑/๘๖-๑๐๑.

^{๗๕} วุคิน อินทสระ, ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๗๖} เรื่องอุไร กุศลาภัย, สตรีในวรรณคดีพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓.

^{๗๗} ดูรายละเอียดใน วิ.จ.(ไทย) ๗/๓๒๐/๑๓๘-๑๔๐.

นางวิสาขา เป็นลูกสาวของท่านธัญชัยเศรษฐี ซึ่งมีลูกสาว ๒ คน คือ นางวิสาขามหาอุบาสิกา และนางสุตชาดา มารดาชื่อสุมนาเทวี ปู่ชื่อว่าเมณฑกเศรษฐี และย่าชื่อว่า จันทปทุมมา ตระกูลนี้ อาศัยอยู่ในเมืองภัททิยะแห่งแคว้นอังคะ^{๓๔}

นางวิสาขาพร้อมด้วยเพื่อนๆเดินทางไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่ทรงประทับอยู่ ณ ชาติยาวัน (สวนมะลิ) พระองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด เมื่อจบพระธรรมเทศนา วิสาขาได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน^{๓๕} มีความสม่ำเสมอในการทำนุบำรุงศาสนา ท่านเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เยาว์วัย จะเห็นได้จากการที่สำเร็จเป็นอริยบุคคลชั้น โสดาบันตั้งแต่อายุเพียง ๗ ขวบ และที่สำคัญตระกูลของท่านนั้นใกล้ชิดกับพระสงฆ์ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านเป็นประจำ จึงเป็นเหตุให้ท่านรู้หน้าที่ว่าควรปฏิบัติอย่างไรกับพระสงฆ์ และเมื่อถวายอาหารแล้วท่านจะชี้ชวนให้ภิกษุฉันอาหารนั้นด้วยความเอาใจใส่ นอกจากนั้นท่านยังเคยเอาใจใส่ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งชักชวนบุคคลให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะไปทางไหนคนก็รัก เป็นคนดีของสังคม ถึงแม้ว่าในสังคมอินเดียก่อนพุทธกาลนั้นสตรีจะมีบทบาทน้อยกว่าบุรุษก็ตาม

นางวิสาขา ได้ใช้ความเป็นผู้มีสติปัญญาและเฉลียวฉลาดช่วยเหลือพระพุทธศาสนาด้วยกำลังสติปัญญา จนทำให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการที่ภิกษุนั่งในที่ลับตากับสตรีสองต่อสอง และภิกษุที่เกี่ยวข้องพาราตีสตรี^{๓๖}

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

นางวิสาขามหาอุบาสิกา ใฝ่การทำหน้าที่อุปัฏฐาก และอุปถัมภ์พระพุทธองค์และพระสงฆ์เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการไปทูลขอพร ๘ ประการจากพระพุทธเจ้า^{๓๗} คือ

๑. หม่อมฉันขอถวายผ้าอาบน้ำฝนตลอดชีวิต เพราะการที่พระสงฆ์เปลือยกายทรงน้ำ เป็นสิ่งไม่งาม ไม่เหมาะสม

^{๓๔} แคว้นอังคะมีเมืองหลวงชื่อจัมปา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของแคว้นมคธ ในสมัยนั้นแคว้นอังคะขึ้นอยู่ในการปกครองของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งแคว้นมคธ, พระเพทเวที (ป.อ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๔.

^{๓๕} โสดาบัน หมายถึงผู้เข้าถึงกระแส คืออริยมรรค , พุ.อุ.(ไทย) ๒๕/๑๕/๒๐๔-๒๐๕.

^{๓๖} วิ.ม.หา.(ไทย) ๑/๔๔๔/๔๖๔.

^{๓๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๑.

๒. หม่อมฉันขอถวายอาคันตุกัถตลอดชีวิต เพราะพระอาคันตุกะเป็นผู้ไม่ชำนาญทางไม่รู้จักที่โคจร ย่อมเที่ยวไปบิณฑบาตลำบาก หากได้ฉันอาคันตุกัถของหม่อมฉันแล้ว เมื่อทางชำนาญทาง รู้จักที่โคจรย่อมเที่ยวบิณฑบาตไม่ลำบาก

๓. หม่อมฉันขอถวายภักดิ์สำหรับพระที่เตรียมตัวจะเดินทางไกล เพราะพระสงฆ์ที่เตรียมจะเดินทางไปอื่น มัวแต่แสวงหาภักดิ์ที่ตนอยู่ ย่อมไม่ทันหมู่เกวียน ไปถึงที่หมายตอนค่ำจักเดินทางลำบาก เมื่อท่านได้ฉันภักดิ์ของหม่อมฉัน สามารถทันหมู่เกวียน ถึงที่หมายก่อนค่ำ ก็จะไม่ลำบากในการเดินทาง

๔. หม่อมฉันขอถวายภักดิ์เพื่อภิกษุที่อาพาธตลอดชีวิต เพราะภิกษุที่อาพาธ เมื่อไม่ได้ภัตตาหารเป็นที่สบาย อาการอาจกำเริบถึงแก่มรณภาพ เมื่อท่านได้ฉันภักดิ์ของหม่อมฉันแล้ว อาการก็จะทุเลาลงและหายจากอาการอาพาธ

๕. หม่อมฉันขอถวายภักดิ์ เพื่อภิกษุที่ทำหน้าที่อุปัฏฐากภิกษุที่อาพาธตลอดชีวิต เพราะภิกษุที่ทำหน้าที่อุปัฏฐากภิกษุที่อาพาธ มัวแต่แสวงหาภักดิ์เพื่อตัวเองอยู่ ย่อมได้รับความลำบาก

๖. หม่อมฉันขอถวายขานเพื่อภิกษุที่อาพาธตลอดชีวิต เพราะภิกษุที่อาพาธเมื่อไม่ได้รับขานเป็นที่สบาย อาการย่อมกำเริบหรือมรณภาพ เมื่อท่านได้ขานสำหรับผู้ไข้ของหม่อมฉันแล้ว อาการจักทุเลาและหายจากโรคได้

๗. หม่อมฉันขอถวายขานแก่พระสงฆ์ตลอดชีวิต เพราะว่าขานเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อร่างกายมาก ตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ คือ ให้อายุ ให้อารมณ์ ให้ความสุข ให้อำนาจ ใ้ปฏิบัติกิจ กำจัดความหิว บรรเทาความกระหายทำให้ลมในร่างกายเดินคล่อง ช่วยล้างลำไส้ และย่อยอาหาร

๘. หม่อมฉันขอถวายผ้าอาบน้ํา สำหรับภิกษุณีตลอดชีวิต เพราะว่าภิกษุณีทั้งหลาย เปลือยกายอาบน้ําอจิวดีทำเดียวกับพวกหญิงแพศยา ถูกหญิงเหล่านั้นเย้ยหยันว่า พวกเธอยังสาวมาประพฤดิพรหมจรรย์ไม่เห็นได้ประโยชน์อะไร ฝ่ายภิกษุณีเมื่อถูกต่อว่าบ่อยๆ ก็อับอายเก็บเงินและเป็นสิ่งไม่งามสำหรับภิกษุณี

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตพรทั้ง ๘ และได้ยกย่องนางวิสาขามหาอุบาสิกาว่าเป็นผู้ฉลาดควรที่จะยึดเอาเป็นแบบอย่างของผู้ที่ทำหน้าที่อุปัฏฐากว่า สตรีใดได้ให้ข้าวและน้ํา เบิกบานใจ สมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอริยสาวิกาของพระองค์ จักความตระหนี่ บริจาคทานอันเป็นเหตุแห่งสวรรค์ จะสามารถบรรเทาความเศร้าโศกได้ สตรีนั้นอาศัยแนวทางเช่นนี้ย่อมได้กำลังและอายุอันเป็นทิพย์ ได้รับความสุขกายสุขใจบนสวรรค์ตลอดกาล พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตและทรงประกาศต่อพระสงฆ์ ต่อมาพระสงฆ์ได้ทรงสรรเสริญนางที่ได้รับพร ๘ ประการจากสำนักของพระพุทธเจ้า

นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมต่างๆ เช่น อุบาสกธรรม
๗ ประการ^{๔๒} คือ

- ๑) ไม่ขาดเยี่ยมเยือนพระสงฆ์
- ๒) ไม่ละเลยการฟังธรรม
- ๓) อบรมศึกษาตนให้ก้าวหน้าในการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด
- ๔) สรรพทาเลื่อมใสในพระสงฆ์ทั้งบวชใหม่และเก่า
- ๕) ฟังธรรมด้วยความเคารพ
- ๖) ไม่แสวงหาบุญนอกศาสนา
- ๗) เอาใจใส่ทะนุบำรุงและช่วยกิจการงานพระพุทธศาสนา

นางวิสาขามหาอุบาสิกาผู้นั้นมีคุณลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะนางเป็นหญิงที่เฉลียวฉลาด รู้เหตุอันควรไม่ควร สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ชอบช่วยเหลือบุคคลอื่นอยู่เสมอด้วยการให้ทาน การให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นกุลสตรีที่มีความงามอยู่เสมอ ซึ่งคุณลักษณะพิเศษดังกล่าวสามารถสรุปได้^{๔๓} ดังนี้

๑. ตำแหน่งเลิศด้านการให้ทาน สงเคราะห์บุคคลข้างเคียง ตลอดจนการถวายปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสงฆ์ จึงเป็นเหตุให้นางได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นอัครสาวิกาลูกเลิศด้านการถวายทาน

๒. เบลูกัลยานี นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นหญิงที่ฉลาด มีความสามารถ ทั้งการบ้าน การเรือนช่วยบิดาทำงานบ้านเป็นประจำ และยังมี ความงาม ๕ ประการ คือ ผมงาม เนืองาม กระดูงาม ผิวงาม วัยงาม

๓. พลังขสารนอกจากจะมีความงาม กิริยามารยาทเรียบร้อยแล้ว นางยังมีกำลังมหาศาลเหนือบุคคลทั่วไป ซึ่งทดสอบแล้วว่านางมีกำลังเท่ากับช้าง ๕ เชือก

๔. เป็นคนรอบคอบช่างสังเกต

๕. เป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี

และยังเป็นต้นแบบการสร้างวิหารวัดถวาย ซึ่งมีลักษณะเป็นปราสาท ๒ ชั้น มีห้องสำหรับพระภิกษุอาพาธอาศัยชั้นละ ๕๐๐ ห้อง โดยใช้เวลาในการก่อสร้าง ๕ เดือน และเมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นามว่า “พระวิหารบุพพาราม”

^{๔๒} คุรยละเอียดใน อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๔๔-๔๕.

^{๔๓} คุรยละเอียดใน อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๓๒.

โดยสรุปแล้วตลอดชีวิตของนางวิสาขามหาอุบาสิกา มีจิตอาสา โดยนางมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเสมอ ตั้งแต่ชีวิตวัยเยาว์ เมื่อแต่งงานแล้ว ก็มีโอกาที่จะสร้างคุณความดีอย่างสม่ำเสมอจนกระทั่งบั้นปลายของชีวิต นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธองค์และพระสงฆ์อย่างแท้จริง ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ท่านถวายปัจจัยสี่ตลอดชีวิต และปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์แม้จะบวชในวันนั้น ด้วยความเคารพด้วย ๕ สถาน คือ (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยความเมตตา (๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยความเมตตา (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยความเมตตา (๔) ต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความเต็มใจ (๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ จึงเห็นได้ว่านางวิสาขามหาอุบาสิกา นั้นเป็นผู้เปี่ยมไปด้วยความเมตตา เสียสละทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังสติปัญญา ความสามารถ เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

๘) พระเขมาเถรี^{๘๔}

ในปัจจุบันชาติสมัยพุทธกาล พระนางเขมาเถรีเกิดในราชสกุล ในกรุงสาเกตนครที่อุดมสมบูรณ์ เป็นพระราชธิดาของพระเจ้ามัททราช แห่งแคว้นมัททะ พระชนกนาถและพระประยูรญาติเฉลิมพระนามว่า “เขมา” เพราะพระนางมีพระฉวีวรรณเลื่อมเรื่อคังน้ำทอง ในขณะที่เดียวกันชาวเมืองนั้นมีแต่ความเกษมสำราญ เมื่อพระนางเจริญพระชันษา ทรงมีพระสิริโฉมงดงามยิ่งนัก จึงเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้ามัททราช ผู้เป็นพระราชบิดามากในกาลต่อมาได้ไปเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าพิมพิสารแล้วพระนางทรงเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพิมพิสารยิ่งนัก ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน พระนางไม่ปรารถนาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยพระนางเป็นผู้ทรงหลงในพระรูปพระโฉมของตน^{๘๕} จึงทรงเกรงว่าพระพุทธเจ้าจะแสดงโทษรูป แต่เพราะเหตุที่พระนางทรงบำเพ็ญบารมีไว้พร้อมแล้ว ทำให้พระนางได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และด้วยกรรมเนรมิตของพระพุทธเจ้าและธรรมที่ทรงแสดงได้ถูกอชยาศัย ทำให้พระนางบรรลุธรรมจักขุ ออกบวชเป็นภิกษุณีประพาศิพรหมจรรย์ อยู่ในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า พระนางบรรลุพระอรหัตผลแล้วเป็นผู้มีความแตกฉานในพระธรรมวินัย ทรงเที่ยวจาริกชี้แจงแสดงธรรมแก่บุคคลทั้งหลาย พระนางได้ใช้ความรู้ความสามารถในทางธรรมช่วยเหลือบุคคลทั้งหลายเป็นอันมาก จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายมีปัญญามากในเอตทัคคะและได้รับตำแหน่งอัครสาวิกาเบื้องขวา พระนางทรงช่วยแบ่งเบาพุทธภาระบำเพ็ญประโยชน์ ในทาง

^{๘๔}ดูรายละเอียดใน อจ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๒๓๖/๓๐, ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๒๔-๓๒๖/๔๓๐ ; ๓๘๐/๔๓๘., อจ.เอก.ทุก.อ. (ไทย) ๑/๘-๑๑.

^{๘๕} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๒๓/๔๓๑.

พระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน ในบั้นปลายชีวิตของพระนาง ได้ทรงปลงอายุสังขาร เข้าสู่นิพพาน พร้อมพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี พร้อมด้วยภิกษุณีศากิยานี ทั้ง ๕๐๐ รูป

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

พระนางเขมาเถรีมีบทบาทสำคัญ ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดีเทียบเท่าพระสารีบุตร ความสามารถและองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริม ให้การเผยแผ่ได้ผลดี พร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องด้วยพระนางเป็นอัครมเหสี ของพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธมาก่อน จึงเป็นที่รู้จักของกษัตริย์ในแคว้นใกล้เคียง หมู่นักราชบริวารและราษฎรทั้งหลาย พระนางทรงเป็นพระเทวีที่มีรูปร่างงดงาม มีบุคลิกลักษณะดี พุคเพราะ เป็นพหูสูต แสดงธรรมได้วิจิตร สามารถเข้าถึงปวงได้ทุกชั้นวรรณะและด้วยองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่จุดประกาย ให้ประชาชนหันมา ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก พระนางได้สงเคราะห์ภิกษุณี สามเณรี อุบาสก อุบาสิกา และปุถุชนทั่วไปให้นำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติได้ มรรคได้ผลตามบุญบารมีของตน

พระนางทรงเที่ยวจาริกไปตามท้องถิ่นต่างๆ ทรงชี้แจงแสดงธรรม สนทนาธรรม ตอบปัญหาธรรม สนทนาธรรมกับเพื่อนสหธรรมิก และตอบปัญหาธรรมอภัยาคปัญหาต่อพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่โครินวัตถุ ทำให้พระนางได้รับการยกย่อง จากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายมีปัญญามาก พระนางทรงแสดงธรรมเพื่อแนะนำแก่พระวิชาภิกษุณี เพราะท่านเจริญสมณธรรมแล้วไม่ได้ความสงบ เมื่อท่านได้ให้คำแนะนำของพระนางเขมาเถรีไปปฏิบัติ ทำให้ พระวิชาภิกษุณีบรรลุพระอรหัตผล ภายใน ๗ วันซึ่งหลักธรรมที่พระนางเขมาเถรีทรงแสดงเพื่อแนะนำ เมื่อท่านนำหลักธรรมที่พระนางแสดงไปเจริญสมณธรรม ได้หลักธรรมหมวดนี้มี ชาติ ๑ อยตนะ ๑ ฤษีสัง ๔ อินทรี ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และมรรคมีองค์ ๘ เป็นหมวดธรรมที่เป็นองค์คุณต่อการบรรลุพระอรหัตผล

พระนางเขมาเถรีทรงใช้แบบอย่างการเผยแผ่ธรรมตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้า แม้ภิกษุสงฆ์เป็นผู้เป็นสาวก และภิกษุณีสงฆ์เป็นผู้เป็นสาวิกาทั้งหลาย ก็ใช้วิธีการเผยแผ่ธรรมตามแบบอย่างพระพุทธเจ้าเช่นกัน พระพุทธองค์ทรงเป็นบรมครูของโลก ทรงมีพุทธวิธีสอนอันชาญฉลาด เป็นต้นแบบเป็นตัวอย่างที่สาวกทั้งหลายใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักทั่วไปในการสอนต้องคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่จะสอน เช่น สอนจากสิ่งที่เข้าใจง่าย ไปสู่สิ่งที่เข้าใจยาก สอนเรื่องที่ยากและค่อยลุ่มลึกต่อเนื่องเป็นสายลงไป แสดงสื่อของจริง ประกอบการสอนในหลักธรรมบางแง่ สอนให้ตรงเนื้อหา สอนอย่างมีเหตุผลที่สามารถตรงตามได้ด้วยตนเอง สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น และสอนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง

ด้านตัวผู้ฟัง ในการสอนและการแสดงธรรมต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมแต่ละบุคคล คำนึงถึงความพร้อม ความแกร่อบแห่งอินทรีย์ และให้ผู้ฟังลงมือกระทำได้ด้วยตนเอง ให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสวงหาความจริง ควรให้ความเอาใจใส่ต่อบุคคลที่ได้รับบริการเอาใจใส่ และช่วยเหลือเอาใจใส่ผู้ที่ด้อยและมีปัญหา เป็นต้น

โดยสรุปแล้วพระนางเขมาเถรี มีจิตอาสาเป็นกำลังในการเผยแผ่พระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงใช้แบบอย่างการเผยแผ่ธรรม ตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้า ในการสอนที่สมบูรณ์นั้น มีกระบวนการสอนที่ดี มีลีลาในการสอน และเลือกใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ เช่น แบบสากัจฉาหรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และแบบวางกฎข้อบังคับ ให้เป็นไปตามสถานการณ์ เป็นต้น “พระนางเขมาเถรีเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในหลักธรรม เป็นผู้มีความเป็นเลิศทางปัญญา” พระนางย่อมหยิบยกแบบอย่างการสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการสอน แสดงธรรมได้เป็นอย่างดี ทำให้การเผยแผ่ได้ผลดี เป็นไปตามพุทธประสงค์ทุกประการ ทรงเป็นอัครสาวิกาเบื้องขวาคู่กับพระนางอุบลวรรณาเถรี และทรงยกย่องพระเถรีเป็นเอกทัศกะทางมีปัญญามากในฝ่ายภิกษุณีเป็นกำลังในการเผยแผ่พระศาสนามาถึงปัจจุบัน

๘) พระอุบลวรรณาเถรี^{๕๖}

พระอุบลวรรณาเถรี เกิดในสกุลเศรษฐีผู้หนึ่งในกรุงสาวัตถี ได้ชื่อว่า อุบลวรรณา เพราะมีผิวพรรณเหมือนกลีบอุบลเขียว เมื่อนางเจริญวัยเป็นสาวเต็มตัวแล้ว ยิ่งสวยงามมากขึ้น ความสวยงามนั้นได้รับการเล่าลือไปไกลถึงต่างบ้านต่างเมืองบรรดาพระราชและเศรษฐีต่างๆ ส่งบรรณาการไปยังเศรษฐีผู้บิดาให้ยกนางให้แก่ตน

วันหนึ่ง ท่านเศรษฐีจึงให้คนรับใช้ไปตามนางอุบลวรรณาลูกสาวมาพบ และเล่าเรื่องที่มีพระราชและ เศรษฐีตามแคว้นต่างๆ ส่งคนมาสู่ขอเธอให้นางอุบลวรรณาทราบเรื่อง โดยตลอด และยังได้กล่าวถึงความทุกข์ใจ ของคนที่ไม่สามารถตัดสินใจอะไรเลย เพราะเกรงจะเป็นที่ขัดใจแก่ผู้ที่ไม่ได้ ท่านเศรษฐีจึงแนะนำลูกสาวว่า "อุบลวรรณาลูกเรา อยากบวชใหม่ลูกเพื่อตัดสินใจปัญหาต่างๆ พ่อกิดมาหลายวันแล้ว การบวชของลูกเป็นทางเดียวที่เหมาะสมที่สุด อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับลูกเท่านั้น ว่าลูกอยากบวชหรือไม่ เพราะการบวชเป็นเรื่องของผู้จะบวชโดยเฉพาะ ผู้บวชจะต้องพอใจบวชเองไม่ใช่บังคับหรือข่มขู่ เนื่องจากนางได้สั่งสมบารมีธรรมมาอย่างเต็มเปี่ยม ตั้งแต่อดีตชาติจนกระทั่งชาตินี้ ซึ่งเป็นปัจฉิมชาติ หรือชาติสุดท้ายที่จะอยู่ในวัฏฏะ (การเวียนว่ายตายเกิด) ดังนั้นภพนี้จึงเป็นภพสุดท้าย เมื่อนางอุบลวรรณาได้ฟังท่านเศรษฐีผู้เป็นบิดาแนะนำ นางจึงรับปากท่าน

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๓๗/๓๐., อัง.เอก.ทุก.อ. (ไทย) ๑/๑๒-๑๓.

เศรษฐีด้วยความยินดี ๒-๓ วันต่อมาผู้มีพระภาคเจ้าที่ประทับที่พระเชตะวันวิหาร เศรษฐีบิดา กราบ
ทูลขอประทานการบรรพชาให้แก่นางอุบลวรรณา ผู้เลื่อมใสในการออกแสวงหาโมกขธรรมด้วย
สมณเพศ พระอุบลวรรณาภิกษุณีบวชแล้วไม่นาน คำวันหนึ่งขณะที่นางอุบลวรรณา ตามประทีป
แล้ว ก็ปิดกวาดอุโบสถอยู่ มองเห็นเปลวประทีปต้องลมพัด มีลักษณะอาการต่างๆ ปรากฏแก่
สายตาของนาง คือ ลูกโพลงขึ้น รับหรือลงบ้าง บางดวงดับต้องจุดใหม่ บางดวงอยู่ในตำแหน่งที่ไม่
โดนลม ไฟก็ลูกโพลงอยู่สม่ำเสมอ พระอุบลวรรณาได้กำหนดเอาเปลวไฟนั้นมาเพ่งพินิจ ทำให้
เห็นชีวิตของสัตว์ทั้ง หลายคล้ายดวงประทีปที่ลูกโพลงอยู่ด้วยอำนาจของไฟและน้ำมันชีวิตของ
สัตว์ก็ เช่นกัน อาศัยธาตุทั้ง ๔ และข้าน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ นอกจากนั้นยังถูกกรรมนำไป
ประสบเหตุการณ์ต่างๆ ทำให้เป็นสุขบ้าง ทำให้ เป็นทุกข์บ้าง ทำให้เจริญขึ้นบ้าง ทำให้เสื่อมลงบ้าง
เหมือนดวงประทีปต้องลมฉันทใดก็ฉันทนั้น บางครั้งแม้ไฟน้ำมันยังบริบูรณ์อยู่แต่เมื่อต้องลมกระโชก
แรงก็ปลิ้นดับวูบลง เหมือนชีวิตสัตว์ แม้จะมีร่างกายสมบูรณ์ด้วยอาหารบางครั้งก็ต้องปลิ้นแตกดับ
โดย อุบัติเหตุอย่าง น่าสลดใจก็ตี ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยๆ ทั้งไม่สามารถจะกำหนดรู้ได้ว่า ต่อไป
ภายหน้าจะสุขจะทุกข์จะเจริญหรือจะเสื่อมถอยมากน้อยอย่างไรและชีวิตจะ ดับลงเมื่อไหร่ ด้วย
อาการอย่างไร เมื่อไม่รู้ไม่ได้ทั้งนั้น เหมือนดวงประทีปที่ปรากฏแก่สายตาเบื้องหน้าเช่นนั้น สัตว์
ทั้งหลายเป็นทุกข์เดือดร้อนด้วยการป้องกันรักษาชีวิตด้วยวิธีต่างๆ แต่ในที่สุดก็ไม่อยู่ในวิสัยที่จะ
รักษาไว้ได้ ถึงกระนั้นมนุษย์เราก็ยังประมาทหลงลืมชีวิตราวกับว่าชีวิตจะดำรงคงอยู่ใน โลกเป็นพัน
ปีหมื่นปี เสมือนหนึ่งชีวิตจะไม่ต้องประสบทุกข์ร้อนด้วยโรคภัยอันตรายต่างๆ ไม่แสวงหาที่พึ่ง
ของตนไว้เลยเป็นที่น่าสังเวชใจ ยิ่งนัก นางอุบลวรรณา ซึ่งบัดนี้เธอดำรงสถานะเป็นพระภิกษุณีแล้ว
ได้ขียนพิจารณาดวงประทีปเจริญตามแต่โชกลีลา (เป็นชื่อของกัมมัฏฐานที่ใช้วัตถุสำหรับเพ่ง เพื่อ
จงจิตให้เป็นสมาธิ ในที่นี้ใช้ ไฟ สำหรับการเพ่งเพื่อจงจิตให้เป็นสมาธิ) เป็นอารมณ์
บรรลุมานโดยลำดับ ทำมานที่ได้รับบรรลุนั้นให้เป็นบาท ก้าวขึ้นสู่อริยมรรคเบื้องบนในที่สุดก็ได้
บรรลुเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภทา^{๘๗}

^{๘๗} ปฏิสัมภทาแตกฉานมี ๔ ลักษณะ คือ ๑) อัคตปฏิสัมภทา คือ ปัญญาแตกฉานใน อรรค
๒) ชัมมปฏิสัมภทา คือปัญญาแตกฉานใน ธรรม ๓) นุรุตติปฏิสัมภทา คือ ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ ๔) ปฏิภาณ
ปฏิสัมภทา คือ ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ. (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล
ศัพท์, หน้า ๑๔๖.)

และอภิญญา^{๘๘} ได้สำเร็จจรห็นต์อยู่ในโรงอุโบสถนั่นเอง

พระอุบลวรรณาเถรี เป็นพระอรหันต์ได้ปฏิสัมภิตา ๔ และ อภิญญา ๖ เป็นผู้มีฤทธิ์มาก จาริกไปในชนบทต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เคยรับอาสาจะแสดงฤทธิ์เพื่อทรมานเดียรฉัตร แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ทำ พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระเถรี ให้เป็นพระอัครสาวิกา เบื้องซ้าย คู่กับพระขมาเถรี อัครสาวิกาเบื้องขวา และทรงยกย่องพระเถรีเป็นเอกทัศคะทางมีฤทธิ์ มากในฝ่ายภิกษุณี

งานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

พระนางอุบลวรรณาเถรี เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านสตรี พระเถรีมีศิษย์มาก พระเถรีได้รับแต่งตั้ง เป็นเอกทัศคะ ในฐานะเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีปัญหาว่าท่านมี ฤทธิ์มาก ทำไม่ป้องกันตนเองจากการข่มขืนไม่ได้ ตอบได้ว่าการแสดงฤทธิ์ จะต้องเข้าถามก่อน แล้วใช้ฤทธิ์ทางใจซึ่งเป็นอภิญญาอย่างหนึ่ง ถ้ายังไม่ได้เข้าถามก็เหมือนคนธรรมดาท่านเป็นสตรีที่ รูปร่างบอบบางย่อมสู้กำลังของบุรุษไม่ได้

พระเถรีเป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัย ห้ามภิกษุณีอยู่ป่า^{๘๙} ให้อยู่เฉพาะ ภายในหมู่บ้าน จึงเท่ากับพระเถรีได้เสียสละตนเองเพื่อภิกษุณีอื่น

คุณธรรมที่พิเศษที่พุทธศาสนิกชนควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๑) ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทั้งๆที่พระราชา และเศรษฐีส่ง บรรณาการมาสู่ขอเป็นอันมาก เมื่อบิดาแก้ปัญหาโดยให้บวช ก็รับคำด้วยความยินดี แทนที่จะ ปฏิเสธเพื่อต้องการมีคู่ครองจึงถือเป็นแบบอย่างได้ ๒ ประการ คือไม่ขัดคำของบิดา และมีศรัทธา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

(๒) ไม่ปกปิดการถูกข่มขืน ทั้งๆ ที่พระเถรีไม่คิดทั้งทางประเพณีและทางวินัย หาก ปกปิดไว้อาจมีผู้รังเกียจในภายหลัง พระเถรีจึงเปิดเผยเสีย และได้รับการรับรองความบริสุทธิ์จาก

^{๘๘} อภิญญาความรู้ยิ่ง ๖ อย่าง ๑) อิทธิวิธีแสดงฤทธิ์ได้ ๒) ทิพโสต หูทิพย์ ๓) เจโตปริยญาณที่ทายใจผู้อื่นได้ ๔) ปุพเพนิวาสานุสติ ญาณ หรือความรู้ที่ทำให้ระลึกชาติได้ ๕) ทิพยจักขุ ตาทิพย์ ๖) อาสวักขยญาณ ที่ทำให้อาสวะสิ้นไป, ๕ อย่างแรกเป็นโลกียอภิญญา ข้อสุดท้ายเป็นโลกุตตรอภิญญา. (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๘๐.)

^{๘๙} คุรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๓๑/๓๖๐-๓๖๑.

พระพุทธเจ้า ภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ จึงถือเป็นแบบอย่างได้ว่า ถ้าเกี่ยวข้องกับสิ่งไม่ดีไม่งามแล้ว ไม่ว่าจะผิดหรือไม่ผิด ควรเปิดเผยตัวและพูดความจริง^{๕๐}

(๓) เป็นผู้ขยันหมั่นเพียรในการประกาศพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เป็นแบบอย่างได้ว่าเมื่ออยู่ในสังคมใดควรช่วยกันทำงานให้สังคมนั้นสุดความสามารถ^{๕๑}

โดยสรุปแล้วตลอดชีวิตของพระอุบลวรรณาเถรีมีจิตอาสา โดยพระอุบลวรรณาเถรีเป็นพระอรหันต์ได้ปฏิสัมภทา ๔ และ อภิญญา ๖ เป็นผู้มีฤทธิ์มากจาริกไปในชนบทต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เคยรับอาสาจะแสดงฤทธิ์เพื่อทรมานเดียรถีย์ แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ทำ พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระเถรีให้เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย คู่กับพระเขมาเถรี อัครสาวิกามือขวาและทรงยกย่องพระเถรี เป็นเอกทัศกะทางมีฤทธิ์มาก ในฝ่ายภิกษุณีเป็นกำลังในการเผยแผ่พระศาสนาด้านภิกษุณี

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาทั่วไป

คำว่า จิตอาสาเป็นคำที่มีความหมายเดียวกันกับคำว่า จิตสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) จึงเป็นคำใหม่ที่มีใช้เมื่อไม่นานมานี้ และเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสาธารณะ ไว้หลากหลายและมีการเรียกจิตสำนึกสาธารณะไว้แตกต่างกัน ได้แก่ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกสาธารณะสมบัติ เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้มีผู้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของจิตอาสาทั่วไป

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของจิตอาสาไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^{๕๒} ได้ให้ความหมายคำว่า “จิตสำนึก” หรือ “จิตสาธารณะ” (เช่น จิตสำนึกต่อศาสนา) คือ ความตระหนักในหน้าที่ของศาสนิกชนพึงปฏิบัติต่อศาสนา หรือจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ก็คือการใช้สิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับ คำว่า “จิตสำนึก” จึงเป็นอีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “จิตอาสา”

^{๕๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๓๖/๓๓๖.

^{๕๑} พ.อ.ป. (ไทย) ๓๓/๓๕๕/๔๔๐.

^{๕๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๒.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว^{๕๓} ได้ให้ความหมายว่า จิตสำนึกเป็นผลที่ได้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งมีฐานอยู่ที่ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเห็น และความสนใจของบุคคล

เดโช สวานานนท์^{๕๔} กล่าวว่า จิตสำนึกมีหลายความได้หลายทางร่วมกัน แต่ความหมายหนึ่ง คือ ลักษณะของบุคคลที่ตอบโต้ต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว ในอาการตระหนักรู้ สัมผัสความรู้สึก ความคิด และการต่อสู้ดิ้นรนของตนเองได้ หรือพูดง่าย ๆ ว่า คือ ลักษณะของบุคคลที่ทำอะไรลงไปอย่างรู้ตัว ไม่ได้ใจลอย หรือทำอะไรลงไปขณะมีอารมณ์วูบ หน้ามืด ขาดสติยับยั้ง

จรรยา สุวรรณทัต^{๕๕} ได้ให้ความหมายว่า ความสำนึกหมายถึง การรับรู้ หรือการที่บุคคลมีความรู้ในสิ่งต่างๆ การรับรู้ หรือความสำนึกของบุคคลนี้ จัดเป็นขั้นต้นของกระบวนการทางจิตหลายประเภท เป็นต้นว่า กระบวนการของการรับนวัตกรรม และกระบวนการเกิดทัศนคติ

มิชิตา จำปาเทศ รอดเจริญ^{๕๖} ได้ให้ความหมายของจิตอาสาว่า คือจิตที่ต้องการให้ผู้อื่น ตั้งแต่การให้เงิน ให้สิ่งของจนกระทั่งให้แรงงาน แรงสมอง หรือที่มักเรียกว่า อาสาสมัคร เพื่อช่วยให้ผู้อื่นหรือสังคมมีความสุขมากขึ้น การให้หรือเสียสละนี้สามารถทำได้จนถึงการเสียสละความเป็นตัวตน หรืออัตตาของเราลงไปเรื่อย

ดร.ชลลดา ทองทวี^{๕๗} กล่าวถึงความหมายของจิตอาสาว่า จิตอาสา คือ กิจกรรมอาสาสมัครเป็นกระบวนการของการฝึกการ “ให้” ที่ดี เพื่อขัดเกลา ละวางตัวตน และบ่มเพาะความรักผู้อื่นโดยไม่มีเงื่อนไขเป็นการยอมสละตน เพื่อรับใช้และช่วยเหลือที่ประสพกับความทุกข์ยากลำบากในวิถีของพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

^{๕๓} พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘.

^{๕๔} เดโช สวานานนท์, **ปทานุกรมจิตวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๐), หน้า ๕๕.

^{๕๕} จรรยา สุวรรณทัต, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

^{๕๖} มิชิตา จำปาเทศ รอดเจริญ, **บทความสำหรับประชาชาติธุรกิจ คอลัมน์การบริหารงานและการจัดการองค์กร**, ตอนที่ ๓๘.

^{๕๗} ดร.ชลลดา ทองทวี, **บทความเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา, เครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา, ที่มา: ContemplativeEducation@yahoo.com, คอลัมน์ ฌ พรมแดนแห่งความรู้ (โพสต์ทูเดย์ ฉบับวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๕).**

กมล ทองธรรมชาติ^{๕๘} ได้ให้ความหมายของจิตสำนึก (Conscious) ว่าเป็นสภาวะแห่งจิตที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ สภาวะจิตใจ ดังกล่าวเกิดความรู้ซึ่งมีความหมายเหมือนกับคำว่าความรู้ตัว (awareness) อันเป็นผลจากการประเมินว่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาจากทัศนคติ (attitude) ความเชื่อ (beliefs) ค่านิยม (values) ความเห็น (opinion) ความสนใจ (interests) ของบุคคล เป็นความหมายในเชิงจิตวิทยา ส่วนในสังคมมักใช้คำว่า “อุดมการณ์” (ideology) ซึ่งหมายถึงแบบแผนความคิด ความเชื่อที่พึงต้องมีเป็นรูปแบบของคุณงามความดีที่ควรส่งเสริมให้มีให้ปฏิบัติ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุป ได้ว่า จิตสำนึกเป็นพฤติกรรมภายในอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่แสดงออกถึงภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ เป็นภาวะทางจิตตื่นตัว และรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้งห้าเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่รวมตัวกันขึ้น และมีความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ต่างๆ เหล่านั้น และประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นจิตสำนึก

๒.๓.๒ ความสำคัญของการมีจิตอาสา

สมพงษ์ สิงหะพล^{๕๙} กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นความรู้สึกนึกคิดภายในบุคคล และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยการเรียนรู้ จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะหยุดหรือหมดหายไป คนที่มีจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับจิตสำนึกนั้น และใช้จิตสำนึกของตน เพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆ ตามมา เช่น บุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัย จะไม่ขับรถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะจะไม่ขีดเขียนในสถานที่สาธารณะ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๖๐} กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมว่าเด็กช่วงแรกเกิดจนถึงก่อน ๑๐ ขวบ เป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการรับการปลูกฝัง และส่งเสริมจริยธรรม และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อนที่ดัดง่าย” ฉะนั้น การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสม

^{๕๘} กมล ทองธรรมชาติ, *ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘.

^{๕๙} สมพงษ์ สิงหะพล, *เอกสารการสอนรายวิชาพฤติกรรมกรรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย*, (นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๖๐} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จริยธรรมของเยาวชนไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

กับพัฒนาการทางร่างกาย และโดยเฉพาะเหมาะสมกับพัฒนาการทางจิตใจของเด็กจะเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มาก

จากความสำคัญของการมีจิตสำนึกสาธารณะที่สามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนา ให้เด็กมีจิตสำนึกด้านสาธารณะ ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้อย่างสมบัติของส่วนรวม อย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปัน โอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดการเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาขึ้น

สรุปจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ หมายถึงจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เป็นความรับผิดชอบซึ่งเกิดจากภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึก ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลสู่การกระทำภายนอก

๒.๓.๓ ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป

มีการกำหนดลักษณะของคำว่า จิตอาสาหรือสาธารณะไว้อย่างหลากหลาย ทั้งคำที่ใช้ในภาษาไทย เช่นจิตสาธารณะ สำนึกสาธารณะ และจิตสำนึกสาธารณะ เป็นต้น และคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษ เช่น Public Consciousness หรือ Public Mind ซึ่งสามารถสรุปลักษณะจิตอาสาได้ว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคล เกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่า หรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งต่างๆ ที่เป็นสิ่งสาธารณะที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของ หรือเป็นสิ่งที่คนในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำที่แสดงออกมาโดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจ หรือพฤติกรรมที่แสดงออก

นักวิชาการกล่าวถึงลักษณะของจิตอาสาไว้ ดังนี้

ชาย โพรสิตา และลัดดาวัลย์เกษมเนตร^{๑๑๑} กล่าวว่าพฤติกรรมที่แสดงออก ใน ๓ องค์ประกอบ ตามนิยามความหมายจิตสาธารณะ ดังนี้

^{๑๑๑} ชาย โพรสิตา และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๒-๓, ๑๔-๑๕.

องค์ประกอบที่ ๑ คือ การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด

องค์ประกอบที่ ๒ คือ การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมวิสัยในที่ตนสามารถทำได้ กำหนดตัวชี้วัดจากการทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวมการรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ ๓ คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

๑. การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง
๒. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวมนั้น

๒.๒.๓.๑ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสา

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจอร์^{๑๒} ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสาไว้ว่า จิตอาสา จิตสาธารณะ หรือ จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) มาจากคำว่า P+U+B+L+I+C = Public = สาธารณะ มีรายละเอียด ดังนี้

๑. P = Professional ทำงานแบบมืออาชีพ คนไทยทุกคนที่คิดใหม่ ทำใหม่จะต้องเป็นมืออาชีพ รู้ลึกในหน้าที่ๆ รับผิดชอบ รู้รอบในงานที่เกี่ยวข้อง ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา หาความรู้ใหม่เสมอ

๒. U = Unity เอกภาพ ค่านิยมใหม่ต้องเป็นไปในทิศทางของความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่อิจฉาริษยากัน ควรจะฝึกการทำงานเป็นทีม เพราะการที่คนในองค์กรมีเอกภาพ จะช่วยให้การขับเคลื่อนภาระงานเพื่อมวลประชา เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีหลายองค์กรที่คนในองค์กรกร้าวกันได้ดี เลยไม่มีใครทำอะไร คนไทยทุกคนก็ไม่ได้อะไรด้วย แต่ในความเป็นเอกภาพก็ยอมให้มีความแตกต่างได้ แต่อย่าแตกแยก

^{๑๒} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, และสังคม สัจจอร์, **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

๓. B = Believe ความเชื่อ คนไทยทุกคนจะต้องทำงานด้วยความเชื่อ เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง แล้วยึดให้มั่น ถ้าคนไทยทุกคนขาดแล้วซึ่งความเชื่อ การทำงานก็จะขาดพลัง

๔. L = Locally ภูมิปัญญาท้องถิ่น คนไทยทุกคนจะต้องเป็นผู้ที่เชื่อ และศรัทธาในความเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ ของภูมิปัญญาไทย ลดความเชื่อทันสมัยนิยมลง จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และเข้ากับบริบทของสังคมไทย คนไทยทุกคน ต้องเลิกดูถูกภูมิปัญญาของคนในระดับรากหญ้า แล้ว หันไปสู่วิธีของการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในชุมชน

๕. I = Integrity ความซื่อสัตย์ คนไทยทุกคนจะต้องยึดเอาความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม คิดดี ทำดี เพื่อชาติ งานทุกชิ้น จะต้องตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส

๖. C = Creative สร้างสรรค์ คนไทยทุกคนจะต้องคิดและทำงานที่สร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคม ต้องไม่หยุดนิ่ง เพื่อประชาชนและประเทศชาติ

การมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะนั้น เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคม เป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลา และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดที่ละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน คู่ละคร ฟังผู้คนสนทนากัน รับรู้เหตุการณ์บ้านเมือง ขับรถฝ่าการจราจรที่แออัด

ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคล ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

ดังนั้น การเกิดจิตอาสาหรือจิตสำนึก ไม่สามารถสรุปแยกแยะได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียวใดอย่างหนึ่ง เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความตั้งใจเลือกสรร บุคคลระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

จิตอาสาเพื่อส่วนรวมนั้นสามารถกระทำได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. โดยการกระทำของตนเองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม
๒. มีบทบาทช่วยสังคมในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อแก้ปัญหา สร้างสรรค์สังคม ซึ่งถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

๒.๓.๓ ประเภทของจิตอาสาทั่วไป

ประเภทของจิตอาสาแบ่ง ๔ ประเภท ดังนี้

๑. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในสังคม รู้ถึงขอบเขตของ สิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อสังคม
๒. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และต่อโลก
๓. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้คิดเสมอว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน ต้องช่วยกันแก้ไข
๔. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาล้วนสอนให้เราทุกคนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทหรือลักษณะของจิตอาสาทั่วไป ดังนี้

ศุภรัตน์ รัตนमुखย์^{๑๑๑} ได้ให้ความหมายอันเป็นสากลของคำว่า “อาสาสมัคร” ซึ่งใช้เทียบเคียงกับภาษาอังกฤษทั้งสองคำ คือ “Volunteer” และ “Volunteerism” นั้น นักวิชาการและผู้

^{๑๑๑} ศุภรัตน์ รัตนमुखย์, “บัณฑิตอาสาสมัคร : ทางเลือกของการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม”, วารสาร คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๔๔), : ๓-๑๓.

ทำงานในวงการอาสาสมัคร เช่น ซูซาน เจ เอลลิส และ แคเธอรีน เอช โนค (Susan J Ellis และ Katherine H. Noques) ได้เห็นพ้องในความหมายว่า “เป็นการเลือกกระทำสิ่งต่างๆที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ และเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง และการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่

ฮีทเธอร์ บอสเวลล์ (Heather Boswell)^{๑๐๔} กล่าวว่า การที่บุคคลตัดสินใจเข้ามาเป็นอาสาสมัครนั้น คนทั่วไปอาจมองว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Altruism) เห็นประโยชน์ผู้อื่นเป็นที่ตั้ง คำว่า “Altruism” ตรงกันข้ามกับคำว่า “Egoism” ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลทำอะไรหรือช่วยเหลือใคร โดยหวังสิ่งตอบแทนและยึดเอาการกระทำของตนเองเป็นที่ตั้ง ส่วนความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือ “Altruism” นี้ มีองค์ประกอบของความหมายที่สำคัญ ๓ ประการคือ (๑) ความปรารถนาที่จะให้ (๒) ความรู้สึกเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น และ (๓) ไม่มีแรงจูงใจที่จะรับสิ่งใดจากสิ่งของตนเองกระทำเพื่อผู้อื่น

แซมมวล โอลิเนอร์ (Samuel Oliner)^{๑๐๕} ได้ทำการศึกษาในกลุ่มบรรพบุรุษชาวยิวต่างๆ ๖ กลุ่ม พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นั้นมีอยู่หลายด้านด้วยกัน เช่น ได้รับแบบอย่างที่ดีจากผู้ปกครอง มีความกล้าหาญ ความเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ความใส่ใจ การมีศีลธรรม ไม่ปรารถนาที่จะเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ เคารพตนเอง รับผิดชอบต่อสังคม พึงพอใจในตนเอง รักความยุติธรรม เชื่อว่าทุกอย่างแก้ไขได้ ใส่ใจหลักศาสนา รู้สึกว่าการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ต้องการช่วยเหลือชุมชน ต้องการความใกล้ชิด ใส่ใจหลักศาสนา รู้สึกว่าการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ต้องการช่วยเหลือชุมชน ต้องการความใกล้ชิด พัฒนาตนเอง และลดความรู้สึกผิด

แมทธิว แฮมิลตัน และแอฟซัน ฮัสเซน (Mathew Hamilton and Afshan Hussain)^{๑๐๖} ได้กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการทางพันธุกรรมของพฤติกรรมทางสังคม” ในวารสาร Journal of theoretical Biology โดยได้เสนอข้อคิดที่คัดแปลงมาจากแนวคิดของชาร์ลส์ ดาร์วิน ที่ว่า พฤติกรรมการเสียสละของสิ่งมีชีวิตเพื่อการอยู่รอดของส่วนรวม หรือการอยู่

^{๑๐๔} Heather Boswell, “Motivations for Giving and Serving”, in <http://learningtogive.org/papers/conceptd/motivation.html> (19 มิ.ย. 2554).

^{๑๐๕} Samuel Oliner, “Extraordinary Acts of Ordinary People : Faces of Heroism and Altruism” in http://www.altruisticlove.org/docs/s_oliner.html. October 3, 1999.

^{๑๐๖} แมทธิว แฮมิลตัน และแอฟซัน ฮัสเซน (Mathew Hamilton and Afshan Hussain) นพมาศ ธีรเวคิน, “การเสียสละและพฤติกรรมเพื่อสังคม”, *จิตวิทยาสังคมกับชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘-๖๕.

รอดร่วมกันในวงศาคณาญาติ (Inclusive Fitness) ซึ่งหมายถึง นอกจากการเสียสละเพื่อลูกๆ แล้ว ยังมีการเสียสละเพื่อเครือญาติ เพื่อให้คงไว้ซึ่งการสืบเนื่องของวงศ์ตระกูล ทฤษฎีของแฮมิลตัน นี้ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการเสียสละให้กับคนที่ไม่ใช่ญาติได้ เพราะแท้จริงแล้วในสังคมนี้มีพฤติกรรมช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ แม้ไม่เคยรู้จักมาก่อน หรืออยู่ห่างไกลกันก็ตามปรากฏอยู่ด้วย

โรเบิร์ต ล.คิกเคอเบอเกอร์ (Roberta L. Knickerbocker)^{๑๑๑} กล่าวว่า นอกจากความรู้สึกละอายใจเพื่อผู้อื่นแล้ว พฤติกรรมเพื่อสังคม (Prosocial Behavior) ก็เป็นอีกมุมมองหนึ่งที่อธิบายได้ถึงการเข้ามาเป็นอาสาสมัครของผู้คน โดยพฤติกรรมเพื่อสังคมนั้นประกอบด้วยค่านิยมที่สำคัญ ดังนี้

- (๑) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)
- (๒) ความเสมอภาค (Equity)
- (๓) การเสนอสนอง (Reciprocity)

นอกจากนี้ คำว่า “Prosocial Behavior” ได้ถูกนำมาใช้โดยนักวิชาการทางด้านสังคมในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๓ อันเป็นคำที่ใช้ในความหมายที่ตรงกันข้ามกับคำว่า “Antisocial Behavior” ที่หมายถึง “พฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม” การศึกษาถึงพฤติกรรมเพื่อสังคมในช่วงนี้นับเป็นความพยายามที่จะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มเพื่อความสมานฉันท์ แรงจูงใจที่สำคัญในการมีพฤติกรรมเพื่อสังคมมีความเชื่อมโยงกับความรู้สึกละอายใจเพื่อเสียสละ (Altruism) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ หลักปฏิบัติทางศาสนา เราจะเห็นได้ว่าศาสนาทุกศาสนาสอนให้ประชาชนหยิบยื่นความช่วยเหลือให้กับผู้ด้อยโอกาส

วิกเตอร์ เอช วีรูม (Victor H. Vroom)^{๑๑๒} กล่าวว่า แนวคิดที่อธิบายสภาวะจิตใจของอาสาสมัครดังกล่าวแล้ว ทฤษฎีด้านแรงจูงใจอีกหลายทฤษฎีก็ถูกนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมการทำงานอาสาสมัครมากมาย เช่น ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ที่อธิบายการเกิดขึ้นของพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผลจากการตัดสินใจเลือกทำด้วยความสำนึกที่เกิดจากความเชื่อและทัศนคติ โดยการกระทำที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อความสุขของตนเอง หรือไม่ก็ลดความทุกข์ใจที่มีอยู่เดิม ผลการสำรวจอาสาสมัครเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยแกลล์พ (Gallup) พบว่าเยาวชนมี

^{๑๑๑} Roberta L. Knickerbocker, “Prosocial Behavior” in <http://learningtogive.org/papers/concepts/prosocialbehavior.html>. 2003. (2 สิงหาคม 2552).

^{๑๑๒} Matthew Hamilton and Afshan Hussain, “America’s Teenage Volunteers : Civic Participation Begins Early in Life,” in <http://www.independentsector.org/programs/research/teenvolun1.pdf>. (5 สิงหาคม 2552).

แนวโน้มที่จะมาเป็นอาสาสมัครหากได้รับการชักชวน มากกว่าเยาวชนที่ไม่ได้รับการชักชวนถึง ๔ เท่า และการเป็นอาสาสมัครช่วยสร้างความพึงพอใจอันเชื่อมโยง กับสิ่งที่ตั้งใจคาดหวัง (Valance and Expectancy) เช่น ประสบการณ์ใหม่ มุมมองใหม่ เพื่อนใหม่ การเปลี่ยนแปลงด้านความคิดและพฤติกรรมที่ดีขึ้น ฯลฯ คนที่เข้าไปเป็นอาสาสมัครจะมีความเชื่อในการเรื่องการเอื้อเพื่อเสียสละ (Altruism) อยู่ก่อนแล้ว จึงมีแนวโน้มที่จะพิสูจน์ผลของการกระทำ (Instrumentality) กับความเชื่อนั้น

สรุปจิตอาสาหรืออาสาสมัคร แยกลักษณะได้เป็น ๑) สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในสังคม รู้ถึงขอบเขตของ สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อสังคม๒) ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และต่อโลก ๓) ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้คิดเสมอว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่นกัน ต้องช่วยกันแก้ไข ๔) ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในศาสนาต่างสอนให้เราทุกคนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้เรา มีความเอื้อเพื่อเสียสละต่อกัน สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียน

๒.๔.๑ ด้านความมีน้ำใจ

ความหมายและคุณลักษณะของความมีน้ำใจ

ในสังคมปัจจุบันการอยู่ร่วมกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน จึงจะอยู่กันอย่างสันติสุข ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องใช้เงินทองมากมายเพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ก็เป็นการแสดงน้ำใจได้ เช่น การพาเด็กเล็กหรือผู้สูงอายุข้ามถนน หรือการสละที่นั่งบนรถโดยสารให้แก่เด็ก สตรีและหญิงมีครรภ์ เป็นต้น นับว่าเป็นการแสดงน้ำใจ การแสดงความมีน้ำใจจึงไม่ใช่วัดกันด้วยเงินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

การฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ นอกจากจะทำให้เรามีจิตใจที่ตีงามเบิกบานแจ่มใส ผิวพรรณผ่องใส ใบหน้ายิ้มแย้มแล้วยังทำให้ได้มิตรสหายมาก ใครก็อยากคบหาสมาคมด้วย เพราะความมีน้ำใจแสดงถึงความมีเมตตาต่อผู้อื่น เมื่อฝึกฝนแล้วในชีวิตจะพบแต่ความสุข

๑) ความหมายของความมีน้ำใจ

คำว่า“น้ำใจ”ในความหมายโดยตรงที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ไม่ได้ให้ความหมายโดยตรงหรือโดยเฉพาะไว้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย โดยมีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจไว้ดังนี้

พระເຜີ້ຈ ທຕຸຕຸຊີໂວ^{๑๑๕} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความมีน้ำใจใน ๒ ลักษณะ คือ ในทางธรรมและในทางโลก ความมีน้ำใจ หมายถึงพอจะช่วยเหลือใครก็ช่วยไปเถอะ อย่าห่วงแรงธรรมชาติของคนนั้นยิ่งออกแรงก็ยิ่งได้แรง การบริจาคโลหิตโลหิตที่บริจาคไปย่อมทำให้เกิดโลหิตใหม่ขึ้นมาแทนและมีคุณภาพสูงกว่าเดิมด้วย ในทางธรรม ความมีน้ำใจ หมายถึง เป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณคน ใครมีอุปการะก็ต้องหาหนทางไปตอบแทนพระคุณท่าน นอกจากตอบแทนพระคุณแล้ว ก็บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในโอกาสอันควร อย่างนี้จึงเรียกว่า เป็นผู้ไม่เลี้ยงน้ำใจต่อศาสนาและสังคม

ประดັບ เรื่องมัลล^{๑๑๖} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความมีน้ำใจ (Nurturance) คือ ความต้องการช่วยเหลือเพื่อนเวลาเขาเดือดร้อน มักยกโทษให้แก่เพื่อน ชอบทำอะไรเล็กๆ น้อยๆ ให้ผู้อื่น ชอบมีน้ำใจต่อผู้อื่น ชอบเห็นใจผู้อื่น เวลาได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วย ชอบแสดงความรักใคร่ ชอบพุดต่อผู้อื่น ชอบให้ผู้อื่นเล่าเรื่องปัญหาส่วนตัวให้ฟัง

พรณราย ทรัพย์ประภา^{๑๑๗} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความมีน้ำใจ คือส่วนที่เมตตา กรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ปกป้องคุ้มครองผู้อื่น หรือมีความเห็นอกเห็นใจ มีน้ำใจดีต่อผู้อื่น เช่นเดียวกับที่พ่อแม่แสดงต่อลูก ผู้บังคับบัญชาที่มีลักษณะเช่นนี้เด่นชัด ก็จะมีเมตตาปราณีต่อลูกน้องผู้ให้บริการ ถ้ามีลักษณะเช่นนี้เด่นชัดก็จะเต็มใจที่จะให้บริการอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยเหลือผู้มารับบริการ

^{๑๑๕} พระເຜີ້ຈ ທຕຸຕຸຊີໂວ, *คนดีที่โลกต้องการ*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, ๒๕๓๑), หน้า ๕๕-๖๑.

^{๑๑๖} ประดັບ เรื่องมัลล, *จิตวิทยาวัยรุ่น*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๕๖.

^{๑๑๗} พรณราย ทรัพย์ประภา, *มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๘๔.

กนก จันทร์ขจร^{๑๒} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “น้ำใจ คืออุปนิสัยใจคอแท้ๆ ของคนที่รู้จักระลึกรู้ถึงผู้อื่น เรียกว่า มีน้ำใจ ผู้มีน้ำใจเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือก็รับเป็นภาระให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น ลูกให้ที่นั่งแก่เด็กสตรี คนชราบนรถประจำทาง เป็นต้น ตามชนบทชาวบ้านจะช่วยงานกันที่เรียกว่า “ลงแขก” เป็นบ่อเกิดของความรัก สมัคสมานสามัคคี คนมีน้ำใจย่อมมีคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเมตตา กรุณา เป็นพื้นฐานที่จะช่วยเหลือเกื้อกูล โดยไม่หวังผลตอบแทน

วุฒิสวัสดิ์ สวัสดิวัฒน์^{๑๓} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้มีน้ำใจคือ ผู้ที่พร้อมจะเอื้ออารีต่อผู้อื่น โดยไม่ต้องรอให้เขาออกปากเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหา ความปรารถนา ความขาดแคลน ความทุกข์ระทมขมขื่นของผู้อื่น และการช่วยเหลือจะเป็นไปขมขื่นของผู้อื่นและการช่วยเหลือจะเป็นไปด้วยเหตุผล แต่ก็มีเพิ่มเติมใจ เต็มไปด้วยความปรารถนาดี รวมทั้งการให้กำลังใจ ให้แรงบันดาลใจและโมติริจิตมิตรภาพ”

จากความหมายของนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ที่ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจ ดังกล่าวมาแล้วนี้ สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ คือความปรารถนาดีที่ผู้ให้ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทั้งทางกาย ทางวาจา ใจและสิ่งของ โดยมุ่งหวังให้ผู้รับ มีความสุข ความพอใจในสิ่งที่ต้องการ เสียดสีความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน

๒) คุณลักษณะของความมีน้ำใจ

การอยู่ร่วมกันในสังคมโดยรวม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน สังคมจึงจะอยู่กันได้อย่างสันติสุข ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้โดยไม่ต้องใช้ต้นทุนอย่างมากมาย เพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ก็เป็นการแสดงความมีน้ำใจได้เช่นกัน

ศิริจันทร์ สุขใจ^{๑๔} ได้สรุปคุณลักษณะของความมีน้ำใจไว้ว่า จงเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงหัวอกคนอื่นและแสดงต่อผู้อื่นเหมือนที่เราต้องการให้คนอื่นแสดงต่อเรา จงทำดีต่อคนอื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ว่าจะความดีนั้นจะเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยหรือสิ่งที่ยิ่งใหญ่ก็ตาม ตลอดถึง

^{๑๒} กนก จันทร์ขจร, **คู่มือการอบรมความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต ตอนที่ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๗๒๘.

^{๑๓} วุฒิสวัสดิ์ สวัสดิวัฒน์, **ผู้คุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : เอเชียเพรส, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘.

^{๑๔} ศิริจันทร์ สุขใจ, **พยาบาลวิชาชีพ, บทความสุขภาพจิตโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์**, ที่มา <<http://www.jvkk.go.th/jvkkfirst/story/health/36.htm>> (สืบค้น ๑๕/๗/๒๕๕๑).

ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ควรแสดงความมีน้ำใจกับคนรอบข้าง เช่น เมื่อเวลาไปเที่ยวในที่ไกลหรือไกลก็ตามควรมีของฝาก มาถึงคนที่เรารู้จักญาติมิตรของเรา อันเป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน ไม่จำเป็นต้องใช้เงินมากมาย ควรเสียสละกำลังทรัพย์ สติปัญญา กำลังกายและเวลาให้แก่ผู้เดือดร้อน ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยเรา โดยเป็นการกระทำที่ไม่หวังผลตอบแทนควรมีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน เช่น ไปร่วมงานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพหรืองานอื่นๆ ควรให้ความรักแก่คนอื่นๆ และให้ความร่วมมือเมื่อเขาขอร้อง หรือรู้ว่าเขากำลังลำบากต้องการความช่วยเหลือในการฝึกตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ นอกจากจะทำให้เรามีจิตใจที่ดียิ่งงามเบิกบานแจ่มใส ผิวพรรณผ่องใส ใบหน้าอímเอิบแล้วยังทำให้ได้มิตรสหายมาก ใครก็อยากคบหาสมาคมด้วยเพราะความมีน้ำใจแสดงถึงความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นแล้วชีวิตจะพบแต่ความสุขนิรันดร์

๒.๔.๒ ด้านความรับผิดชอบ

ความหมายและคุณลักษณะของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะหนึ่งของจริยธรรม ที่จะต้องสร้างขึ้นในตัวบุคคล เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล คุณสมบัติของความรับผิดชอบต่อเสริมสร้างให้เกิดลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ที่จะส่งเสริมให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีจริยธรรมดี เป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต

๑) ความหมายของความรับผิดชอบ

การอยู่ในสังคม จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันในการตอบสนองความต้องการต่างๆ และจะต้องทำหน้าที่ตามศักยภาพและกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล ละเว้นในสิ่งที่ไม่บังควร ขอมรับในกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพทางสังคมที่ดีขึ้น เป็นการให้ความสนใจต่อส่วนประกอบต่างๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นจำเป็นต้องเข้าใจในสถานภาพ และบทบาทของตน ที่จะต้องติดต่อสัมพันธ์กับสังคม และรู้จักรับผิดชอบในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ในการอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีความเข้าใจในความหมายของความรับผิดชอบต่ออย่างชัดเจน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

สาโรธ บัวศรี^{๑๑๕} ได้อธิบายถึงขอบข่ายของพฤติกรรมของความรับผิดชอบต่อน้ำที่การทำงานว่า ได้แก่ เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลงานของงานนั้นๆ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว เคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเอง มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค รู้จักหน้าที่และการทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี มีความเพียรพยายาม มีความละเอียดรอบคอบ ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งของตนเองและสังคม ตรงต่อเวลาและยอมรับผลของการกระทำของตนเอง

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก^{๑๑๖} ได้ให้ความหมาย ความรับผิดชอบว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ควบคู่ไปกับหน้าที่ คนที่มีความรับผิดชอบ คือคนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์และยอมรับผลของการกระทำนั้น ไม่ว่าจะมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม การมีความรับผิดชอบต่อตนเองนั้นจะต้องรู้จักรักษาร่างกาย ชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สินและเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองด้วยวิธีที่ชอบธรรม ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคม โดยรู้จักหน้าที่เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และบุคคลอื่นๆ

วสิน อินทสระ^{๑๑๗} ได้ให้ความหมาย ความรับผิดชอบหมายถึงความสำนึกในหน้าที่ ความตั้งใจในการทำหน้าที่ ความดำริเริ่มในอันที่จะพัฒนากิจการในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นและยอมรับผลต่อผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน้าที่ของตนเอง

สรุปความหมายได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่การทำงานหรือกิจกรรม มีการประชุมวางแผน และทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ ตรงต่อเวลา เอาใจใส่ติดตาม ไม่ทอดทิ้ง พยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๒) ประเภทของความรับผิดชอบ

นักวิชาการแบ่งประเภทของความรับผิดชอบไว้ดังต่อไปนี้

^{๑๑๕} สาโรธ บัวศรี, อ่างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๑๑๗} วสิน อินทสระ, จริยธรรมกับบุคคล. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๔๕.

กัลยา สุริย์^{๑๑๔} ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบ ได้ดังนี้ ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึงการรับรู้ฐานะและบทบาทของตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสังคม รู้จักผิด-ถูก รู้จักช่วยเหลือตนเองในการขจัดปัญหา ป้องกันรักษาให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายและสิ่งชั่วร้าย และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยอมรับการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ความรับผิดชอบต่อสังคมหมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคล ที่จะต้องเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมกับ สวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ตั้งแต่สังคมพื้นฐานจนกระทั่งสังคมขนาดใหญ่ เช่น ความรับผิดชอบต่อครอบครัวจะต้องมีความเคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง ช่วยเหลือการทำงานและรักษาชื่อเสียงของครอบครัวไม่ให้เสื่อมเสีย สำหรับความรับผิดชอบต่อโรงเรียนนั้น จะต้องตั้งใจเรียน เชื่อฟังครู อาจารย์ ปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน นอกจากนี้ จะต้องมีความรับผิดชอบต่อเพื่อนๆ ช่วยตักเตือนแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสม เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

กรมวิชาการ^{๑๑๕} ในคู่มือปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมพื้นฐาน ความรับผิดชอบที่นักเรียนพึงมีได้แบ่งความรับผิดชอบไว้ดังนี้ ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียนและประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหมายด้วยความเพียรพยายาม เข้าห้องเรียนและส่งงานตรงเวลารับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เมื่อทำแบบฝึกหัดฝึกทักษะพยายามแก้ไข ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึงการที่นักเรียนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ รักษาผลประโยชน์เกียรติยศของสถานศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความสนใจและความสามารถของตนเอง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึงการที่นักเรียนมีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่างๆภายในบ้าน ปฏิบัติตนเพื่อความสุขของครอบครัว เข้าใจปัญหาของครอบครัวและปรึกษาครอบครัวเมื่อมีปัญหา ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึงการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนและสังคมบำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม

สรุปจากการศึกษาประเภทของความรับผิดชอบ ซึ่งรวมความแล้วจะเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม เมื่อมีความรับผิดชอบต่อตนเองแล้วก็จะพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งแยกออกเป็นหลายด้าน ไม่ว่าจะความรับผิดชอบต่อครอบครัว

^{๑๑๔} กัลยา สุริย์, การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบและความมั่นคงในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕.

^{๑๑๕} อ่างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๒.

โรงเรียน เพื่อน ผู้มีพระคุณ ตลอดจนบุคคลอื่นๆและในการเสริมสร้างความรับผิดชอบนั้นจะต้องลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม

๓) ลักษณะของความรับผิดชอบ

ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบนั้น นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

แคทเทลและแซนฟอร์ด (Catt, Sanford)^{๑๒๐} ได้อธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูงไว้ว่า บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ทางการงานต่อครอบครัว บุคคลทั่วไป สังคมและประเทศชาติด้วยความบากบั่น พากเพียรและเต็มความสามารถอย่างมีศักดิ์ศรี และรู้จักปฏิบัติงานอย่างมีกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นลักษณะของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้ ส่วนลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่ำ คือ คนที่ถือความสะดวกเป็นเกณฑ์มักหลีกเลี่ยงข้อบังคับต่างๆ

กรมวิชาการ^{๑๒๑} ได้อธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบไว้ว่า เป็นบุคคลที่ตรงต่อเวลาและพยายามทำงานของตนให้สำเร็จ จะเป็นผู้ที่ติดตามผลงานของตนเองอยู่เสมอ ถ้ามีข้อผิดพลาดที่เกิดจากการทำงาน จะยอมรับความผิดพลาดจากการพิจารณา จะเป็นผู้รักษาชื่อเสียงถือศักดิ์ศรีของตนเอง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ เป็นคนรักษาคำพูด ตั้งใจทำงานมีระเบียบวินัย รู้จักวางแผนงาน เต็มใจทำงาน ขยันขันแข็งและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเต็มที่ โดยเคร่งครัด มีอารมณ์หนักแน่น เมื่อเผชิญปัญหา ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง สำเร็จลุล่วงอย่างดีที่สุด โดยไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรคใดๆ

ประดินันท์ อุปรนัย^{๑๒๒} ได้กล่าวถึงวิธีการฝึกความรับผิดชอบของเด็กว่า วิธีการฝึกความรับผิดชอบโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ โดยการวางเงื่อนไขและการกระทำ เป็นการฝึกที่ทำให้เด็กนักเรียนมีความถี่ของพฤติกรรมความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น จากการให้ตัวเสริมแรงทางบวก

^{๑๒๐} แคทเทลและแซนฟอร์ด (Catt, Sanford) อ้างในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗-๘.

^{๑๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๒.

^{๑๒๒} ประดินันท์ อุปรนัย, คู่มือพัฒนาจริยธรรมของเด็ก, เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก หน่วยที่ ๘- ๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. (กรุงเทพมหานคร : สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖).

และทางลบ ตัวเสริมแรงทางบวก เช่น อาหาร ขนม กิจกรรมที่เด็กชอบ ส่วนตัวเสริมแรงทางลบ คือ การนำเอาสิ่งที่ไม่ชอบออกไปจากตัวเด็ก ทำให้เกิดพฤติกรรมรับผิดชอบเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการให้พฤติกรรมไม่รับผิดชอบยุติลงด้วยการลงโทษ เพิกเฉย คือ ไม่ให้ความสนใจในพฤติกรรมความไม่รับผิดชอบของเด็ก หรือหยุดยั้งคือการหยุดให้แรงเสริมพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่รับผิดชอบของเด็กที่เคยได้รับแรงเสริมมาก่อน และการฝึกความรับผิดชอบ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นการฝึกความรับผิดชอบที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกรับผิดชอบ และแสดงความรับผิดชอบจากตัวแบบที่ดี หรืออาจใช้วิธีฝึก โดยการให้เด็กได้รับผลการกระทำของเขาเอง จากความเป็นเหตุเป็นผลโดยธรรมชาติและสถานการณ์คือปล่อยให้เด็กได้รับผลการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติภารกิจด้วยตนเอง เช่น เมื่อเด็กไม่มารับประทานอาหารตรงเวลาก็ไม่มีการคอย

๒.๔.๓ ด้านความเสียสละ

ได้มีนักวิชาการได้ความหมายของความเสียสละดังนี้

ความหมายของความเสียสละ

คำว่า ความเสียสละ หมายถึง ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น หรือผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของความ เสียสละไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๒๓} ให้ความหมายไว้ ว่าการเสียสละ หมายถึง บริจาค บริจาค เช่น สละทรัพย์ช่วยการกุศล ,เสียสละก็ใช้ผละออก เช่น กัปตันสละเรือ ละทิ้ง เช่น สละบ้านเรือนออกบวช, ละวาง, ปล่อยวาง (สิ่งที่ยังต้องการจะรักษาไว้กับตนเองอยู่เพื่อเห็นแก่ความสุข ความสงบเรียบร้อยหรือเพื่อพลีบูชาเป็นต้น) เช่น สละกิเลส เป็นต้น

เทอร์เนอร์ (Turner)^{๑๒๔} ได้กล่าวถึงความเสียสละว่า เป็นผลรวมของความไวของบุคคล ต่อความต้องการของคนอื่น ผู้ที่มีจริยธรรมแบบเสียสละ จะมีความเต็มใจ ช่วยเหลือผู้อื่น หรือสนองความต้องการของผู้อื่น โดยการให้ปันทรัพย์สินหรือสิ่งของ การกระทำให้อื่นมีความพึงพอใจ และเป็นผู้ที่มีเจตคติแบบการให้และการรับ

^{๑๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สิริวัฒนอินเตอร์พรีนซ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๑๒๔} เทอร์เนอร์ Turner, W.D. Altruism and Its Measurement in Children, in **Journal of Abnormal and Social Psychology**. 43 (1942), p 502-516.

คาเลย์ และแลทานีย์^{๑๒๕} ได้ให้ความหมายของความเสียสละว่า ความเสียสละหมายถึง พฤติกรรมที่แสดงว่าคุณคำนึงถึงและให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นได้ในสิ่งที่เขาต้องการ ทั้งด้านทรัพย์สิน สิ่งของ แรงกาย การพูด และการกระทำรวมทั้งความสามารถทุกๆ ด้านที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงความสุขหรือความทุกข์ของตนเองอันเนื่องมาจากการช่วยเหลือผู้อื่น

บรรทม มณีโชติ^{๑๒๖} ได้ให้ความหมายด้านความเสียสละไว้ว่า หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในพฤติกรรมต่อไปนี้ ๑. การให้ปัน หมายถึง การช่วยเหลือหรือให้ผู้อื่นในด้านทรัพย์สิน สิ่งของ ความรู้ และแรงงาน ๒. การเห็นแก่ส่วนรวม หมายถึง การอุทิศตนทำงานเพื่อสังคมและส่วนรวม ๓. ความมีน้ำใจ หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นในด้านการพูดและการกระทำ โดยให้กำลังใจและแสดงความเห็นใจผู้อื่น ๔. การไม่เอาเปรียบผู้อื่น หมายถึง การสละทรัพย์สิน สิ่งของ และแรงงานของตน เท่ากันหรือมากกว่าผู้อื่น

ซีโกลย์ จอนาทัม (Seglow Jonatha)^{๑๒๗} ได้ให้ความหมายความเสียสละ หมายถึง การเสียสละเป็นการไม่เห็นแก่ตัว เป็นการให้ที่มีแรงผลักดันมาจากความต้องการให้สิ่งดีๆ แก่ผู้อื่น โดยการเสียสละเพื่อช่วยเหลือนั้นไม่ต้องใช้เวลาหรือคำนึงถึงปัจจัยว่าผู้ใดที่เราควรช่วย จะช่วยเหลือคนไหน มีฐานะยากจนแค่ไหน ช่วยเหลืออย่างเหมาะสมกับตน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความเสียสละเป็นการแสดงออกโดยการอุทิศเวลาและเสียสละในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนด้วยความเต็มใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมมากกว่าเป็นประโยชน์ส่วนตัว ได้แก่ การสละทรัพย์สินสิ่งของ การเสียสละกำลังกาย การเสียสละสติปัญญา การเสียสละเวลาและการเสียสละความสุขสบาย

^{๑๒๕} คาเลย์ และแลทานีย์ อ่างในบรรทม มณีโชติ, รูปแบบของข้อความวลักษณ์นิสัยด้านความเสียสละชนิดข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีต่อคุณภาพของแบบสอบถามทดสอบ, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

^{๑๒๗} Seglow Jonatham, *The Ethics of Altruism*, (London: Frank Cass, 2004), p 20.

ความสำคัญของความเสียสละ

พระครูปฐมสมภาวิธาน^{๑๒๘} ได้กล่าวถึงประโยชน์ของคุณธรรมด้านความเสียสละไว้ดังนี้
 ธรรมดาคณะเรา ที่อยู่ในสังคม จะต้องรู้จักเป็นคนเสียสละ ในคราวที่ควรเสียสละจะต้องเป็นคนเสียสละให้ปันสิ่งของต่างๆ ของตนแก่คนที่ควรแบ่งปัน เป็นการแสดงน้ำใจ เพื่อผูกมิตรไมตรี เพราะคำพังเพยว่า “บริวารมาเพราะน้ำใจมี บริวารหนีเพราะน้ำใจลด บริวารหมดเพราะน้ำใจแห้ง” และได้กล่าวถึงการเสียสละอารมณ์ไว้ว่า เป็นการชำระล้างมลทินในจิตใจของเรา ให้สะอาดปลอดโปร่งแจ่มใส ทำให้เกิดความสุขใจในชีวิตประจำวัน การเสียสละอารมณ์ ขุนข้องหมองใจเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับคนที่ใช้ชีวิตเกือกก้าวอยู่กับความคิดที่สับสนวุ่นวายของโลกตลอดเวลา ถ้าเก็บอารมณ์ขุ่นข้องไว้มากๆ จะทำให้จิตใจคนเราหย่อนสมรรถภาพ เสียคุณภาพของความเป็นคนที่ดี

จันทนะ วิลิตพัฒนา^{๑๒๙} ได้กล่าวถึงลักษณะของคุณธรรมด้านความเสียสละ ไว้ดังนี้
 การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิตความมีน้ำใจ โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น คอยเอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ลดความเห็นแก่ตัว รู้จักแบ่งปัน ยอมเสียสิทธิ์หรือเสียสละสิ่งที่เราควรได้รับ หรือมีอยู่น้อยให้แก่ผู้อื่น ร่วมบริจาค ร่วมสร้างประโยชน์ หรือกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อส่วนรวมด้วยความจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน

สรุปลักษณะความเสียสละดังนี้ ๑) การให้ทางกาย เช่น ช่วยเหลือผู้อื่นทำธุรกรรมงานที่ไม่มีโทษ หนึ่งนิ้วคูดาย ๒) การให้ทางวาจา เป็นการช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งในทางโลกและทางธรรม ช่วยเจรจาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์ ๓) การให้ทางกำลังสติปัญญา ช่วยแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่กระทำผิด ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกที่ชอบ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังปัญญา ๔) การให้ด้วยกำลังทรัพย์ แบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ผู้ขาดคนที่สมควรให้ แบ่งปันเงินทองให้แก่ผู้ขาดคนที่สมควรให้ สละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล ๕) การให้ทางใจ ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข ไม่อิจฉาตองแวง ให้อภัยในความผิดของผู้อื่นที่สำนึกผิด ระวังความไม่พอใจ ทำใจให้หนักแน่นไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งแวดล้อม

^{๑๒๘} พระครูปฐมสมภาวิธาน, ทิศนะของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต ๒, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

^{๑๒๙} จันทนะ วิลิตพัฒนา, “การพัฒนาพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยการใช้กระบวนการสร้างค่านิยม”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๒.๔.๔ ด้านความสามัคคี

ความสามัคคีเป็นหลักธรรมหรือหลักปฏิบัติสากลของสังคมมนุษย์ หากกลุ่มชนใดมีความสามัคคี ปัญหาต่าง ความขัดแย้ง ความเสื่อมโทรมด้านต่างๆ ในสังคมนั้นจะมีน้อยลง เพราะการแสดงออกด้วยความร่วมแรงกายใจกัน เพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นจึงต้องเข้าใจความหมาย ลักษณะและประเภทของความสามัคคีนั้นอย่างถูกต้องแล้ว การพัฒนาเยาวชน พัฒนาสังคม ประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ถึงทำความเข้าใจถึงความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ และความสำคัญของสามัคคี ดังนี้

(๑) ความหมายของสามัคคี

ความเจริญและความเสื่อมของสังคมมนุษย์นั้น พิจารณาได้จากการร่วมแรงกายใจกันของเยาวชนและคนในสังคมนั้น ว่าเป็นอย่างไร มีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแค่ไหน เป็นต้น โดยศึกษาให้เข้าใจถึงความหมายของคำว่าสามัคคี ดังนี้

๑) ความหมายในพระไตรปิฎก

ความสามัคคีตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของพุทธปรัชญาเถรวาทพอสรุปได้ ดังนี้ พระวินัยปิฎก ในพระวินัยปิฎกพระพุทธเจ้าตรัสถึงสังฆราชสี สังฆเภท และสังฆสามัคคีของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ดังนี้

พระอุบาลีเถระทูลถามพระพุทธเจ้าถึงสังฆราชสี สังฆเภท และสังฆสามัคคี พระพุทธเจ้าตรัสบอกโดยสรุปใจความแห่งพุทธพจน์ได้ว่า สังฆราชสี หมายถึง ความริ้วรานของหมู่คณะหรือสงฆ์ ภิกษุกลุ่มหนึ่งเมื่อแบ่งออกแล้วได้ฝ่ายละไม่ถึง ๔ รูปหรือถึง ๔ รูปเพียงฝ่ายเดียว อีกฝ่ายมีเพียง ๒-๓ รูปเท่านั้น รูปหนึ่งเสมอให้จับสลากโดยอ้างว่าเป็นธรรม เป็นวินัยเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ขอให้ชอบใจการจับสลากนั้น ถ้ามีการจับสลาก การแตกแยกเกิดขึ้น การทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆราชสีแต่ไม่เป็นสังฆเภทและผู้ที่ทำสังฆราชสีได้ มีเพียงพระภิกษุจำพวกเดียวนั้น คนอื่นทำไม่ได้”^{๑๑๑}

สังฆเภท : ความแตกกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ได้แก่ ยังสงฆ์ให้แตกต่างกัน คือทำลายพระสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันในสีมาเดียวกันในวัดใดวัดหนึ่ง ให้แตกเป็นก๊ก จนถึงไม่ร่วมอุโบสถสังฆกรรม ต้องแยกออกทำอุโบสถสังฆกรรมหรือปวารณากรรมหรือสังฆกรรมอื่นๆ เป็น ๒ หมู่ “ ถ้ามีพระภิกษุจำนวนมากกว่า ๔ รูปขึ้นไป รูปหนึ่งนำเรื่องธรรม เรื่องวินัย พุทธภาษิต พุทธจริยา

^{๑๑๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๕๑/๒๑๒.

พุทธบัญญัติ อาบัติต่างๆ มาเสนอให้จับสลากด้วยเรื่องดังกล่าว จนสงฆ์ ๒ ฝ่ายแตกกัน ไม่รวมอุโบสถ ปวารณา สังฆกรรมต่างๆ ร่วมกัน” การกระทำเช่นนี้ เรียกว่า “สังฆเภท คือ การทำสงฆ์ให้แตกกัน เป็นอนันตริยกรรม”^{๑๓๑}

ส่วนสังฆสามัคคี ได้แก่ ความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ หรือสงฆ์การกระทำที่เรียกว่า “สังฆสามัคคี” คือการนำเอาธรรม วินัย เป็นต้น มากล่าวตามความเป็นจริง ช่วยให้เกิดความสามัคคีกันทั้งกันในหมู่คณะสงฆ์หรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกัน ทำสังฆกรรมต่างๆ การกระทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆสามัคคี”^{๑๓๒}

สำหรับสามัคคีธรรมนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ความพร้อมเพรียงของสงฆ์ เป็นเหตุให้เกิดสุข
และบุคคลผู้นุเคราะห์สงฆ์พร้อมเพรียงกันแล้ว
ผู้ยินดีในความพร้อมเพรียงกัน ตั้งอยู่ในธรรม
ย่อมไม่พลาดจากธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ
ย่อมบันเทิงในสวรรค์ตลอดกาล เพราะสมานสงฆ์ให้สามัคคีกัน^{๑๓๓}

สรุปได้ว่าทั้งสังฆราชาและสังฆเภท จัดเป็นการกระทำที่ไม่ดีต่อตนเองและคนอื่น ในส่วนรวม มีผลเป็นความทุกข์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ส่วนสังฆสามัคคีจัดเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่นในหมู่คณะ มีผลเป็นความสุขกายสบายใจ ไร้ปัญหาแตกแยก ไร้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ในโลกปัจจุบันและโลกหน้า ฉะนั้น สังคมใดต้องการความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ก็พึงพยายามอบรมสั่งสอนให้ผู้คนในสังคมของตนมีความสามัคคีกัน มีความเมตตารักใคร่ ช่วยเหลือกันในเรื่องต่างๆ เพราะความสมปรารถนาในสิ่งที่สังคมต้องการก็ย่อมเกิดจากความสามัคคีของผู้คนในสังคม อย่างไรก็ตาม พระวินัยปิฎกนี้มีกรกล่าวถึง การกระทำที่ดีว่าควรประพฤติปฏิบัติ การกระทำที่ไม่ดีเป็นพฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงเสีย ไม่ควรกระทำ ซึ่งทั้งหมด ก็คือ แนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีธรรมมีความสุขนั่นเอง

(๒) ความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าความสามัคคี และคำอื่นๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ไว้ดังนี้

^{๑๓๑} อจ.ภก.ก. ๓/๘๖๑/๑๕๕, วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๕๒/๒๑๔-๒๑๕.

^{๑๓๒} วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๕๓/๒๑๕.

^{๑๓๓} วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๕๔/๒๑๖.

ความสามัคคี หมายถึงความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน กิริยาที่พร้อมเพรียงกัน ทำร่วมมือร่วมใจกัน^{๑๓๔}

สมัครสมาน หมายถึง เชื่อมสามัคคี เช่น จะทำการงานอะไรขอให้สมัครสมานกัน^{๑๓๕}

ปรองดอง หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไถ่เกลี้ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต^{๑๓๖}

สมานฉันท์ หมายถึง ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน มีความเห็นเป็นสมานฉันท์^{๑๓๗}

ร่วม หมายถึง มีส่วนรวมอยู่ด้วยกัน เช่น ร่วมกิน ร่วมนอน มีส่วนรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเช่น ร่วมใจ ร่วมสามัคคี มีส่วนร่วมในที่แห่งเดียวกัน เช่น ร่วมโรงเรียน ร่วมบ้าน ร่วมห้อง ร่วมหอ มีส่วนร่วมในภาวะหรือสถานะเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมชาติ มีศัตรูร่วมกัน ทำบุญร่วมญาติ ร่วมเป็นร่วมตาย ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมชะตากรรม ร่วมใจ หมายถึง มีความนึกคิดอย่างเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมใจร่วมมือ หมายถึง พร้อมใจช่วยกัน^{๑๓๘}

ฉะนั้นความหมายของคำว่า สามัคคี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงหมายถึง สภาวะทางกาย วาจาและใจของหมู่ชนในสังคมนั้นมีเอกภาพ คือ เป็นหนึ่งเดียว ในการประพฤติปฏิบัติตามข้อบังคับและละเว้นข้อที่ห้ามเพื่อนำมาซึ่งสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมนั้นๆ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๓๙} ได้ให้ความหมายของคำว่า “สามัคคี” ไว้ว่า “สามัคคี” หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สมานฉันท์ หมายถึงมีความพอใจร่วมกัน พร้อมใจกัน”

^{๑๓๔} พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒.

(กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๘.

^{๑๓๕} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๑๒๕.

^{๑๓๖} เล่มเดียวกัน, หน้า ๖๕๒.

^{๑๓๗} เล่มเดียวกัน, หน้า ๙๒๖.

^{๑๓๘} เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๑๗๘.

^{๑๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๔.

พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตโต ป.ธ.๕)^{๑๔๑} ได้ให้ความหมายความสามัคคีไว้ว่า ความสามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งวิวาทบาดหมางกัน ความสามัคคีมีด้วยกัน ๒ ประการ คือ ๑)ความสามัคคีทางกาย ได้แก่การร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน ๒)ความสามัคคีทางใจได้แก่การร่วมประชุมปรึกษาหารือกันเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรงทางกาย ทางวาจาความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกันร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ปฏิบัติกิจกรรมตามข้อตกลง ไม่มีการแบ่งแยก ขอมรับในศักยภาพของเพื่อน การปฏิบัติหน้าที่ของผู้คนที่ได้รับความหมาย ผู้นำ และความตั้งใจจริงของผู้คนในสังคมไทยเป็นหลัก ความสามัคคี ที่จะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ จึงจะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

๒) คุณลักษณะของความสามัคคี

ลักษณะของความสามัคคีที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใช้คำว่า สังฆสามัคคี ซึ่งมีลักษณะความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะหรือสงฆ์ การกระทำที่เรียกว่า “สังฆสามัคคี” คือการนำเอาธรรม วินัยเป็นต้นมากกว่าตามความสามัคคีเป็นจริง ช่วยให้เกิดความสามัคคีกันทั้งในหมู่คณะหรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกันทำสังฆกรรมต่างๆ การกระทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆสามัคคี”^{๑๔๒} นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะของนักวิชาการที่ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของความสามัคคีไว้ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๑๔๓} ได้กล่าวว่า ความสามัคคีของมวลมนุษยชาติทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบ ความเจริญของโลก มนุษย์ทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลกได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะ

^{๑๔๑} พระราชสุธี(โสภณ โสภณจิตโต ป.ธ.๕), เจ้าอาวาสเทวราชกุญชรวิหาร, ความสามัคคี, แหล่งข้อมูล [http : //www. Matichon. co.th/Khaosod/Vi...MHdOeTB3T1E9PO](http://www.Matichon.co.th/Khaosod/Vi...MHdOeTB3T1E9PO), (๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๒).

^{๑๔๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๕๔/๒๑๗.

^{๑๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **กรณีธรรมกาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อำเภอไพ, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒๖.

หลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์อภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เองโดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใดๆ มาบันดาลให้

พระราชนิเวศรังสีคัมภีรปัญญาจารย์(หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี)^{๑๔๓} ได้กล่าวว่า คุณลักษณะของความสามัคคีไว้ ดังนี้

ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะตั้งแต่ สองคนขึ้นไปเรียกว่า คณะ ลี้คนขึ้นไป เรียกว่า หมู่ ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะเป็นความสุขอย่างยิ่ง คนยิ่งมากขึ้นไปจะเป็น ๒๐ หรือ ๕๐ คน หรือ ๑๐๐ คน มีความสามัคคีกัน ยิ่งได้ความสุขมาก ส่วนร่างกายของเราก็เหมือนกัน ทุกชิ้นทุกส่วน ถ้าหากขาดความสามัคคีนิดเดียวเป็นต้นว่าแขนทั้งสองหยุดไม่ทำงาน เหตุนั้น เราควรอดควรทนต่อเหตุการณ์ เมื่อมีจิตใจต่างกัน มีกิริยาอาการต่างกัน จึงควรอดอย่างยิ่ง อย่าเอาอารมณ์ของตนควรคิดถึงอกเราอกเขาบ้าง ถ้าหากเราเอาแต่อารมณ์ของตนแล้ว จะแสดงความเหลวไหลเลวทรามของตนแก่หมู่คณะเป็นเหตุให้เสียคน เพราะชื่อเสียงยังกระจายออกไปทั่วทุกทิศ เสียหายหลายอย่างหลายประการ สิ่งที่ไม่สบอารมณ์ของเรา จงยับยั้งตั้งสติตั้งจิต พิจารณาให้ดีเสียก่อนว่าสิ่งนั้น ถ้าเราพูดหรือทำลงแล้วจะส่งผลดีและผลเสียแก่เราและหมู่คณะมากน้อยเพียงใด จึงคิดนึกและทำไม่พลาดพลั้ง จะไม่เสียคน ในข้อที่ใดของเรานี้เอง ความอดทนเป็นคุณธรรมที่จะนำบุคคลในอันที่จะละความชั่วได้ทุกประการ ส่งผลให้สมานมิตรกันทั่วโลกได้อีกด้วย นั่นคือ หากผู้คนในสังคมไม่มีศีล ๕ ปัญหาวุ่นวายต่างๆ จะต้องเกิดมีอย่างแน่นอน ฉะนั้นการที่จะช่วยให้สังคมหรือโลกทั้งหมดอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขนั้น ผู้คนจำต้องปฏิบัติตามหลักศีลธรรมอันดีงามในทางพระศาสนา

ประเวศ ะสี^{๑๔๔} ได้กล่าวถึงลักษณะของสามัคคี อันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนไทยต้องประกอบด้วยองค์ธรรม ๕ ประการ จึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดองนำไปสู่ความเจริญของชาติบ้านเมืองได้ ดังนี้

ในการสร้างสังคมสันติประชาธรรม ให้สำเร็จต้องคำนึงถึง องค์ประกอบหรือขั้นของสังคมให้ครบทั้ง ๕ คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็งทั้ง ๕ คือ เบญจขั้นของสังคม ขั้น ๕ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงและมีผลถึงกัน ต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ๕ ประการอย่างเชื่อมโยงกันจึงจะเกิดสังคมสันติประชาธรรมมีความสามัคคีปรองดองกัน

^{๑๔๓} พระราชนิเวศรังสีคัมภีรปัญญาจารย์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี), ความสามัคคี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http://www.dhammadjak.board/viewtopic.php=๑๕๐\(๑\) สิงหาคม ๒๕๕๒](http://www.dhammadjak.board/viewtopic.php=๑๕๐(๑) สิงหาคม ๒๕๕๒).

^{๑๔๔} ประเวศ ะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔-๖๕.

จากคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า หากสังคมใดต้องการความเจริญรุ่งเรืองไม่ว่าด้านใดๆ ก็ตาม เป้าหมายแรกที่ต้องปฏิบัติ ก็คือ ทำสังคมให้เข้มแข็ง ทำให้ผู้คนในสังคมนั้นมีศักยภาพทางกระทำ ทางความคิด เกิดความสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง รู้ดีรู้ชั่วในสิ่งต่างๆ ได้ พร้อมทั้งมีการศึกษาปฏิบัติตามความรู้ที่ได้นั้น โดยแบ่งภาระหน้าที่ของผู้คนในสังคมว่าต้องรับผิดชอบ เช่น ในครอบครัวก็เป็นหน้าที่ของบิดมารดา ในโรงเรียนเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ในสังคมอื่นๆ เป็นหน้าที่ของนักบริหารสถาบันทางสังคมเหล่านั้นรับผิดชอบ เป็นต้น

๓) ประเภทของความสามัคคี

คนที่ใจสามัคคีกันนั้น ถึงแม้ว่าจะอยู่ห่างกันคนละทิศ คนละเมืองหรือคนละประเทศชาติ แต่มีจิตใจรักใคร่นับถือกัน ก็จัดว่ามีใจสามัคคี เมื่อกล่าวถึงประเภทแล้ว ความสามัคคีมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) ความสามัคคีทางกาย คือ การทำงานด้วยกำลังกาย คนที่ช่วยกันแบกหาม หรือนักศึกษามาชุมนุมกันเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า มีความสามัคคีทางกาย พฤติกรรมอย่างนี้ ตรงกับที่เราแปลความสามัคคีว่า “ความพร้อมเพรียง” นั่นเอง กล่าวคือ หมู่สัตว์ผู้อาศัยแผ่นดินอยู่อาศัย ย่อมเป็นต่างหากัน โดยสัญชาติ โดยภาษา โดยรูปพรรณสัณฐานภายนอก และโดยใจโดยอัชฌาศัย โดยคุณสมบัติ โดยธรรม ความสามัคคีทางกาย เช่น “ต่างคนต่างประพฤติตนให้เป็นคนสงบกาย สงบวาจา การทำ การพูด การคิดอย่างใด ย่อมเป็นไปเพื่อสันติ เว้นจากการเบียดเบียน ชักนำเพื่อกายสามัคคีเว้นการทะเลาะวิวาท เว้นกล่าวถ้อยคำอันไม่สุภาพ นึกในทางเมตตากรุณา

(๒) ความสามัคคีทางใจ หมายถึง คนที่มีความรักใคร่นับถือกัน ใจตรงกัน และหวังดีต่อกัน หากมีปัญหาว่า กายสามัคคีทำได้ง่าย หรือใจสามัคคี ทำได้ยาก แต่ถ้าใช้คำว่า “สามัคคีธรรมก็ต้องถือว่าจิตใจเป็นสำคัญ คือ ใจสามัคคีนั้นเลิศประเสริฐแน่”^{๔๕}

สรุปว่า ความสามัคคีสามารถประพฤติปฏิบัติได้ใน ๒ ทาง ได้แก่ทางกายกับทางจิตใจแต่ความสามัคคีทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญญาที่ใคร่ครวญ มีสติรอบคอบของผู้คนในสังคม ถือว่าสำคัญที่สุดต่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ของสังคม เพราะหากมีแต่ความสามัคคีทางกาย โดยไร้สติปัญญาแล้ว ความสามัคคีนั้นก็อาจเปล่าประโยชน์ หรือไม่ได้รับผลเท่าที่ควร และยังอาจนำไปสู่ความสามัคคีที่ผิดได้ การร่วมมือกันด้วยความสามัคคีอันชอบธรรมทั้งทางโลกและทางธรรม

^{๔๕} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีวกุปต์, หลักการดำรงชีวิตในสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๕.

๔) ศักยภาพของบุคคลในการปฏิบัติสามัคคีธรรม

ศักยภาพของบุคคลหรือของมวลมนุษยชน ในการประพฤติปฏิบัติตน ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อบรรลุถึงความสุขด้วยตนเอง เพื่อผู้อื่น และเพื่อสังคมส่วนรวม ดังนี้

(๑) ในการกระทำเพื่อตนเอง ศักยภาพของบุคคลในการกระทำเพื่อตนเอง เป็นศักยภาพที่เน้นถึงการควบคุม ดูแล และส่งเสริมชีวิตของตนเองให้มีการกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ที่ถูกต้อง ดีงาม ทั้งทางโลก มีกฏ กติกา ระเบียบเพราะแบบแผนและทางธรรม ซึ่งการกระทำเพื่อตนเองมีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑) การควบคุมตนเอง ได้แก่ความเพียรพยายามในการพัฒนาชีวิตของตนให้พ้นจากอำนาจของอกุศลมูลทั้งหลาย เรียกว่า มีความสามารถในการปกครองควบคุมตนเองได้

๑.๒) การพึ่งตนเอง คือการกระทำที่สะท้อน มาจากความสามารถ ในการควบคุมตนเองได้ เช่น เมื่ออยู่ในวัยเรียนมีการเอาใจใส่ต่อการเรียน เมื่อเรียนจบก็สามารถประกอบสัมมาชีพ รู้จักครองตน ครองคน และครองงาน สามารถบริหารตน เตือนตน ได้ เป็นต้น

(๒) ในการกระทำเพื่อผู้อื่น ศักยภาพของบุคคลในการกระทำเพื่อผู้อื่น คือหลักประกันของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสามัคคีปรองดองกัน ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเน้นถึงการไม่เบียดเบียนตน คนอื่นและสรรพสัตว์ทั้งปวง ใดๆก็ดี เมื่อบุคคลมีศักยภาพ มีความสามารถกระทำเพื่อตนได้ การกระทำที่ดีงาม ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและสรรพสัตว์ ก็แสดงถึงความเสมอกันในแง่ต่างๆ ดังนี้

๒.๑) ความเท่าเทียมกัน ได้แก่การกระทำที่มุ่งส่งเสริมความไม่เบียดเบียนกัน การไม่กดขี่ข่มเหง แต่มุ่งส่งเสริมการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความพร้อมเพรียงกันในการกระทำต่างๆ

๒.๒) ความชอบธรรม ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างมวลมนุษยชนในสังคมที่ตนอยู่ร่วมกันอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอคติ ความลำเอียง ไม่มีความโลภ ความโกรธ และความหลงเข้าครอบงำจิตใจ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้องและเที่ยงตรง

๒.๓) ความเป็นพี่น้องกัน ได้แก่การกระทำที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ ความเข้าใจที่ดีต่อกันและกันของผู้คนในสังคม เช่นข้าราชการไม่เลือกปฏิบัติตามใจชอบของตน แต่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อมุ่งความปรองดองสามัคคีของประชาชนเป็นหลัก อยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง โดยยึดหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ เป็นแนวทางปฏิบัติ

(๓) ในการกระทำเพื่อสังคมส่วนรวม สังคมคือการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน ที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นแบบแผนเดียวกัน ขนาดของสังคมมีตั้งแต่สังคมขนาด

เล็ก เช่น สังคมของหน่วยงาน สังคมภายในโรงเรียน สังคมในชุมชน ไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ ซึ่งได้แก่สังคมระดับประเทศ ระดับภูมิภาค เป็นต้น การดำรงชีวิตของคนในแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ และศาสนา เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการของสังคมที่ใหญ่กว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นต้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ศักยภาพของบุคคลหรือของมวลมนุษยชาติ ในการประพฤติปฏิบัติตน ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อบรรลุถึงความสุขด้วยตนเอง เพื่อผู้อื่น และเพื่อสังคมส่วนรวม รวมถึงการควบคุม ดูแล ส่งเสริมชีวิต เป็นหลักประกันของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสามัคคีปรองดองกันในสังคมส่วนรวม มีวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นแบบแผนเดียวกัน

๕) ความสำคัญของสามัคคี

ขึ้นชื่อว่า สามัคคีธรรม ที่เป็นธรรมแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดความสุข ความเจริญของหมู่ชนในสังคมในชาติ ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

“สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี”^{๑๔๖} ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข”^{๑๔๗} อันได้แก่ ความพร้อมเพรียงของหมู่ชน และความพร้อมเพรียงทำให้เกิดความสุข

ความสำคัญของสามัคคีธรรม สรุปได้ดังนี้

- ๑) ช่วยให้มีมนุษย์มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา
- ๒) ช่วยให้การกระทำผิดด้วยความ โลก ความโกรธ ความหลง ลดลง เบาลางลง
- ๓) ช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
- ๔) ช่วยให้ประเทศชาติสามารถดำรงสภาพชั่วลูกหลานได้

ดังนั้น ความสำคัญของความสามัคคีนั้นต้องเป็นไปในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง คนอื่นและสังคมส่วนรวมได้

^{๑๔๖} วิ.จ. (บาลี) ๗/๔๑๐/๒๐๘

^{๑๔๗} อ.จ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๐/๖๕.

๒.๔.๕ ด้านการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีมให้ประโยชน์มากต่องานของส่วนรวม และยังช่วยพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมๆ กัน จึงควรส่งเสริมให้มีการทำงานเป็นทีมให้มากขึ้น ผู้ที่ต้องการพัฒนาตน ควรต้องแสวงหาโอกาสเข้าร่วมทำงานกับผู้อื่นในทุกงาน ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในวัยเรียน การแสวงหาโอกาสทำกิจกรรมทุกรูปแบบกับเพื่อนๆ ก็จะช่วยพัฒนาความสามารถในการทำงานเป็นทีมได้มาก

๑) ความหมายของการทำงานเป็นทีม

ได้มีนักวิชาการและผู้รู้ได้ให้หมายของการทำงานเป็นทีมไว้ดังนี้

วิภาพร มาพบสุข^{๑๔๘} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม คือการที่บุคคลมากกว่า ๑ คน มารวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน แบ่งหน้าที่กัน และมีปฏิริยา และการรับรู้ต่อการรวมกันเพื่อทำงานใดงานหนึ่งให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

ปริญญา ตันสกุล^{๑๔๙} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่มาวมตัวกันเพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่าง ให้สำเร็จร่วมกัน

สมชาติ กิจยรรยง^{๑๕๐} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการประสานงานกัน ร่วมมือกันร่วมใจกันด้วยความสามัคคี มีเป้าหมายร่วมกัน ใ่วางใจกัน ในขณะเดียวกัน

สุริย์พร พึ่งพุทธคุณ^{๑๕๑} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีม ว่า การทำงานเป็นทีม การมีจุดมุ่งหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การร่วมมือกันทำงานไปในทิศทางเดียวกัน สมาชิกในทีม ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและทีมต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง

^{๑๔๘} วิภาพร มาพบสุข, **มนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑๔.

^{๑๔๙} ปริญญา ตันสกุล, **ทำไมทีมไม่เวิร์ค**, (กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๑๕๐} สมชาติ กิจยรรยง, **เกมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนและองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

^{๑๕๑} สุริย์พร พึ่งพุทธคุณ, **การบริหารจัดการทีมงาน**, (กรุงเทพมหานคร : ชรรรมกมลการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๗-๒๑๗.

เอกชัย กี่สุขพันธ์^{๕๒} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมว่า การทำงานเป็นทีมคือความสำเร็จในการทำงานเป็นทีมไม่ได้เกิดจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งในองค์กรตามลำพัง แต่เกิดจากพลังและคุณภาพของความร่วมมือ รวมถึงการประสานงานของทุกคน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยิ่งถ้าเป็นสังคมธุรกิจ การบริหารและการตลาดสมัยใหม่นั้น ได้มีการยอมรับแล้วว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของโลก ซึ่งความสำเร็จดังกล่าว เป็นผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกันเป็นทีมทั่วทั้งองค์กรนั่นเอง

วีระวัฒน์ พงษ์พะยอม^{๕๓} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยสมาชิกต้องเสียสละ ความจำเป็นส่วนตัวเท่านั้นที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

วิชัย โสสุวรรณจินดา^{๕๔} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมว่า การทำงานเป็นทีมคือทีมงานที่มีการประสานกัน ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสามัคคี ทุกคนพอใจในงานที่ทำและมีความพอใจในเพื่อนร่วมงาน รวมพลังกันทำงานเพื่อผลงานรวมมากกว่าผลการปฏิบัติงานของแต่ละคน

ชาญชัย อาจินสมาจาร^{๕๕} ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การรวมตัวของคนหลายคน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลาหนึ่ง คนเหล่านั้นจะมีการรับรู้ในตนเองว่า พวกเขาขึ้นต่อกันในอันที่จะปฏิบัติการเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน มีการตั้งข้อสังเกตว่า ทีมงานก็คือ กลุ่มเพียงแต่ต้องการจะเน้นให้เด่นชัดว่าเป็นกลุ่มทำงาน ซึ่งสมาชิกทุกคนมีภารกิจที่จะต้องทำงานประสานกัน ตามบทบาทของตนเพื่อที่จะให้ภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายร่วมกันของกลุ่ม

จากความหมายของการทำงานเป็นทีมจากนักวิชาการที่ให้นามัน สรุปความได้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึงการให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมแสดงความคิดเห็น รับฟังความ

^{๕๒} เอกชัย กี่สุขพันธ์, หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : องค์กรศิลปการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๕๕.

^{๕๓} วีระวัฒน์ พงษ์พะยอม, ทำงานเป็นทีม, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๓๖), หน้า ๕๕.

^{๕๔} วิชัย โสสุวรรณจินดา, การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพ : ความลับขององค์กร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ๒๕๓๕), หน้า ๕๕.

^{๕๕} ชาญชัย อาจินสมาจาร, ทักษะการพัฒนาทีมงาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๕๑-๕๔.

คิดเห็น แก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะ แสดงบทบาทผู้นำผู้ตาม ได้อย่างเหมาะสม

๒) ประเภทของทีม

ชาอุชัย อาจินสมาจาร^{๑๕๖} การแบ่งประเภทของทีมมีหลายเกณฑ์ แต่ที่นิยมคือแบ่งเป็นทีมรูปนัย และทีมอรูปนัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) ทีมรูปนัย (Formal Team) เป็นทีมที่ก่อตั้งขึ้นตามสายงานขององค์กร การปฏิบัติงานตามเป้าหมาย สมาชิกจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

(๑.๑) ทีมตามหน้าที่ (Functional Team) ประกอบด้วย ผู้บังคับ(หัวหน้าทีม) และผู้ใต้บังคับบัญชา (ลูกน้อง) ซึ่งเป็นแผนกหรือฝ่ายในองค์กรนั่นเอง เช่น ฝ่ายการเงิน ฝ่ายธุรการ ฝ่ายอาคารสถานที่ เป็นต้น สมาชิกในทีมมักมีประสบการณ์และการศึกษามาในทำนองเดียวกัน มีการทำงานประจำกันตามหน้าที่ หน้าที่หลักของทีมจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกในทีมก็ตาม การบริหารงานในทีมมักเป็นแบบส่วนร่วมโดยหัวหน้าและลูกน้องร่วมกันวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในทีมงาน หัวหน้าจะมีอำนาจสั่งการและลูกน้องร่วมกันวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในทีมงาน หัวหน้าจะมีอำนาจสั่งการตามสายงานของทีม และหัวหน้ายังมีหน้าที่ประสานงานกับหัวหน้าฝ่ายอื่นๆของทีมอีกด้วย

(๑.๒) ทีมเฉพาะกิจ (Task Team) เป็นทีมงานสำหรับหน้าที่พิเศษเฉพาะสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากหน้าที่ประจำ สมาชิกในทีมจะประกอบด้วยบุคคลจากหลายๆฝ่าย เพื่อร่วมทีมเป็นคณะทำงาน โดยภารกิจจะสิ้นสุดก็ต่อเมื่องานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ เช่น คณะกรรมการการจัดงานวันฉลองชัยชนะที่วสุรนารี เป็นต้น

(๑.๓) ทีมอำนวยการ (Standing Team) เป็นที่รู้จักกันในฐานะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาในการดำเนินงานขององค์กรซึ่งเรามักจะเรียกทีมประเภทนี้ว่า “บอร์ด” ถือว่าเป็นทีมถาวร เพราะต้องทำงานต่อไปเรื่อยๆ แต่สมาชิกในทีมจะหมุนเวียนกันเข้ามารับผิดชอบตามระเบียบวาระ เช่น บอร์ดองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นต้น

(๒) ทีมอรูปนัย (Informal Team) เป็นทีมที่รวมตัวกันโดยอาศัยความสัมพันธ์ใจ เมื่อมีความสนใจร่วมกัน กิจกรรมที่กระทำอาจเพื่อความบันเทิง เพลิดเพลิน สนุกสนาน หรืองานก็ได้ เช่น ชมรมส่องนก ชมรมตกปลา ชมรมจักรยาน ชมรมขับเค็ลื่อนสี่ล้อ เป็นต้น

^{๑๕๖} อ่างแล้ว

จากการศึกษาประเภทของทีมสรุปได้ว่าทีมนิยมแบ่งเป็นทีมรูปนัย เป็นทีมที่ก่อตั้งขึ้นตามสายงานขององค์กร เพื่อปฏิบัติงานตามเป้าหมาย สมาชิกจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ ทีมรูปนัยเป็นทีมที่รวมตัวกันโดยอาศัยความสมัครใจ เมื่อมีความสนใจร่วมกัน กิจกรรมที่กระทำอาจเพื่อความบันเทิง เพลิดเพลิน สนุกสนาน และงาน

๓) หลักการทำงานเป็นทีม

ชาญชัย อาจินสมาจาร^{๕๗} กล่าวว่าหลักการทำงานเป็นทีมที่สำคัญ มี ๒ ประการ ดังนี้

(๑) สมาชิกในทีมต้องมีการตอบรับและยอมรับผลสะท้อน หรือการตอบรับของสมาชิกอื่นๆ ในทีมงานที่มีประสิทธิภาพต้องให้สมาชิกในทีม รู้สึกสบายใจ ที่จะให้การตอบรับ นั่นคือบรรยากาศของการทำงาน ต้องไม่เป็นอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางต่อการที่สมาชิกจะให้ปฏิกิริยาตอบรับ หรือการแสดงความคิดเห็นใดๆ ถ้าผู้นำทีมแสดงการยอมรับการพิจารณาในทางสร้างสรรค์ของสมาชิกในทีม ก็เป็นการสร้างบรรทัดฐานที่ดีในการทำงาน

(๒) การทำงานเป็นทีม ต้องกล่าวถึงรูปแบบการทำงานเป็นทีมที่ดี ดังนี้

๑. ทุกคนช่วยกันผลักดันไปในทิศทางเดียวกัน
๒. การได้รับสิ่งสนับสนุนเสมอเมื่อต้องการ
๓. การที่มีคนยอมรับในความสามารถ
๔. การละเว้นในการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ส่วนตัว
๕. การได้รับความช่วยเหลือเฉพาะในเวลาที่ต้องการเท่านั้น
๖. ความรู้สึกดีใจที่ได้พบและวิสาสะกับเพื่อนร่วมงานในที่ทำงาน
๗. ทุกคนช่วยกันแก้ไขวิกฤตการณ์
๘. ทุกคนเต็มใจรับมือกับวิกฤตการณ์โดยปราศจากเสียงบ่น
๙. การรับผลแห่งความสำเร็จและล้มเหลวร่วมกัน
๑๐. ความรู้สึกพอใจที่สามารถเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี
๑๑. การขอความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานในสิ่งที่เขาพอจะให้ได้
๑๒. การที่ทุกคนได้รับความสำเร็จร่วมกันมีความเสมอภาค
๑๓. ไม่ลังเลใจในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เห็นแล้วว่ามีคุณค่าและสร้างสรรค์
๑๔. การแบกรับภาระร่วมกัน
๑๕. ทุกคนทำงานเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน

^{๕๗} เล่มเดียวกัน, หน้า ๕๕

- ๑๖. ความไว้วางใจและเปิดเผยในชั้นหนึ่ง ซึ่งมีการติดต่อสื่อสารกันโดยทั่วถึง
- ๑๗. รู้ว่าใครกำลังทำอะไรและเมื่อไหร่
- ๑๘. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เอ่ยปาก
- ๑๙. การเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์และคณะ^{๑๕๖} ได้กล่าวว่าทีมงานที่จะประสบความสำเร็จไว้ว่า จะต้องฝึกฝนทำงานร่วมกันจนเกิดความชำนาญ โดยตระหนักว่าสิ่งสำคัญคือ ความสามัคคีและความร่วมมือกันของสมาชิก มากกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะแยกกันเล่นบทบาทของตน พยายามแสดงความโดดเด่นของตนเพียงผู้เดียว โดยไม่สนใจสมาชิกอื่นในทีม กล่าวได้ว่าหัวใจของการทำงานเป็นทีม ไม่ได้อยู่ที่สมาชิกเก่งเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอยู่ที่ความร่วมมือและพร้อมใจของสมาชิกในทีมที่ช่วยกันทำให้ทีมมีศักยภาพ

กล่าวโดยสรุป หลักการทำงานเป็นทีม เป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจในทีมงาน เพื่อให้ผลของการปฏิบัติงาน เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการติดต่อกับทีมอื่น ๆ สม่ำเสมอ เพื่อประสานกับสมาชิกแต่ละคนในทีม และควรจะได้รับภาระกระตุ้นให้ติดต่อและทำงานร่วมกับสมาชิกของทีมอื่นด้วย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วราพร วันไชยธนวงศ์^{๑๕๗} อ่างในจิตรวลัย ศรีแสงฉาย ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษาให้ความหมายจิตอาสาว่าเป็นความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ และเสียสละทั้งร่างกายและแรงใจหรือทรัพย์สิน ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น กระบวนการสร้างจิตอาสา มี ๔ ประเด็นคือ ๑) ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา ๒) การเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ ด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ๓) การสร้างความเชื่อมั่นในตน และ ๔) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสพการณ์ต่อการพัฒนาจิตอาสา คือทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

^{๑๕๖} ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์และคณะ, การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กชเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔-๓๗.

^{๑๕๗} อ่างในจิตรวลัย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบทกรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล”, หน้า ๒๑.

เกรียงไกร ไชยกุลอ้าย^{๑๖๐} ได้ศึกษา เรื่อง การส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านจิตอาสาของนักเรียนที่ยั่งยืน โดยใช้การจัดค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม : เด็กรักดีทำดีเพื่อแผ่นดิน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๐ พบว่า นักเรียนแกนนำที่ผ่านการอบรมตามโครงการเด็กรักดีทำดีเพื่อแผ่นดิน ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๐ มีสำนึกคุณธรรมจิตอาสาที่ยั่งยืน โดยภาพรวมมีพฤติกรรมด้านจิตอาสาที่แสดงออกสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๓๑ นักเรียนแกนนำมีความเห็นว่า นักเรียนที่ผ่านการอบรมตามโครงการเด็กรักดีทำดีเพื่อแผ่นดิน มีจิตอาสาที่ยั่งยืนพฤติกรรมจิตอาสาที่แสดงออกสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๖๑ ส่วนครูพี่เลี้ยงและผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่า นักเรียนที่ผ่านการอบรมตามโครงการเด็กรักดีทำดีเพื่อแผ่นดิน มีจิตอาสาที่ยั่งยืนพฤติกรรมจิตอาสาที่แสดงออกสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๓ เท่านั้น

จิตรวลัย ศรีแสงฉาย^{๑๖๑} ศึกษาวิจัย เรื่อง จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความมีคุณธรรม จริยธรรม ความเสียสละต่อผู้ที่ยึดโอกาสกว่าตนเองในชนบท โดยไม่มีการหวังผลตอบแทนใดๆของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล นักศึกษาได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาขึ้นภายในมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้นักศึกษาได้ทำความดีร่วมกัน มีการนำเสนอความคิดดีๆ ร่วมกัน พร้อมๆ กัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีการทำงานร่วมกันโดยเน้นที่การลงมือปฏิบัติ ซึ่งนักศึกษาจะได้แสดงออกถึงความสามัคคีร่วมกัน และมีการออกไปช่วยเหลือ ให้บริการผู้ที่อยู่ในชนบท พร้อมกันนี้ก็ได้ออกไปแสดงให้เห็นว่านักศึกษามีจิตที่พร้อมที่จะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากที่เกิดกับผู้คน ซึ่งเป็นจิตอาสาของนักศึกษาที่จะทำให้สังคมในชนบทมีความสุข และยังเป็นการช่วยขัดเกลาจิตใจของนักศึกษาให้ดีขึ้น หลังจากที่ได้ทำสิ่งดีๆ เพื่อผู้อื่นร่วมกันกับเพื่อนๆ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้แก่อาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาของการทำค่ายอาสาพัฒนา และนักศึกษาที่อาสาออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท รวมถึงนักศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน ๑๐๐ คน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์อาจารย์ของคณะต่างๆ ที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำกลุ่มค่ายอาสาพัฒนา ของมหาวิทยาลัยมหิดล และสัมภาษณ์ของนักศึกษาที่เป็นประธานในการทำค่ายอาสาพัฒนา ของมหาวิทยาลัยมหิดล ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่แล้วได้ให้ความสนใจกับกิจกรรมของกลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล และได้มีการออกค่ายอาสาพร้อมกับกลุ่มอาสาพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่

^{๑๖๐} อ้ายใน จิตรวลัย ศรีแสงฉาย, “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”, หน้า ๒๒.

^{๑๖๑} อ้ายแล้ว.

พวกเขาทำโดยเกิดจากจิตที่เป็นอาสาจริงๆ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือในสังคมชนบทมีความสุขมากขึ้น

ใจตนย์ ศรีวังพล^{๑๖๒} ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ. ๕๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีจิตอาสาและโครงการอาสาเพื่อสังคมของสวพ.๕๑ ศึกษาหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาในพุทธศาสนาและศึกษาการประยุกต์หลักธรรมต่อการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑ ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทฤษฎีจิตอาสา เป็นแนวคิดที่เป็นสากล ตามความหมายของคำว่า “อาสาสมัคร” ที่หมายถึง การเลือกกระทำการต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งควรกระทำ เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนและการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ ส่วนแนวคิดทฤษฎีจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑ นั้นเป็นการทำงาน ในโครงการที่เกิดจาก หลอมรวมหลักพุทธธรรม ที่นำไปสู่การให้ ช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์ผ่าน โครงการอาสาเพื่อสังคม ในส่วนของหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาในพุทธศาสนา พบหลักธรรมที่ใช้คือ ๑)พรหมวิหาร๔ หลักธรรมประจำใจ ได้แก่เมตตา อุเบกขา ๒) สังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์สังคม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา และหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำงานจิตอาสา โดยมีหลักไวยาวัจมัย หมายถึงการชวนช่วยช่วยเหลือตามกำลังทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านอันจะนำไปสู่สังคมที่สงบเย็นเป็นประโยชน์ร่วมกันสำหรับการประยุกต์หลักพุทธธรรม ต่อการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ.๕๑นั้น จากการวิจัยพบว่าการประยุกต์ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันบรรเทาทุกข์ มาใช้กับวิถีชีวิตประจำวัน ในยุคปัจจุบันที่สับสนวุ่นวาย ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนและการมีปัญญาที่จะนำเอาหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักประจำใจคือ พรหมวิหาร๔ และสังคหวัตถุ ๔ มาสังเคราะห์สังคม เพื่อให้คนในสังคมได้รับประโยชน์ ทั้งประโยชน์ตนคือความสุขใจ ที่ได้ช่วยสิ่งที่สำคัญที่สุด คือเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ ทำให้เห็นถึงสังขารของชีวิต ให้อภัยมากขึ้น ทุกข์น้อยลง

สุรชาติย์ แก้วเกลี้ยง^{๑๖๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตอาสาในพระพุทธศาสนา ได้ทำการศึกษาแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรก เป็นการศึกษาภาคเอกสาร โดยศึกษาจากหลักคำสอนพุทธศาสนา และหนังสือเกี่ยวกับ “จิตอาสา” ของพระไพศาล วิสาโล ผลจากการศึกษาพบว่า

^{๑๖๒} ใจตนย์ ศรีวังพล, “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ. ๕๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

^{๑๖๓} สุรชาติย์ แก้วเกลี้ยง, “การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๕.

พุทธศาสนามีหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีความเมตตา เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คือ สังคหวัตถุธรรม พรหมวิหาร ๔ ตลอดจนเรื่องการทำทานซึ่งเป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องกับจิตอาสา และการพัฒนาจิตอาสา คือ มุ่งเน้นให้บุคคลในสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือคนอื่น และการสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม ส่วนที่สองเป็นการศึกษาภาคสนาม โดยศึกษาจากการดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาและเครือข่ายพุทธิกา ในโครงการฉลาดทำบุญ จากการศึกษาทราบว่า กระบวนการพัฒนาจิตอาสา คือ การสร้างให้บุคคลมีโอกาสทำงานเพื่อผู้อื่น และส่วนรวมด้วยตนเอง ผ่านงานอาสาสมัครผลจากการศึกษาพบว่า บุคคลที่ปฏิบัติงานอาสา จะเข้าถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นการเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งได้รับความสุข ความภาคภูมิใจจากการปฏิบัติงานอาสา จะหาโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น และสร้างประโยชน์ต่อไป ส่วนสุดท้าย คือ ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรื่องการทำบุญ และอาสาสมัครผู้ศึกษาพบว่า งานอาสาสมัครเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่ง จะรู้สึกอยากทำงานอาสาสมัครมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาจิตอาสาทางหนึ่ง จากการศึกษาทั้งสามส่วนจึงสรุปได้ว่า การทำงานอาสาสมัครเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการขัดเกลาจิตใจ สามารถกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น และส่วนรวมได้

บุษราคัม จำปา^{๑๖๔} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการกรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า โครงการอบรมอาสาสมัครช่วยเหลือผู้พิการ ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เนื่องจากอาสาสมัครที่เข้ารับการอบรมจากโครงการนี้เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ จึงไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัคร ได้อย่างเต็มที่ หากแต่โครงการนี้ยังจะจัดการอบรมให้แก่ศึกษารุ่นต่อไปอย่างต่อเนื่อง ยังผลให้เกิดการผลิตบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือผู้พิการอย่างถูกวิธีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการช่วยเหลือผู้พิการ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่างานบริการช่วยเหลือผู้บริการมีความสำคัญต่อผู้พิการเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้คนปกติทั่วไปเข้าใจในความพิการมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลืออย่างถูกวิธี ทั้งนี้การช่วยเหลือคนพิการยังเป็นการทำบุญอีกวิธีหนึ่งตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งจรร โลงสังคมไทยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป

^{๑๖๔} บุษราคัม จำปา, “จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการกรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๐.

เลอพงค์ สวนสังข์^{๑๖๕} ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพศชาย มีอายุ ๒๕-๒๙ ปี และมีสถานภาพโสด มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า/ปวช. และมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อการดำเนินงานช่วยเหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการสงเคราะห์ อาสาสมัครคือผู้ที่นำสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคไปแจกให้แก่ผู้ประสบภัย ที่ได้รับความเดือดร้อน ส่วนทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อประโยชน์การสร้างเครือข่าย อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ทัศนคติของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อกระบวนการสร้างเครือข่าย และขั้นตอนการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือผู้ประสบภัยของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการสร้างผู้นำภายในกลุ่มเกี่ยวกับเครือข่ายอาสาสมัคร เริ่มจากการสร้างผู้นำภายในกลุ่มอาสาสมัคร และการสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดการกำหนดกิจกรรมร่วม

วรวิมล สุภมณี^{๑๖๖} ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนิสิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้รู้จักคิด ริเริ่มวิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการปกครองระบบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ เสียสละเมตตาอารี และกตัญญูทวดเทวี พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านการปลูกฝังให้มีความภาคภูมิใจ และรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ด้านสังคมในการพัฒนาจริยธรรม พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค พบว่า พระนิสิตได้เสนอแนะต่อมหาวิทยาลัย

^{๑๖๕}เลอพงค์ สวนสังข์, “การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๖.

^{๑๖๖}วรวิมล สุภมณี, “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนิสิตมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๗.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าควรพัฒนาพระนิสิตให้มีทักษะในการเผยแพร่จริยธรรม และควรจัดการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยควรอุดหนุนทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอนต่างๆ ค่าเดินทางในการปฏิบัติหน้าที่ ควรพัฒนาพระนิสิตให้มีทักษะในการเผยแพร่จริยธรรมให้มากขึ้น

พระชวลิต จน ทวีโส (ถาวรศิริ)^{๑๖๓} ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายและคุณลักษณะของความมีน้ำใจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความมีน้ำใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาการขาดน้ำใจ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องศึกษาเช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา อนุฎีกา และตำราวิชาการต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า ความมีน้ำใจในพระไตรปิฎกได้แก่ หลักธรรมต่างๆ ของพระองค์ รวมทั้งพระกรุณาธิคุณ ส่วนความหมายน้ำใจทั่วไป ได้แก่ ความปรารถนาดีที่ผู้ให้ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ ทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ คือ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ ปฏิสันถาร ๒ อคติ ๔ ทศพิธราชธรรม๑๐ และสารานิยธรรม๖

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์^{๑๖๔} ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตอาสาของนักเรียน ๒) ศึกษาสภาพจิตอาสาและปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสา และ ๓) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตอาสาที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๖๙๕ คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสา และแบบวัดจิตอาสาของนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ด้วยโปรแกรม ๘.๙๒ ผลการวิจัยพบว่า จิตอาสาของนักเรียนมีองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ

^{๑๖๓} พระชวลิต จน ทวีโส (ถาวรศิริ), “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๖๔} ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, “การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

ต่อ สังคม และความมุ่งมั่นพัฒนา และมีตัวชี้วัดทั้งหมด ๗ ตัว คือ ๑) การช่วยแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น ๒) การอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น ๓) การแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ๔) การสละเงินแรงกายเพื่อผู้อื่นและสังคม ๕) การสละเวลา และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ๖) การสนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคมและ ๗) การร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสา เพื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์ และหลากหลายนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีค่าเฉลี่ยของคะแนนจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสาของนักเรียนมี ๖ ด้าน ปัจจัยด้านนักเรียน ครอบครัว โรงเรียน/ครู เพื่อน สังคม/ชุมชน และด้านสื่อมวลชน

ดวงใจ ทองหล่อ^{๑๖๕} ได้ศึกษาเรื่อง อาสาสมัครที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงมาตรฐานอาสาสมัคร ที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์ทั้งในภาครัฐและองค์กรเอกชนในสามด้าน คือ ๑) คุณสมบัติ ๒) คุณภาพในการทำงาน ๓) คุณภาพชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการศึกษาเป็น ๓ ขั้นตอน ขั้นที่ ๑ ศึกษาเอกสาร ขั้นที่ ๒ ศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์กับเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหาร จำนวน ๓ คน และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง จำนวน ๒๗ คน รวมทั้งสิ้น ๒๖ คน ผลของการศึกษาพบว่า อาสาสมัครเข้าทำงานด้วยความตั้งใจของตนเองมากที่สุด ประการต่อมาคือมีความประพฤติและการปฏิบัติ โดยมุ่งหมายทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนิสิต เรื่องความยินดีหรือเต็มใจมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ ประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔

ยุพดี ศิริวรรณ ม.ล.^{๑๖๖} ได้ศึกษาวิจัยและเปรียบเทียบความรู้ ทักษะคิดและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุข เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต ผลการวิจัยพบว่า ๑)อาสาสมัครมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตเฉลี่ยปานกลาง อาสาสมัครที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และการสูบบุหรี่ต่างกัน จะมีความรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ ๒) อาสาสมัครมีทัศนคติที่ดีต่อสุขภาพจิต อาสาสมัครที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การสูบบุหรี่ การดื่มสุราและการอบรมสุขภาพจิตต่างกัน จะมีทัศนคติต่อสุขภาพจิตแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๓.

^{๑๖๕} ดวงใจ ทองหล่อ, “อาสาสมัครที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม), ๒๕๕๕.

^{๑๖๖} ยุพดี ศิริวรรณ ม.ล. “ความรู้ ทักษะคิดและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุขเกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), ๒๕๓๕.

๓) อาสาสมัครปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิตระดับปานกลาง อาสาสมัครที่มีการอบรมสุขภาพจิต การปฏิบัติศาสนกิจ และความพอใจสภาพความเป็นอยู่ต่างกันจะมีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑

วรรณพร เพียรสาระ^{๑๑๑} ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอาสาสมัครมูลนิธิ ป่อเต็กตึ๊ง การศึกษามีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ๓) เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ประชากรที่ทำการศึกษาเป็นอาสาสมัครของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง หน่วยบริการ จำนวน ๒๔๐ คน ได้เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เครื่องมือในการศึกษาใช้แบบสอบถามมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า อาสาสมัครส่วนใหญ่มาเป็นอาสาสมัครด้วยความสมัครใจด้วยตนเองและอาสาสมัครส่วนใหญ่ มีเหตุผลที่มาเป็นอาสาสมัคร เนื่องจากเป็นกุศลที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อันเป็นอันดับสูงสุด มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตคือ ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไปในหมวดอิทธิบาท ๔

ผู้วิจัยสรุปประมวลแนวคิดจากทฤษฎีของบุคคลต่างๆ ที่ได้ให้แนวทาง คือ

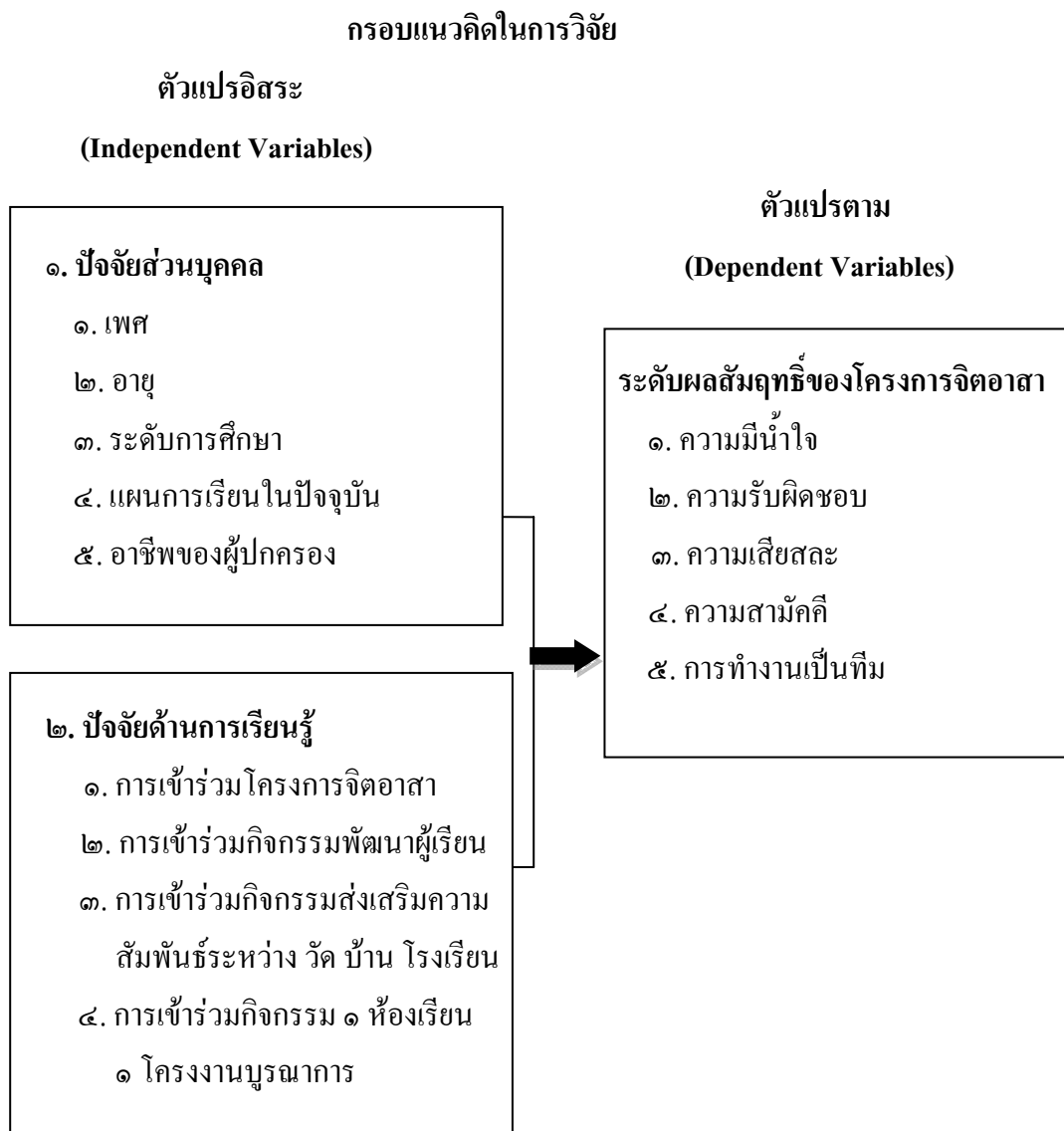
การพัฒนาจิตสาธารณะนั้น ต้องประยุกต์ใช้ทฤษฎี แนวคิด และกระบวนการพัฒนาที่หลากหลาย มาช่วยพัฒนาจิตอาสาให้เยาวชน ซึ่งการพัฒนาจิตอาสา ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดด้วยตนเอง มีการนำปัญหาของสังคมมาขบคิด แลกเปลี่ยนและวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่อง ให้แรงเสริม กำลั้งใจแก่เขาให้เขาเห็นตัวแบบในสังคมที่ดีๆ

ดังนั้น การสร้างเยาวชนให้มีจิตอาสา ทำสิ่งใดโดยยอมตนเพื่อรับใช้คนอื่นนั้น เป็นคุณธรรม ที่น่าจะมีที่มาจาก การหล่อหลอมกลมกล่อมเกล้า ด้วยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมของพระพุทธเจ้าอันได้แก่ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ ฌราวาสธรรม ๔ ทิฐุธรรมมีกัตถสังวัตตนิคธรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ จะเป็นการค่อยๆ ปลูกฝังจิตอาสาให้แก่เขาทีละน้อยๆ อย่างเป็นธรรมชาติ ใช้กระบวนการในการศึกษาอย่างเป็นระบบ จะเกิดทักษะในการทำงานร่วมกัน และทักษะกระบวนการในการเรียนรู้ นำไปสู่การเกิดจิตอาสาที่ยั่งยืน ในที่สุด

^{๑๑๑}วรรณพร เพียรสาระ. “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง : ศึกษาเฉพาะกรณีอาสาสมัครหน่วยบริการและหน่วยผู้ภัย”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๕๘.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการ ศึกษา ค้นคว้า ทบทวนเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ แล้ว ผู้วิจัย จึงได้ประมวลแนวคิดและสรุปเป็นกรอบแนวคิด เพื่อเป็นแนวทาง ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : ภูมิศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สுகหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือและคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

วิธีการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย

๓.๒.๑ การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียน โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สுகหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔ มีนักเรียนทั้งหมด ๖๑๖ คน

๓.๒.๒ เลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสุ่มจากประชากร คือนักเรียน โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สுகหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๒๔๓ คน โดยใช้สูตรยามานะ (Yamane)^{๑๑} ดังนี้

^{๑๑} Yamane อังใน ศิริชัย กาญจนวาสิ, ดิเรก ศรีสุโขและ ทวีวัฒน์ ปิตยานนต์, การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕.

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ N = ขนาดประชากร (จำนวน ๖๑๖ คน)
 n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 e = ความคลาดเคลื่อนของการกำหนดตัวอย่าง
 (ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ ๕)

แทนด้วย

$$n = \frac{๖๑๖}{๑ + ๖๑๖(๐.๐๕)^2}$$

$$n = ๒๔๒.๕๒$$

$$n = ๒๔๓$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ จำนวนนักเรียน ๒๔๓ คนโดยใช้การสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) รายละเอียดดังแสดงในตาราง

ตาราง จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนโรงเรียนโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร มีดังนี้

ลำดับ ที่	ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่/ห้อง	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างตามห้อง
๑	๔	๒๔๐	๕๕	๔/๑	๑๕
				๔/๒	๑๕
				๔/๓	๑๕
				๔/๔	๑๕
				๔/๕	๑๕
๒	๕	๑๕๘	๓๘	๕/๑	๑๕
				๕/๒	๑๕
				๕/๓	๒๐
				๕/๔	๒๐

ลำดับ ที่	ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่/ห้อง	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างตามห้อง
๓	๖	๑๓๘	๓๐	๖/๑	๑๓
				๖/๒	๑๓
				๖/๓	๑๘
				๖/๔	๑๘
รวม					๒๔๓

๓.๓ เครื่องมือและคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม(Questionnaire) เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน บางมควิตา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอน ลักษณะและ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๓. กำหนดกรอบ ปัจจัย ในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้ครอบคลุมกับ วัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา
๔. สร้างเครื่องมือแล้วนำเสนอร่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์พร้อมทั้งเชิญผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และแก้ไขปรับปรุง
๕. นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วไปหาคุณภาพของเครื่องมือ โดย
 - ๕.๑ นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านตรวจสอบและแก้ไข
 - ๕.๒ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญนำมาปรับปรุงแก้ไข
 - ๕.๓ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try –out) กับนักเรียน โรงเรียน บางมควิตา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คนเพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability)

๖. ปรับปรุงแก้ไข

๗. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม(Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ๕ ด้าน คือ

๒.๑ ความมีน้ำใจ

๒.๒ ความรับผิดชอบ

๒.๓ ความเสียสละ

๒.๔ ความสามัคคี

๒.๕ การทำงานเป็นทีม

ตอนที่ ๓ แบบแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาจิตอาสา

๓.๓.๓ เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

การกำหนดค่าตามมาตรฐานส่วนประเมิณค่า สำหรับการประเมินการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ โดยใช้เกณฑ์การตรวจให้คะแนนของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๕	มากที่สุด	หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้	ในระดับ	มากที่สุด
๔	มาก	หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้	ในระดับ	มาก
๓	ปานกลาง	หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้	ในระดับ	ปานกลาง
๒	น้อย	หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้	ในระดับ	น้อย
๑	น้อยที่สุด	หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้	ในระดับ	น้อยที่สุด

เกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนน^๒

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
๔.๒๑ - ๕.๐๐	มีพฤติกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๔๑ - ๔.๒๐	มีพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก
๒.๖๑ - ๓.๔๐	มีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง
๑.๘๑ - ๒.๖๐	มีพฤติกรรมอยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ - ๑.๘๐	มีพฤติกรรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

(ใช้คณิตศาสตร์คำนวณหาอันตรภาคชั้น มากที่สุด - น้อยที่สุด กำหนด ๕ อันตรภาคชั้น

$$\left[\frac{๕ - ๑}{๕} \right] = 0.8$$

จึงได้ช่วงห่างอันตรภาคชั้นต่ำสุดระยะห่าง ๐.๘ อีก ๔ อันตรภาคชั้นที่เหลือ ระยะห่าง ๐.๘)

๓.๓.๔ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของคำถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๕ ทุกข้อ

สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามจำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑) ดร. ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ดร. เรืองชัย หมั่นชนะ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ดร. มาศโมฬี จิตวิริยธรรม

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ ชูศรี วงศ์รัตนะ, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

๔) ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ดร.แสวง นิลนามะ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. หาคความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามที่เก็บข้อมูลได้จากการนำไปทดลองใช้ นำไปแจกแจงข้อมูลหาค่าทางสถิติด้วยโปรแกรม สำเร็จรูป

๓. นำแบบสอบถามที่ได้ทำการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขออนุญาต อนุญาติเก็บรวบรวมข้อมูลจาก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยัง ผู้อำนวยการ โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” เพื่อขอความอนุเคราะห์ อนุญาติให้ทำการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียน โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ หลังจากนั้นจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. ติดต่อ โรงเรียนเพื่อนัดหมายวัน เวลา ในการแจกและเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. จัดเตรียมแบบสอบถามให้เพียงพอกับกลุ่มตัวอย่าง

๔. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยเป็นผู้ชี้แจงเพื่อลดความตึงเครียดและให้นักเรียนวางใจว่าไม่มีผลกระทบต่อผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด และรับแบบสอบถามคืน

๕. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตาม วัน เวลา ที่นัดหมายไว้

๖. ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่ได้รับการตอบไม่สมบูรณ์ หรือมีร่องรอยระบุถึงการไม่ตั้งใจทำแบบสอบถาม โดยพิจารณาตามขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

๗. ทำการลงรหัสและจัดระบบข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

นำแบบสอบถามทั้งหมด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องในการตอบแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติคำนวณหาค่าสถิติต่างๆ ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา: กรณีศึกษานักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทิวาจวนอุปถัมภ์” วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓. เปรียบเทียบระดับพฤติกรรมนักเรียนในความแตกต่างระหว่าง เพศ อายุ ระดับชั้นการศึกษา แผนการเรียนรู้อัจจุบัน อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรม ๑ห้องเรียน ๑โครงการนุรณาการ วิเคราะห์โดย การทดสอบค่าที (t-test) และค่า f (f test)

๔. การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ในแต่ละช่วงเท่ากัน (๐.๘) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๒๑- ๕.๐๐	หมายความว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๔๑- ๔.๒๐	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๖๑- ๓.๔๐	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๘๑- ๒.๖๐	หมายความว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๘๐	หมายความว่า	น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑. ค่าร้อยละ
๒. ค่าคะแนนเฉลี่ย
๓. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๔. การทดสอบค่าที (t-test)
๕. การทดสอบค่าเอฟ (f-test)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทิวาจดจวนอุปถัมภ์” ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (questionnaire) จำนวนทั้งสิ้น ๒๔๓ ชุด จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล ทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive method) และการวิเคราะห์เชิงอนุมาน (inferential method) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา

ตอนที่ ๓ การทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ ๔ ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา

สัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

\bar{x} = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

S.D. = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

t = ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ๒ ตัวแปร
(t - distribution)

F = ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมากกว่า ๒ ตัวแปร
(F - distribution)

p-value = ค่าความน่าจะเป็น (Probability)

H_0 = สมมติฐานหลัก (Null Hypothesis)

H_a = สมมติฐานรอง (Alternative Hypothesis)

$*$ = ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา

“สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา แผนการเรียนปัจจุบัน อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑ – ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
หญิง	๑๕๒	๖๒.๕๕
ชาย	๘๑	๓๗.๔๕
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๕ รองลงมาเพศชาย จำนวน ๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๕

ตารางที่ ๔.๒ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
น้อยกว่า ๑๖ ปี	๖๑	๒๕.๑๐
๑๖ - ๑๘ ปี	๑๗๕	๗๓.๖๖
๑๙ - ๒๑ ปี	๓	๑.๒๔
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๖ - ๑๘ ปี จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๖๖ รองลงมาอายุน้อยกว่า ๑๖ ปี จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๑๐ และอายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็น ร้อยละ ๑.๒๔

ตารางที่ ๔.๓ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๕๕	๓๕.๐๕
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๗๘	๓๒.๑๐
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๗๐	๒๘.๘๑
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๗๘ คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๑๐ รองลงมามัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๕ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๑

ตารางที่ ๔.๔ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามแผนการเรียนปัจจุบัน

แผนการเรียนปัจจุบัน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
วิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์	๖๕	๒๖.๓๕
ภาษาอังกฤษ - ภาษาจีน	๖๒	๒๕.๕๑
ศิลป์ - คอมพิวเตอร์	๖๐	๒๔.๖๕
คณิตศาสตร์ - ภาษาอังกฤษ	๕๖	๒๓.๐๕
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เรียนแผนวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๕ รองลงมาเรียนแผนภาษาอังกฤษ - ภาษาจีน จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๑ และเรียนแผนศิลป์ - คอมพิวเตอร์ จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๕

ตารางที่ ๔.๕ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพของผู้ปกครอง	จำนวน(คน)	ร้อยละ
รับจ้าง	๑๑๘	๔๘.๕๖
ค้าขาย	๗๑	๒๙.๒๒
รับราชการ	๒๘	๑๑.๕๒
รัฐวิสาหกิจ	๗	๒.๘๘
เกษตรกร	๒	๐.๘๒
อื่นๆ	๑๗	๗.๐๐
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๕๖ รองลงมาค้าขาย จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๒ และรับราชการ จำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๒

ตารางที่ ๔.๖ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร

การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เคย	๒๓๖	๙๗.๑๒
ไม่เคย	๗	๒.๘๘
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๖ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร จำนวน ๒๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๒ รองลงมาไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๘

ตารางที่ ๔.๗ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการจิตอาสา

การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เคย	๑๖๘	๖๙.๑๔
ไม่เคย	๗๕	๓๐.๘๖
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๗ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสา จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๑๔ รองลงมาไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๘๖

ตารางที่ ๔.๘ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เคย	๑๖๘	๖๙.๑๔
ไม่เคย	๗๕	๓๐.๘๖
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๘ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๑๔ รองลงมาไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๘๖

ตารางที่ ๔.๙ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วัน ไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา)

การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วัน ไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา)	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เคย	๒๓๖	๙๗.๑๒
ไม่เคย	๗	๒.๘๘
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้านโรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) จำนวน ๒๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๒ รองลงมาไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๘

ตารางที่ ๔.๑๐ จำนวนและร้อยละ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ

การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เคย	๒๑๓	๘๗.๖๕
ไม่เคย	๓๐	๑๒.๓๕
รวม	๒๔๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๐ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๖๕ รองลงมาไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๕

ตอนที่ ๒ ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา

ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ประกอบด้วย ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกรายด้าน

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	\bar{x}	S.D.	ระดับผลสัมฤทธิ์
๑. ด้านความมีน้ำใจ	๓.๕๓	๐.๕๓	มาก
๒. ด้านความรับผิดชอบ	๓.๘๑	๐.๕๖	มาก
๓. ด้านความเสียสละ	๓.๘๕	๐.๖๑	มาก
๔. ด้านความสามัคคี	๔.๐๓	๐.๕๗	มาก
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	๔.๐๕	๐.๕๖	มาก
รวม	๓.๕๕	๐.๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุก หวาดจวนอุปถัมภ์” มีผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๕ - ๓.๘๑$) ทุกด้าน ได้แก่ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ ด้านความเสียสละ และด้านความรับผิดชอบ

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ จำแนกรายข้อ

ด้านความมีน้ำใจ	\bar{x}	S.D.	ระดับผลสัมฤทธิ์
๑.มีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น	๔.๐๘	๐.๖๗	มาก
๒.อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน	๓.๙๔	๐.๗๐	มาก
๓.มีความเอื้ออาทรต่อสตรี,เด็กและคนชรา	๔.๒๑	๐.๗๒	มากที่สุด
๔.เข้าร่วมโครงการจิตอาสาเลี้ยงอาหารกลางวันแก่น้องๆ บ้านเด็กอ่อนพญาไทด้วยความเต็มใจ	๓.๖๖	๑.๑๕	มาก
๕.ให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าเรา	๔.๐๑	๐.๗๖	มาก
๖.รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น	๔.๓๒	๐.๗๓	มากที่สุด
๗.มีความสุขเมื่อนึกถึงการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา	๔.๑๒	๐.๘๓	มาก
๘.ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้าง ก็ยังกระทำเพื่อส่วนรวม	๓.๙๘	๐.๗๗	มาก
๙.พยายามช่วยผู้อื่นทันทีที่ทำได้	๓.๙๕	๐.๗๖	มาก
๑๐.พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยากหรือง่าย	๓.๙๘	๐.๗๗	มาก
๑๑.เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและบริจาคสิ่งของให้แก่้องๆที่ขาดแคลน	๓.๕๕	๑.๐๑	มาก
๑๒.บริจาคอุปกรณ์การเรียนให้แก่้องๆบ้านเด็กอ่อนพญาไทเนื่องในเทศกาลสำคัญๆเช่น วันขึ้นปีใหม่,วันเด็ก,วันเกิด	๓.๔๐	๑.๑๓	ปานกลาง
รวม	๓.๙๓	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” มีผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๙๓$) ได้แก่ ระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = ๓.๔๐$)ได้แก่บริจาคอุปกรณ์การเรียนให้แก่้องๆ บ้านเด็กอ่อนพญาไทเนื่องในเทศกาลสำคัญๆ เช่นวันขึ้นปีใหม่,วันเด็ก,วันเกิด สำหรับข้อที่เหลือระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบต่อ

ด้านความรับผิดชอบต่อ	\bar{x}	S.D.	ระดับผลสัมฤทธิ์
๑.มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย	๓.๕๖	๐.๗๕	มาก
๒.มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า	๓.๘๐	๐.๘๐	มาก
๓.มีการประชุมในกลุ่มแบ่งงานกลุ่มที่ทำร่วมกัน	๓.๘๖	๐.๘๐	มาก
๔.ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมีคุณภาพ	๔.๐๐	๐.๗๗	มาก
๕.ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา	๓.๗๒	๐.๘๕	มาก
๖.เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง	๓.๕๒	๐.๘๗	มาก
๗.ได้ตรวจทานโครงการร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม	๓.๗๕	๐.๗๕	มาก
๘.ในที่ประชุมกล้าคิดกล้าแสดงออก	๓.๓๗	๑.๐๒	ปานกลาง
๙.ไม่หนีงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน	๓.๕๐	๐.๘๓	มาก
๑๐.มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน	๓.๘๖	๐.๗๘	มาก
๑๑.ใช้เวลาว่างเข้าร่วมโครงการจิตอาสา	๓.๖๓	๐.๕๑	มาก
๑๒.ไม่ละเลยหน้าที่ในทีม	๓.๕๒	๐.๘๓	มาก
รวม	๓.๘๑	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” มีผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบต่อ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๓๗$) ได้แก่ ในที่ประชุมกล้าคิดกล้าแสดงออก สำหรับข้อที่เหลือระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความเสียสละ จำแนกรายข้อ

ด้านความเสียสละ	\bar{x}	S.D.	ระดับผลสัมฤทธิ์
๑.อุทิศเวลาในกิจกรรมกับเพื่อน	๔.๐๓	๐.๘๑	มาก
๒.ช่วยงานของกลุ่มด้วยความเต็มใจ	๔.๑๒	๐.๗๓	มาก
๓.เห็นด้วยและยินดีกับการจัด โครงการจิตอาสาต่างๆ	๔.๐๗	๐.๗๕	มาก
๔.ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ ทรัพย์สินของตามกำลัง	๔.๐๑	๐.๗๖	มาก
๕.โครงการจิตอาสาช่วยพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น	๔.๑๖	๐.๗๕	มาก
๖.ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น	๔.๐๐	๐.๗๕	มาก
๗.ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ	๔.๐๐	๐.๘๑	มาก
๘.ใช้วันหยุดในการเข้าร่วมโครงการจิตอาสากิจกรรมปลูกป่าชายเลน	๓.๖๕	๑.๐๓	มาก
๙.ปฏิบัติกิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวันแก่น้องๆบ้านเด็กอ่อนพญาไท อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	๓.๔๖	๑.๑๕	มาก
๑๐.ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน	๓.๗๓	๐.๘๕	มาก
๑๑.ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ	๓.๕๔	๑.๐๖	มาก
๑๒.ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม	๓.๘๒	๐.๙๒	มาก
รวม	๓.๘๕	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” มีผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความเสียสละ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๑๖ - ๓.๔๖$) ทุกข้อ ได้แก่ โครงการจิตอาสาช่วยพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น ช่วยงานของกลุ่มด้วยความเต็มใจ เห็นด้วยและยินดีกับการจัดโครงการจิตอาสาต่างๆ อุทิศเวลาในกิจกรรมกับเพื่อน ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ ทรัพย์สินของตามกำลัง ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน ใช้วันหยุดในการเข้าร่วมโครงการจิตอาสากิจกรรมปลูกป่าชายเลน ใช้เวลาว่าง

บำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ และปฏิบัติกิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวันแก่น้องๆบ้านเด็กอ่อนพญาไท อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี จำแนกรายข้อ

ด้านความสามัคคี	\bar{x}	S.D.	ระดับผลสัมฤทธิ์
๑.ให้ความร่วมมือกับ โครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ	๔.๐๕	๐.๘๑	มาก
๒.ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี	๓.๕๕	๐.๘๐	มาก
๓.มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสาของห้อง	๓.๘๔	๐.๘๕	มาก
๔.ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ	๔.๐๖	๐.๗๕	มาก
๕.ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม	๓.๕๓	๐.๘๐	มาก
๖.หลีกเลี่ยงพฤติกรรมรุนแรงในหมู่คณะ	๔.๐๗	๐.๘๖	มาก
๗.ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง	๔.๐๘	๐.๗๗	มาก
๘.ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม	๔.๑๖	๐.๗๔	มาก
๙.ยอมรับในศักยภาพของผู้อื่น	๔.๑๗	๐.๗๖	มาก
๑๐.รู้จักตักเตือนแก้ไขพฤติกรรมของเพื่อน	๔.๐๓	๐.๗๕	มาก
๑๑.ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม	๔.๐๔	๐.๗๗	มาก
๑๒.รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก	๓.๕๕	๐.๗๖	มาก
รวม	๔.๐๓	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปถัมภ์” มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๑๗ - ๓.๘๔$) ทุกข้อ ได้แก่ .ยอมรับในศักยภาพของผู้อื่น ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง หลีกเลี่ยงพฤติกรรมรุนแรงในหมู่คณะ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม รู้จักตักเตือนแก้ไขพฤติกรรมของเพื่อน รู้จักตรวจสอบและปรับปรุง

การทำงานร่วมกับสมาชิก ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม และมีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสาของห้อง

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านการทำงานเป็นทีม จำแนกรายข้อ

ด้านการทำงานเป็นทีม	\bar{x}	S.D.	ระดับผลสัมฤทธิ์
๑.ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ	๔.๐๕	๐.๓๘	มาก
๒.แสดงบทบาทผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างเหมาะสม	๓.๘๓	๐.๓๘	มาก
๓.สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย	๔.๐๐	๐.๓๖	มาก
๔.ยกย่อง ให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม	๔.๑๖	๐.๓๓	มาก
๕.ไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน	๔.๑๒	๐.๘๒	มาก
๖.เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างมีความสุข	๔.๐๖	๐.๘๐	มาก
๗.มีความภาคภูมิใจในผลงานกลุ่ม	๔.๒๑	๐.๓๘	มากที่สุด
๘.รักใคร่ ประองคองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน	๔.๓๐	๐.๓๓	มากที่สุด
๙.กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนภายในกลุ่มอย่างชัดเจน	๔.๐๕	๐.๓๓	มาก
๑๐.ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา	๓.๘๓	๐.๘๑	มาก
๑๑.ร่วมกันสรุปประเด็นอภิปรายในที่ประชุมอย่างมีประสิทธิภาพ	๓.๘๔	๐.๓๘	มาก
๑๒.ได้ตรวจทานโครงการร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม	๓.๘๓	๐.๘๐	มาก
รวม	๔.๐๕	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” มีผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านการทำงานเป็นทีม โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๓๐ - ๔.๒๑$) ได้แก่ รักใคร่ ประองคองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน มีความภาคภูมิใจในผลงานกลุ่ม สำหรับข้อที่เหลือมีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ ๓ เปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา แผนการเรียนรู้อยู่ปัจจุบัน อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการ ตามสมมติฐานที่ ๑- ๕ มีรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามเพศ

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	เพศ				t	p-value
	ชาย		หญิง			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านความมีน้ำใจ	๓.๕๐	๐.๕๓	๓.๕๕	๐.๕๔	-๐.๘๓๑	๐.๔๐๗
๒. ด้านความรับผิดชอบ	๓.๗๗	๐.๕๖	๓.๘๓	๐.๕๖	-๐.๘๓๖	๐.๔๐๔
๓. ด้านความเสียสละ	๓.๘๕	๐.๖๐	๓.๕๑	๐.๖๑	-๐.๘๑๕	๐.๔๑๖
๔. ด้านความสามัคคี	๔.๐๑	๐.๕๕	๔.๐๓	๐.๕๖	-๐.๒๗๕	๐.๗๘๐
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	๔.๐๔	๐.๕๘	๔.๐๖	๐.๕๕	-๐.๓๓๔	๐.๗๓๕
รวม	๓.๕๒	๐.๕๑	๓.๕๗	๐.๕๕	-๐.๗๑๐	๐.๔๗๕

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่านักเรียนที่มีเพศต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ไม่แตกต่างกัน ในทุกๆ ด้าน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามอายุ

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ด้านความมีน้ำใจ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๐.๔๖	๐.๒๓	๐.๘๑๐	๐.๔๔๖
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๖๘.๖๘	๐.๒๘		
	รวม	๒๔๒	๖๙.๑๕			
๒. ด้านความรับผิดชอบ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๐.๕๘	๐.๒๙	๐.๙๑๔	๐.๔๐๒
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๗๖.๓๐	๐.๓๒		
	รวม	๒๔๒	๗๖.๘๘			
๓. ด้านความเสียสละ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๐.๒๔	๐.๑๒	๐.๓๒๓	๐.๗๒๔
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๘๘.๗๖	๐.๓๗		
	รวม	๒๔๒	๘๙.๐๐			
๔. ด้านความสามัคคี	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๓๖	๐.๖๘	๒.๑๑๑	๐.๑๒๓
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๗๗.๓๘	๐.๓๒		
	รวม	๒๔๒	๗๘.๗๔			
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๐๕	๐.๕๕	๑.๗๖๐	๐.๑๗๔
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๗๔.๕๖	๐.๓๑		
	รวม	๒๔๒	๗๕.๖๖			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๒	๐.๔๘	๐.๒๔	๐.๙๖๐	๐.๓๘๔
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๕๙.๕๕	๐.๒๕		
	รวม	๒๔๒	๖๐.๐๓			

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่านักเรียนที่มีอายุต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ไม่แตกต่างกัน ในทุกๆ ด้าน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามระดับการศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ด้านความมีน้ำใจ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๕.๐๐	๒.๕๐	๕.๓๔๘*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๖๔.๑๕	๐.๒๖		
	รวม	๒๔๒	๖๙.๑๕			
๒. ด้านความรับผิดชอบ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๓.๕๒	๑.๗๖	๕.๖๕๔*	๐.๐๐๔
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๗๓.๓๖	๐.๓๑		
	รวม	๒๔๒	๗๖.๘๘			
๓. ด้านความเสียสละ	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๘๔	๐.๙๒	๒.๕๓๕	๐.๐๘๑
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๘๗.๑๕	๐.๓๖		
	รวม	๒๔๒	๘๙.๐๐			
๔. ด้านความสามัคคี	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๗๘	๐.๘๙	๒.๗๗๗	๐.๐๖๔
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๗๖.๕๖	๐.๓๒		
	รวม	๒๔๒	๗๘.๓๔			
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	ระหว่างกลุ่ม	๒	๑.๑๑	๐.๕๕	๑.๗๘๗	๐.๑๗๐
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๗๔.๕๕	๐.๓๑		
	รวม	๒๔๒	๗๕.๖๖			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๒	๒.๔๐	๑.๒๐	๔.๕๖๖*	๐.๐๐๘
	ภายในกลุ่ม	๒๔๐	๕๘.๐๓	๐.๒๔		
	รวม	๒๔๒	๖๐.๔๓			

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่านักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่านักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน ในด้านความมีน้ำใจ

ด้านความรับผิดชอบ และภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้น ไม่มีความแตกต่างกัน

จึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) เพื่อหาความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี LSD's Method ต่อไป ดังตารางที่ ๔.๒๐-๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๒๐ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	\bar{x}	มัธยมศึกษาปีที่ ๔	มัธยมศึกษาปีที่ ๕	มัธยมศึกษาปีที่ ๖
		๓.๘๖	๔.๑๔	๓.๘๑
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๓.๘๖	-	-๐.๒๘*	๐.๐๕ (๐.๕๓๘)
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๔.๑๔		-	๐.๓๓* (๐.๐๐๐)
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๓.๘๑			-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ จำแนกตามระดับการศึกษา เนื่องจากค่า $p\text{-value} < ๐.๐๕$ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ มากกว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	\bar{x}	มัธยมศึกษาปีที่ ๔	มัธยมศึกษาปีที่ ๕	มัธยมศึกษาปีที่ ๖
		๓.๗๘	๓.๕๗	๓.๖๗
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๓.๗๘	-	-๐.๑๕* (๐.๐๒๓)	๐.๑๑ (๐.๒๑๖)
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๓.๕๗		-	๐.๓๐* (๐.๐๐๑)
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๓.๖๗			-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามระดับการศึกษา เนื่องจากค่า $p\text{-value} < ๐.๐๕$ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ มากกว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๒ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	Mean	มัธยมศึกษาปีที่ ๔	มัธยมศึกษาปีที่ ๕	มัธยมศึกษาปีที่ ๖
		๓.๕๑	๔.๐๕	๓.๘๖
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๓.๕๑	-	-๐.๑๘* (๐.๐๑๕)	๐.๐๖ (๐.๔๗๑)
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๔.๐๕		-	๐.๒๔* (๐.๐๐๓)
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๓.๘๖			-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา เนื่องจากค่า

p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ภาพรวม มากกว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มี แผนการเรียนในปัจจุบันต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๓ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามแผนการเรียนในปัจจุบัน

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ด้านความมีน้ำใจ	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๐๓	๐.๓๔	๑.๒๐๘	๐.๓๐๘
	ภายในกลุ่ม	๒๓๕	๖๘.๑๒	๐.๒๙		
	รวม	๒๔๒	๖๙.๑๕			
๒. ด้านความรับผิดชอบ	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๕๐	๐.๑๗	๐.๕๒๒	๐.๖๖๘
	ภายในกลุ่ม	๒๓๕	๗๖.๓๘	๐.๓๒		
	รวม	๒๔๒	๗๖.๘๘			
๓. ด้านความเสียสละ	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๖๒	๐.๒๑	๐.๕๕๖	๐.๖๔๔
	ภายในกลุ่ม	๒๓๕	๘๘.๓๘	๐.๓๗		
	รวม	๒๔๒	๘๙.๐๐			
๔. ด้านความสามัคคี	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๙๗	๐.๖๖	๒.๐๔๐	๐.๑๐๕
	ภายในกลุ่ม	๒๓๕	๗๖.๗๗	๐.๓๒		
	รวม	๒๔๒	๗๘.๗๔			
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	ระหว่างกลุ่ม	๓	๑.๙๕	๐.๖๖	๒.๑๔๘	๐.๐๕๕
	ภายในกลุ่ม	๒๓๕	๗๓.๖๗	๐.๓๑		
	รวม	๒๔๒	๗๕.๖๖			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๓	๐.๘๕	๐.๒๘	๑.๑๔๑	๐.๓๓๓
	ภายในกลุ่ม	๒๓๕	๕๙.๕๘	๐.๒๕		
	รวม	๒๔๒	๖๐.๔๓			

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่านักเรียนที่มีแผนการเรียนในปัจจุบันต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่มีแผนการเรียนในปัจจุบันต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ไม่แตกต่างกัน ในทุก ๆ ด้าน

สมมติฐานที่ ๕ นักเรียนที่อาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๔ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
๑. ด้านความมีน้ำใจ	ระหว่างกลุ่ม	๕	๑.๕๔	๐.๓๑	๑.๓๖๘	๐.๒๓๓
	ภายในกลุ่ม	๒๓๓	๖๓.๒๑	๐.๒๗		
	รวม	๒๓๘	๖๔.๗๕			
๒. ด้านความรับผิดชอบ	ระหว่างกลุ่ม	๕	๔.๐๐	๐.๘๐	๒.๕๕๘*	๐.๐๒๖
	ภายในกลุ่ม	๒๓๓	๓๒.๘๕	๐.๑๓		
	รวม	๒๓๘	๓๖.๘๕			
๓. ด้านความเสียสละ	ระหว่างกลุ่ม	๕	๓.๐๖	๐.๖๑	๑.๖๘๖	๐.๑๓๕
	ภายในกลุ่ม	๒๓๓	๘๕.๕๔	๐.๓๖		
	รวม	๒๓๘	๘๘.๖๐			
๔. ด้านความสามัคคี	ระหว่างกลุ่ม	๕	๔.๖๘	๐.๙๓	๒.๕๕๕*	๐.๐๑๒
	ภายในกลุ่ม	๒๓๓	๓๔.๐๖	๐.๑๔		
	รวม	๒๓๘	๓๘.๗๔			
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	ระหว่างกลุ่ม	๕	๑.๐๖	๐.๒๑	๐.๖๗๔	๐.๖๔๔
	ภายในกลุ่ม	๒๓๓	๓๔.๖๐	๐.๑๔		
	รวม	๒๓๘	๓๕.๖๖			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๕	๒.๓๕	๐.๔๗	๑.๕๑๕	๐.๐๕๒
	ภายในกลุ่ม	๒๓๓	๕๘.๐๘	๐.๒๕		
	รวม	๒๓๘	๖๐.๔๓			

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่านักเรียนที่อาชีพของผู้ปกครองต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่อาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน ในด้านความรับผิดชอบ และด้านความสามัคคี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

จึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) เพื่อหาความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี LSD's Method ต่อไป ดังตารางที่ ๔.๒๕-๔.๒๖

ตารางที่ ๔.๒๕ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพของผู้ปกครอง	\bar{x}	เกษตรกร	ค้าขาย	รับราชการ	รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	อื่นๆ
		๔.๔๖	๓.๖๓	๓.๕๒	๔.๑๕	๓.๘๑	๓.๕๕
เกษตรกร	๔.๔๖	-	๐.๗๕* (๐.๐๔๘)	๐.๕๔ (๐.๑๘๖)	๐.๓๐ (๐.๔๕๕)	๐.๖๕ (๐.๑๐๒)	๐.๔๓ (๐.๒๖๐)
ค้าขาย	๓.๖๓		-	-๐.๒๕* (๐.๐๔๓)	-๐.๔๕* (๐.๐๒๘)	-๐.๑๔ (๐.๐๕๒)	-๐.๓๒* (๐.๐๓๒)
รับราชการ	๓.๕๒			-	-๐.๒๔ (๐.๓๑๓)	๐.๑๑ (๐.๓๔๒)	-๐.๐๓ (๐.๖๗๕)
รัฐวิสาหกิจ	๔.๑๕				-	๐.๓๕ (๐.๑๑๐)	๐.๑๖ (๐.๕๐๕)
รับจ้าง	๓.๘๑					-	-๐.๑๘ (๐.๒๐๘)
อื่นๆ	๓.๕๕						-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ

เกษตรกร และอื่นๆ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ มากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๖ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายกลุ่มตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพของผู้ปกครอง	\bar{x}	เกษตรกร	ค้าขาย	รับราชการ	รัฐวิสาหกิจ	รับจ้าง	อื่นๆ
		๔.๔๖	๓.๕๐	๔.๒๐	๔.๖๐	๔.๐๑	๔.๑๐
เกษตรกร	๔.๔๖	-	๐.๕๖ (๐.๑๖๖)	๐.๒๖ (๐.๕๒๓)	-๐.๑๔ (๐.๓๖๐)	๐.๔๕ (๐.๒๖๑)	๐.๓๖ (๐.๓๘๕)
ค้าขาย	๓.๕๐		-	-๐.๓๐* (๐.๐๑๕)	-๐.๖๕* (๐.๐๐๒)	-๐.๑๑ (๐.๒๐๑)	-๐.๒๐ (๐.๑๕๔)
รับราชการ	๔.๒๐			-	-๐.๔๐ (๐.๐๕๓)	๐.๑๕ (๐.๑๑๒)	๐.๑๐ (๐.๕๖๘)
รัฐวิสาหกิจ	๔.๖๐				-	๐.๕๕* (๐.๐๐๘)	๐.๕๐* (๐.๐๔๕)
รับจ้าง	๔.๐๑					-	-๐.๐๕ (๐.๕๔๑)
อื่นๆ	๔.๑๐						-

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายกลุ่มตามวิธี LSD's Method ของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง เนื่องจากค่า p-value < ๐.๐๕ จึงสรุปได้ว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการ และรัฐวิสาหกิจ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี มากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรัฐวิสาหกิจ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความสามัคคี มากกว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง และอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๖ นักเรียน ที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการจิตอาสา

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา				t	p-value
	เคย		ไม่เคย			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านความมีน้ำใจ	๔.๐๐	๐.๕๐	๓.๓๘	๐.๕๘	๒.๕๕๑*	๐.๐๐๓
๒. ด้านความรับผิดชอบ	๓.๘๕	๐.๕๕	๓.๗๑	๐.๕๕	๑.๘๒๕	๐.๐๖๕
๓. ด้านความเสียสละ	๓.๕๔	๐.๕๓	๓.๗๗	๐.๖๗	๑.๘๖๖	๐.๐๖๔
๔. ด้านความสามัคคี	๔.๐๘	๐.๕๓	๓.๕๐	๐.๖๔	๒.๑๓๑*	๐.๐๓๕
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	๔.๐๕	๐.๕๕	๓.๕๘	๐.๕๕	๑.๓๑๔	๐.๑๕๐
รวม	๔.๐๐	๐.๔๗	๓.๘๔	๐.๕๔	๒.๓๐๕*	๐.๐๒๒

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน ในด้านความมีน้ำใจ ด้านความสามัคคี และภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

โดยนักเรียนที่เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสา มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ในด้านความมีน้ำใจ ด้านความสามัคคี และภาพรวม มากกว่า นักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๗ นักเรียน ที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๘ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน				t	p-value
	เคย		ไม่เคย			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านความมีน้ำใจ	๓.๕๔	๐.๕๒	๓.๕๑	๐.๖๐	๐.๒๕๔	๐.๗๖๕
๒. ด้านความรับผิดชอบ	๓.๘๓	๐.๕๕	๓.๗๐	๐.๖๑	๑.๓๕๒	๐.๑๗๘
๓. ด้านความเสียสละ	๓.๘๕	๐.๕๕	๓.๘๖	๐.๖๗	๐.๓๓๐	๐.๗๔๒
๔. ด้านความสามัคคี	๔.๐๕	๐.๕๕	๓.๕๔	๐.๖๔	๑.๑๓๕	๐.๒๕๖
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	๔.๐๗	๐.๕๔	๔.๐๐	๐.๖๔	๐.๖๖๕	๐.๕๐๔
รวม	๓.๕๗	๐.๔๕	๓.๕๐	๐.๕๖	๐.๘๒๑	๐.๔๑๓

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาไม่แตกต่างกัน ในทุกๆ ด้าน

สมมติฐานที่ ๘ นักเรียน ที่เข้าการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน ต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของ โครงการจิตอาสา จำแนก ตามการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน				t	p-value
	เคย		ไม่เคย			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านความมีน้ำใจ	๓.๕๔	๐.๕๔	๓.๗๗	๐.๒๕	๐.๗๕๖	๐.๔๒๗
๒. ด้านความรับผิดชอบ	๓.๘๒	๐.๕๖	๓.๕๑	๐.๔๖	๑.๔๑๕	๐.๑๕๘
๓. ด้านความเสียสละ	๓.๕๐	๐.๖๐	๓.๔๔	๐.๕๖	๑.๕๕๐*	๐.๐๔๘
๔. ด้านความสามัคคี	๔.๐๕	๐.๕๕	๓.๒๕	๐.๗๑	๓.๕๖๘*	๐.๐๐๐
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	๔.๐๗	๐.๕๖	๓.๖๓	๐.๓๘	๒.๐๔๕*	๐.๐๔๒
รวม	๓.๕๗	๐.๕๐	๓.๕๕	๐.๓๘	๒.๑๘๓*	๐.๐๓๐

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียนต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียนต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน ในด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม และภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

โดยนักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ในด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม และภาพรวม มากกว่า นักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ นักเรียน ที่เข้าการเข้าร่วม การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ ต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๐ การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา จำแนก ตามการเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ				t	p-value
	เคย		ไม่เคย			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านความมีน้ำใจ	๓.๘๔	๐.๕๕	๓.๘๓	๐.๔๔	๐.๖๕๘	๐.๕๑๑
๒. ด้านความรับผิดชอบ	๓.๘๓	๐.๕๖	๓.๖๓	๐.๕๓	๑.๘๒๕	๐.๐๖๕
๓. ด้านความเสียสละ	๓.๘๐	๐.๖๐	๓.๗๓	๐.๖๓	๑.๑๖๓	๐.๒๔๖
๔. ด้านความสามัคคี	๔.๐๖	๐.๕๕	๓.๗๓	๐.๖๔	๒.๖๖๕*	๐.๐๐๘
๕. ด้านการทำงานเป็นทีม	๔.๐๘	๐.๕๕	๓.๘๕	๐.๕๖	๒.๑๖๐*	๐.๐๓๒
รวม	๓.๘๘	๐.๕๐	๓.๘๐	๐.๕๐	๑.๘๗๑	๐.๐๖๓

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๐ พบว่านักเรียนที่เข้าร่วม การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน ในด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

โดยนักเรียนที่เคยเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ในด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม มากกว่า นักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตอนที่ ๔ ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา

ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา วิเคราะห์โดยการหาจำนวนและร้อยละ ในแต่ละข้อ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๓๑ จำนวนและร้อยละ ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา

ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มี คุณธรรมจิตอาสา (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
พฤติกรรมด้านความมีน้ำใจ		
ช่วยผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าเรา หรือลำบากกว่าเรา	๑๒๘	๔๖.๒๑
การบริจาคสิ่งของ	๘๔	๓๐.๓๒
ช่วยเหลือกันเวลาทำงาน	๓๑	๑๑.๑๕
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เด็ก สตรี และคนชรา	๑๑	๓.๙๓
จัดกิจกรรม หรือค่ายอบรม	๑๐	๓.๖๑
กวาดถนน เก็บขยะ	๕	๑.๘๑
ปลูกฝังจิตสำนึก	๕	๑.๘๑
บริจาคโลหิต	๓	๑.๐๘
รวม	๒๗๓	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๓๑ (ต่อ) จำนวนและร้อยละ ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา

ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ		
ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จและออกมาดี	๑๒๕	๕๐.๕๕
ทำกิจกรรมร่วมกัน	๓๓	๑๒.๕๔
รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	๒๘	๑๐.๕๘
เตรียมแผนการล่วงหน้า	๒๐	๗.๘๔
กำหนดงานและแบ่งบทบาทหน้าที่กันให้เท่าๆ กัน	๑๒	๔.๗๑
ตรงต่อเวลา	๑๐	๓.๙๒
ใส่ใจในการทำงาน	๕	๓.๕๓
การยอมรับความผิด	๖	๒.๓๕
เข้าร่วมกิจกรรม	๕	๑.๙๖
ปลูกฝังจิตสำนึก	๓	๑.๑๘
รวม	๒๕๕	๑๐๐.๐๐
พฤติกรรมด้านความเสียสละ		
สละเวลาเพื่อส่วนรวม	๕๐	๒๒.๕๒
การบริจาคสิ่งของให้แก่ผู้อื่น	๔๒	๑๖.๕๒
ช่วยเหลืองานส่วนรวม	๓๘	๑๕.๒๖
บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม	๓๔	๑๓.๓๒
ช่วยเหลือผู้อื่น	๒๗	๑๐.๕๘
สละที่นั่งให้กับเด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการ และคนชรา	๒๐	๗.๘๔
ปลูกป่า	๗	๒.๗๕
บริจาคเลือด	๔	๑.๕๖
รวม	๒๒๒	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๓๑(ต่อ) จำนวนและร้อยละ ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา

ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
พฤติกรรมด้านความสามัคคี		
ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จ	๑๐๕	๕๐.๒๓
รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	๗๐	๓๒.๒๖
จัดการเข้าค่ายอบรมและมีกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี	๒๘	๑๒.๕๐
แข่งขันกีฬา	๑๐	๔.๖๑
รวม	๒๑๓	๑๐๐.๐๐
พฤติกรรมด้านการทำงานเป็นทีม		
รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	๖๒	๓๐.๓๕
แบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม	๕๖	๒๖.๔๕
กิจกรรมโครงการ	๒๗	๑๓.๒๔
จัดกิจกรรมให้มีการฝึกการทำงานเป็นทีม	๒๖	๑๒.๖๕
ช่วยเหลือกันทำงาน	๒๔	๑๑.๖๖
แข่งขันกีฬา	๕	๒.๔๑
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสาของนักเรียน จำนวน ๒๔๓ คน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความมีน้ำใจ เกี่ยวกับ ช่วยผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าเรา หรือลำบากกว่าเรา จำนวน ๑๒๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๒๑ รองลงมาการบริจาคสิ่งของ จำนวน ๘๔ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓๒ และช่วยเหลือกันเวลาทำงาน จำนวน ๓๑ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๕

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความรับผิดชอบ เกี่ยวกับ งานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จและออกมาดี จำนวน ๑๒๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕๕ รองลงมาทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวน ๓๓ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๔ และรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๒๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕๘

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความเสียสละ เกี่ยวกับ สละเวลาเพื่อส่วนรวม จำนวน ๕๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๒ รองลงมาการบริจาคสิ่งของให้แก่ผู้อื่น จำนวน ๔๒ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๒ และช่วยเหลืองานส่วนรวม จำนวน ๓๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความสามัคคี เกี่ยวกับ ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จ จำนวน ๑๐๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๒๓ รองลงมารับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จำนวน ๗๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒๖ และจัดการเข้าค่ายอบรมและมีกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี จำนวน ๒๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านการทำงานเป็นทีม เกี่ยวกับ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จำนวน ๖๒ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓๕ รองลงมาแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม จำนวน ๕๖ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๔๕ และกิจกรรมโครงการ จำนวน ๒๗ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒๔

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” มีวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ระดับจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” ๒) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ระดับจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนา โครงการจิตอาสาของโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์”

ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” ทั้งหมด ๒๔๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สอบถามเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่า ที (T-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Square Difference Method) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สถานภาพทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา แผนการเรียนปัจจุบัน อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วัน ไหว้ครู , วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา)

การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการ วิเคราะห์โดยการหาจำนวนและร้อยละ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียน พบว่า

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน เป็นหญิง จำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๕ เป็นชาย จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๕

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๖ - ๑๘ ปี จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๖๖ รองลงมาอายุน้อยกว่า ๑๖ ปี จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๑๐ และ อายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๔

ระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถาม ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๕๕ คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๘ มัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๑๐ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๑

แผนการเรียนปัจจุบัน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เรียนแผนวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๕ เรียนแผนภาษาอังกฤษ - ภาษาจีน จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๑ และเรียนแผนศิลป์ - คอมพิวเตอร์ จำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๕

อาชีพของผู้ปกครอง ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๕๖ ค้าขาย จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๒ และรับราชการ จำนวน ๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๒

การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร เคยเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร จำนวน ๒๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๒ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๘

การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา เคยเข้าร่วมโครงการจิตอาสา จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๑๔ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๘๖

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน เคยเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๘๙ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๑๑

การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) เคยเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน (วันพ่อ, วันแม่, วันไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา) จำนวน ๒๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๒ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๘

การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน๑ โครงการบูรณาการ เคยเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๖๕ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๕

๕.๑.๒ ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน บางมดวิทยา “สี่สุทนต์จวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

ระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในการเข้าร่วมโครงการจิตอาสาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน เป็นดังนี้

๑) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทนต์จวนอุปถัมภ์” มีผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๕ - ๓.๘๑$) ทุกด้าน ได้แก่ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ ด้านความเสียสละ และด้านความรับผิดชอบ

๒) ด้านความมีน้ำใจ โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าระดับผลสัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๓๒$) ได้แก่ มีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น ระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๔๐$) ได้แก่บริจาคอุปกรณ์การเรียนให้แก่เพื่อนๆ บ้านเด็กอ่อนพญาไทเนื่องในเทศกาลสำคัญๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่, วันเด็ก, วันเกิด สำหรับข้อที่เหลือระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ใน ระดับมาก

๓) ด้านความรับผิดชอบ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๓๗$) ได้แก่ ในที่ประชุมกล้าคิด กล้าแสดงออก สำหรับข้อที่เหลืออยู่ในระดับ มาก

๔) ด้านความเสียสละ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๕$) เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อพบว่าระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๑๖-๓.๔๖$) ทุกข้อได้แก่ โครงการจิตอาสาช่วยพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น ช่วยงานของกลุ่มด้วยความเต็มใจ เห็นด้วยและยินดีกับการจัดโครงการจิตอาสาต่างๆ อุทิศเวลาในกิจกรรมกับเพื่อน ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้ง กำลังกาย กำลังใจ ทรัพย์สินสิ่งของตามกำลัง ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น ยอมอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม ใช้เวลาว่างมาช่วย กิจกรรมของโรงเรียน ใช้วันหยุดในการเข้าร่วมโครงการจิตอาสา กิจกรรมปลูกป่าชายเลน ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ และปฏิบัติกิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวันแก่น้องๆ บ้านเด็กอ่อนพญาไท อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

๕) ด้านความสามัคคี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๑๗ - ๓.๘๔$) ทุกๆ ข้อ ได้แก่ ยอมรับในศักยภาพของผู้อื่น ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง หลีกเลี่ยงพฤติกรรมรุนแรงในหมู่คณะ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม รู้จักตักเตือนแก้ไขพฤติกรรมของเพื่อน รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก ปฏิบัติตนได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม และมีการร่วมกันวางแผนการทำงานกิจกรรมในโครงการจิตอาสาของห้อง

๖) ด้านการทำงานเป็นทีม โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๓๐ - ๔.๒๑$) ได้แก่ รักใคร่ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน มีความภาคภูมิใจในผลงานกลุ่ม สำหรับข้อที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

ผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา แผนการเรียนในปัจจุบัน อาชีพของผู้ปกครอง การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การเข้าร่วมกิจกรรมความร่วมมือของครอบครัว ชุมชน การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการ พบว่า

๑) เพศของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวม ไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้านคือ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการ จิตอาสาแต่ละด้าน

๒) อายุของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา โดยรวมไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้านคือ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการ จิตอาสาแต่ละด้าน

๓) ระดับการศึกษาของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้านความมีน้ำใจ ด้านความ

รับผิดชอบ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

ด้านความมีน้ำใจ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความมีน้ำใจ มากกว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความรับผิดชอบ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ด้านความรับผิดชอบ มากกว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) แผนการเรียนในปัจจุบันของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกันในทุกด้าน คือ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

๕) อาชีพของผู้ปกครองที่ต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ และด้านความสามัคคี นอกนั้นไม่มีความแตกต่างซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

๖) การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้านความ มีน้ำใจ ด้านความสามัคคี นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

๗) การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนที่ต่างกันมีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้านคือด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

๘) การเข้าร่วมกิจกรรมความร่วมมือของครอบครัว ชุมชนต่างกันมีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม นอกนั้นไม่แตกต่าง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

๙) การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการต่างกัน มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ใน

ด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน

๕.๑.๔ ผลวิเคราะห์ ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสาของนักเรียน พบว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๓ คน ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะในเรื่อง แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความมีน้ำใจเกี่ยวกับ ช่วยผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าเรา หรือลำบากกว่าเรา จำนวน ๑๒๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๑ การบริจาคสิ่งของให้ผู้อื่น จำนวน ๘๔ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓๒ และช่วยเหลือกันเวลาทำงาน จำนวน ๓๑ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๕

แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความรับผิดชอบเกี่ยวกับ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จและออกมาดี จำนวน ๑๒๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๕๕ ทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวน ๓๓ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๔ และรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๒๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๘

แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความเสียสละ เกี่ยวกับ สละเวลาเพื่อส่วนรวม จำนวน ๕๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๒ การบริจาคสิ่งของให้แก่ผู้อื่น จำนวน ๔๒ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕๒ และช่วยเหลืองานส่วนรวม จำนวน ๓๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒

แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านความสามัคคี เกี่ยวกับ ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จ จำนวน ๑๐๕ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๓ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จำนวน ๗๐ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗๖ และจัดการเข้าค่ายอบรมและมีกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี จำนวน ๒๘ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๐

แนวทางกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสา ในด้านการทำงานเป็นทีมเกี่ยวกับ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จำนวน ๖๒ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๑ แบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม จำนวน ๕๖ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐๕ และกิจกรรมโครงการ จำนวน ๒๗ คำตอบ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๔

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาค้นคว้าผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปลัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ใน ๕ ด้านคือ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษา ต่อครอบครัวและต่อตัวนักเรียน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน ผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลประเด็นที่สำคัญ ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการพบว่าระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปน้อยมาก พบว่ามีระดับผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๕ - ๓.๘๑$) ทุกด้าน ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ ด้านความเสียสละ และด้านความรับผิดชอบ สาเหตุที่ระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียน ด้านการทำงานเป็นทีมมีค่าเฉลี่ยสูงนั้น เนื่องมาจากโรงเรียนจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำร่วมกันเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม ครูที่ปรึกษาให้การอบรมในชั่วโมงแนะแนว เมื่อร่วมกิจกรรมต่างๆของห้องให้ร่วมมือร่วมใจกันทำเป็นทีม ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ต้องรู้จักสามัคคีโครงการจิตอาสา การทำงานต้องร่วมมือกันทำเป็นทีม งานจึงจะสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ เอกชัย กิสุขพันธ์ที่กล่าวว่า ความสำเร็จในการทำงานเป็นทีมไม่ได้เกิดจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งในองค์การตามลำพัง แต่เกิดจากพลังและคุณภาพของความร่วมมือ รวมถึงการประสานงานของทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า จิตอาสา คือ การกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวมว่า “จิตอาสา” ซึ่งตรงกับหลักธรรมที่เรียกว่า วัชตติ เรียกเต็มว่า อริยวัชตติ แปลว่าหลักธรรมเจริญอย่างอริยะ ซึ่งแสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติและมีความหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความเจริญที่ว่านี้มี ๕ ประการ คือ (๑) ศรัทธา (๒) ศีล (๓) สุตตะ (๔) จาคะ และ (๕) ปัญญา กล่าวโดยสรุป “จิตอาสา” เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลที่ประกอบด้วยความมีน้ำใจและจิตสำนึกหรือสำนึกสาธารณะที่เสียสละแรงกาย แรงใจ สติปัญญาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

๕.๒.๒ ผลเปรียบเทียบระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ดังนี้

๑. จำแนกตามเพศ นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกันในทุกด้าน คือด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม มีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ เหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจากโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เป็นโรงเรียนสหศึกษา นักเรียนมีความคุ้นเคยกัน มีความรัก ความสามัคคีกัน ทำกิจกรรมร่วมกันช่วยกันช่วยเหลือกัน การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาและทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนกัน ดังนั้นเพศที่แตกต่างกันจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมโครงการจิตอาสา ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยูพตี ศิริวรรณ, ม.ล ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุข เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต ผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตเฉลี่ยปานกลาง อาสาสมัครมีมีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพต่างกันจะมีความรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ สรุปได้ว่าเพศต่างกันไม่มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา สอดคล้องกับ พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ความเป็นมิตร การช่วยเหลือกันทำประโยชน์ สร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ประกอบด้วย ๑) เมตตา คือความเป็นมิตร ความรักซึ่งกันและกัน ๒) กรุณา คือความสงสาร ความสงสาร ซึ่งกันและกัน และกันพร้อมที่จะเสียสละที่จะช่วยกันและกัน ๓) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีด้วย ต้องสอนลูกเล็ก ๆ ให้เขารู้จักมุทิตา เมื่อคนอื่นได้รางวัลเราก็ควรจะยินดีด้วย อย่าอิจฉา ริษยา ๔) เอื้อเฟื้อหรือให้ทาน เอื้อเฟื้อผู้อื่นตามที่จะทำได้

๒. นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกันในทุกด้าน คือด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อธิบายว่าเนื่องจาก โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เป็นโรงเรียนวิถิพุทธ นักเรียนมีการอบรมจริยธรรมจากครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนทุกวิชาสอดแทรกการทำงานร่วมกัน รักและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีครูให้การดูแลอย่างใกล้ชิดและให้คำปรึกษา ดังนั้นระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาจึงไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยูพตี ศิริวรรณ, ม.ล ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุข เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต ผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครมีทัศนคติที่ดีต่อสุขภาพจิต อาสาสมัครที่มีเพศ อายุ การศึกษา การสูบบุหรี่ การดื่ม

สุราและการอบรมสุขภาพจิตต่างกันจะมีทัศนคติต่อสุขภาพจิตแตกต่างกัน มีนัยสำคัญ ๐.๐๑ สรุปได้ว่า อายุต่างกันไม่มีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ๑) เมตตาทายกรรม คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ๒) เมตตาวิจารณ์ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ๓) เมตตาตามโนกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ๔) สาธารณโภคิตาได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปัน เฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ๕) สีสสามัญญตา มีศิลปะวิสุทธิเสมอกัน คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ ๖) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

๓. นักเรียนที่มีระดับการศึกษาโดยภาพรวมแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแต่ละด้าน พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ภาพรวมมากกว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ และมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เหตุผลเพราะ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ได้ทำกิจกรรมต่อเนื่องมาจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ แต่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ทำกิจกรรมน้อยลง เนื่องจากเตรียมตัวเรื่องการเรียนเข้าสู่มหาวิทยาลัย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ยังทำกิจกรรมน้อย ซึ่งไม่สอดคล้องการศึกษาวิจัยกับผลการศึกษาของ ยุพดี ศิริวรรณ, ม.ล ที่ศึกษาเรื่อง ความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุขเกี่ยวกับสุขภาพจิตและการให้บริการสุขภาพจิต ผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครมีทัศนคติที่ดีต่อสุขภาพจิต อาสาสมัครที่มีเพศ อายุ การศึกษา การสูบบุหรี่ การดื่มสุราและการอบรมสุขภาพจิตต่างกันจะมีทัศนคติต่อสุขภาพจิตแตกต่างกันมีนัยสำคัญ ๐.๐๑ สรุปได้ว่า ระดับการศึกษาต่างกันมีผลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ๑) เมตตาทายกรรม คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ๒) เมตตาวิจารณ์ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ๓) เมตตาตามโนกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ๔) สาธารณโภคิตาได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว แบ่งเฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีสสามัญญาตา มีศีลบริสุทธิเสมอกัน คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ ๖) ทิฏฐิสามัญญาตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

๔. นักเรียนที่มีแผนการเรียนในปัจจุบันต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกันในทุกด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เหตุผลเพราะกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด “จิตอาสา” ไว้เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอีกข้อหนึ่ง โดยที่สถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๖๐ ชั่วโมง ทุกแผนการเรียนต้องร่วมกิจกรรมจิตอาสาของโรงเรียน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ **ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์** ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรจิตอาสาได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๖๗ จากตัวแปรปัจจัยด้านโรงเรียน/ครู สอดคล้องกับ **จ่านงค์ ทองประเสริฐ** ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสาว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาทั้งด้านจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตบุคคล และสังคมไปพร้อมๆ กัน กลยุทธ์เชิงรุกในการพัฒนาหรือพุทธศาสตร์บัณฑิต ได้แสดงบทบาทของความเป็น นักจิตอาสาแบบเต็มตัวคือหน้าที่ของ พุทธศาสตร์บัณฑิต ผู้ให้ธรรมทาน เป็นการพยายามชี้แจงแนะนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆ เพราะฉะนั้นพุทธศาสตร์บัณฑิต จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของสังคมแห่งมวลมนุษย์ ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยา และกิจกรรมทางโลกทางธรรม พัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง และมีความอยู่เย็นเป็นสุขในการดำเนินชีวิตในสังคมสืบไป

๕. นักเรียนที่อาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกัน ในด้านความรับผิดชอบ และด้านความสามัคคี ส่วนด้านความมีน้ำใจ ด้านความเสียสละและด้านการทำงานเป็นทีมไม่แตกต่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เหตุผลสำคัญที่เป็นไปตามสมมติฐานอธิบาย ผู้ปกครองมีองค์กรในการทำงานเป็นระบบ เป็นเครือข่าย ประสพการณ์ในการทำงาน นำมาถ่ายทอดให้กับลูก และเป็นแบบอย่างในการปลูกจิตอาสาแก่ลูก ลูกจึงปฏิบัติตาม พ่อแม่ต้องการให้นักเรียนมีจิตอาสา การแสดงพฤติกรรมจิตอาสาของพ่อแม่ให้นักเรียนได้เห็นเป็นแบบอย่างการเรียนรู้อะไรและปฏิบัติตามของนักเรียนมีจิตอาสามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ **ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์** ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

ศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรจิตอาสา ได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จากตัวแปรปัจจัยด้านครอบครัว/สังคม/ชุมชน สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร คือ สมาชิกที่ดีผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม มีธรรมคือ หลักความประพฤติ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ ประการ ดังนี้ ๑) เมตตา ความรัก คือความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข ๒) กรุณา ความสงสาร คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบ่วงทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง ๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขก็มีใจแจ่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็วก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน ๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือมองตามเป็นจริง โดยวางจิตเปรียบเสมือน มั่นคงเที่ยงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

๖. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมไม่แตกต่างกัน ในทุกๆ ด้าน คือด้านความมีน้ำใจ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เหตุผลสำคัญที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานเนื่องจากนักเรียนที่อยู่ในวัยตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ สามารถปรับพฤติกรรมของตนเองได้เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามที่โรงเรียนกำหนดด้วยความรู้สึกเข้าใจ ยอมรับ และเห็นคุณค่าหรือประโยชน์แห่งตนและพร้อมน้อมรับไปปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ **ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์** ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรจิตอาสาได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๖๓ จากตัวแปรปัจจัยด้านโรงเรียน/ครู

๗. นักเรียน ที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียนต่างกันมีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาโดยรวมแตกต่างกัน ในด้านความเสียสละด้านความสามัคคี ด้านการทำงานเป็นทีม ส่วนด้านความมีน้ำใจและด้านความรับผิดชอบต่อสังคมไม่แตกต่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เหตุผลสำคัญที่ไม่ไปตามสมมติฐานอธิบายได้ว่าโรงเรียนบางมหาวิทยาลัย “สีสุกหาวาดจวนอุปถัมภ์” ได้จัดนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียนทุกปี เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน

ทุกปี ผลการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียนทางด้านความเสียสละ ความสามัคคี การทำงานเป็นทีม อยู่ในเกณฑ์ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาคณิศวกร ศิริบริบูรณ์ ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรจิตอาสาได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จากตัวแปรปัจจัยด้านสังคม/ชุมชน สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสาว่า ในสภาพสังคมปัจจุบัน บุคคลต้องความช่วยเหลือมีอยู่มาก การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เรื่องจิตอาสาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พึงร่วมกันพิจารณา จิตอาสาเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดองค์กร หรือเครือข่ายอาสาขึ้นมาเพื่อกระตุ้นจิตอาสาให้เพิ่มขึ้นในสังคมไทย เครือข่ายจิตอาสาเป็นองค์กรที่ดำเนินการ ตามปกติแล้ว งานลักษณะนี้มีความมุ่งหมายต่องานในตัว มีคุณค่า มีประโยชน์ มองเห็นประโยชน์แล้วมีแรงกระตุ้นคือศรัทธา วิริยะ ขันติ สติ ปัญญา นี่คือน้องประกอบของนักจิตอาสาอันเป็นแรงกระตุ้นในการทำงานของนักจิตอาสา แรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงาน เชื่อมมั่นในงานที่ทำให้เกิดความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของงานนั้น การทำงานเป็นเรื่องทางร่างกาย หรือทางสังคม เกิดความหมายเป็นประโยชน์ที่แท้จริง มีหลักในทางจิตใจเป็นฐานอยู่ด้วยก็คือความศรัทธา ถ้าเราจะทำงานให้มีความสุขก็ต้องมีศรัทธาในงานด้วย บุคคลที่เคยมีประสบการณ์เรียนรู้ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง จะรู้สึกถึงความอึดใจ มีความสุขที่ได้จากการให้ และมีพลังมากขึ้นที่จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกมากมาย นี่คือการทำบุญที่พระพุทธศาสนาสรรเสริญ

๘. นักเรียน ที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการต่างกัน มีระดับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสาแตกต่างกันในด้านความสามัคคี และด้านการทำงานเป็นทีม นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เหตุผลสำคัญที่เป็นไปตามสมมติฐานอธิบายได้ว่า โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” ได้จัดกิจกรรมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการงานบูรณาการซึ่งสมาชิกทุกคนในชั้นเรียนเดียวกันต้องร่วมกันช่วยกันทำโครงการของห้องเรียน โดยมีครูคอยดูแลและให้คำปรึกษาส่งผลให้เกิดความมั่นใจ ความรับผิดชอบและการเสียสละความสามัคคีและมีการทำงานเป็นทีมซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาคณิศวกร ศิริบริบูรณ์ ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรจิตอาสาได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๖๓ จากตัวแปรปัจจัยด้านโรงเรียน/ครู สอดคล้องกับจ่านงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวถึงลักษณะของจิตอาสาว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาทั้งด้านจิตใจ

บุคลิกภาพ วิธีชีวิตบุคคล และสังคมไปพร้อมๆ กัน กลยุทธ์เชิงรุกในการพัฒนาหรือ พุทธศาสตร์บัณฑิต ได้แสดงบทบาทของความเป็น นักจิตอาสาแบบเต็มตัว คือหน้าที่ของ พุทธศาสตร์บัณฑิต ผู้ให้ธรรมทาน เป็นการพยายามชี้แจงแนะนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือ หลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นความทุกข์ความ ขัดข้องต่างๆ เพราะฉะนั้นพุทธศาสตร์บัณฑิต จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และมีบทบาท สำคัญในวิถีชีวิตของสังคมแห่งมวลมนุษย์ ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยา และกิจกรรมทางโลก ทางธรรม พัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง และมีความอยู่เย็นเป็นสุขในการดำเนินชีวิตในสังคมสืบไป

๕. ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาจิตอาสาของนักเรียนพบว่า ด้าน ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับรองสุดท้าย นักเรียนต้องการ คือ ควรมี กิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมด้านความรับผิดชอบให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ควร ส่งเสริมกล้าคิดกล้าแสดงออกในที่ประชุม มุ่งเน้นให้นักเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครู จากครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองชุมชน ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดจิตอาสาต่อสาธารณะได้ ซึ่งเชื่อมโยงกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พบว่าหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสา อันได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ฌราวาสธรรม ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ ล้วนเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมจิตอาสา ที่พัฒนาจากคุณสมบัติภายในตน ที่ สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็นจิตอาสา ขัดเกลาพฤติกรรม ทำงานร่วมกับ หมู่คณะได้ ทำให้เกิดความมีน้ำใจ เสียสละแบ่งปัน สามัคคี เป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั่วไป ยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน มีความพากเพียรในงาน จนงานสำเร็จ ให้พึงปฏิบัติ เกื้อกูลต่อกันด้วยความ รักความเมตตา ส่งผลให้มีจิตอาสาที่ยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ครูควรแนะนำหรือกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวด้านความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับรองสุดท้าย โรงเรียนควรส่งเสริมและพัฒนาจิตอาสาด้านความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น มีกิจกรรมในที่ประชุมกล้าคิดกล้าแสดงออก มุ่งเน้น ให้นักเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครูและช่วยเพื่อน ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จและ ออกมาดี ทำกิจกรรมร่วมกัน และรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ วิทย์ วิทยาศาสตร์และเสถียรพงษ์ วรรณปก ที่ได้ให้ความหมายว่า “ความรับผิดชอบ หมายถึง ความ

รับผิดชอบเป็นสิ่งที่คุณค่าให้กับหน้าที่ คนที่มีความรับผิดชอบ คือคนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์และยอมรับผลของการกระทำนั้น”

๒. ด้านความเสียสละควรส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสาคอยเอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล รู้จักยอมสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาของตนเอง แบ่งปันอุปกรณ์การเรียนแก่เพื่อนที่ขาดแคลน ช่วยเหลืองานส่วนรวม สละที่นั่งให้แก่เด็ก คนชราและคนท้องในการขึ้นรถประจำทางการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

๓. ควรปลูกฝังให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับจิตอาสาและเห็นความสำคัญของจิตอาสาควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก หรือเสริมสร้างตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง ควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา ฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย เกิดการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มจากครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครอง เนื่องจากพ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่สำคัญที่สุด ควรมีครู หรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม

๔. โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมจิตอาสาสม่ำเสมอจะช่วยเหลือสังคมได้เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนในภาพรวมที่ชัดเจน สร้างให้มีคุณธรรมจิตอาสามากขึ้นและเป็นแบบอย่างแก่รุ่นน้องๆ ต่อไปและจะนำไปเป็นแบบอย่างในอนาคตเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร มีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเปรียบเทียบระดับจิตอาสาของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาในโรงเรียนอื่นๆ ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

๒. ควรศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาให้นักเรียนมีจิตอาสา เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงรูปแบบกระบวนการพัฒนากิจกรรมด้านต่างๆ ของโครงการจิตอาสา

๓. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้กระตุ้น หรือพัฒนาจิตอาสาของนักเรียนต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ :

๑.๒.๑ หนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมการศาสนา. คู่มือจริยธรรมฉบับการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๓๑.

_____. การประเมินการเรียนรู้ระดับชั้นมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

_____. คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๐.

กนก จันทร์จรรย์. คู่มือจริยธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๓๑.

กมล ทองธรรมชาติ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. ข้าราชการไทยความสำนึกอุดมการณ์.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา. ๒๕๔๒.

คณะกรรมการจัดทำคู่มือการฝึกค่านิยมของกลุ่มนักบริหาร กลุ่มสื่อมวลชน กลุ่มสมาคมมูลนิธิและกลุ่มพัฒนากำลังคน. คู่มือปลูกฝังค่านิยม. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๖.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน.

กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๐.

จรรยา สุวรรณทัต. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๓๘.

ชาย โพธิ์สีตาและลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. **ทักษะการพัฒนาทีมงาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

เอ็กซ์เปอร์เน็ทจำกัด. ๒๕๕๓.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๕๑), หน้า ๗๕.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๕๑.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒนและวิธาน สุชีวกุปต์. **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๓๘.

ดวงเดือน พันธมนาวินและคณะ, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการประยุกต์**,

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

เดโช สวานานนท์. **ปทานุกรมจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๒๐.

บุหงา วชิรศักดิ์มงคล. **วิธีการจัดนักเรียนเข้าเรียนในแผนการเรียนและความเหมาะสมในการเลือก**

ผลการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพิษณุโลก, มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๑.

ประดับ เรืองมาลัย. **จิตวิทยาวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต. ๒๕๓๑.

ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. ๒๕๕๑.

ปาริชาติ นนทกานันท์. **แนวคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.

ภาควิชาปรัชญา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๓.

ปริญญา ต้นสกุล. **ทำไมทีมไม่เวิร์ค**. กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล. ๒๕๕๗.

พรรณราย ทรัพย์ประภา. **มนุษย์ในการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก. ๒๕๒๗.

_____ **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๕๐.

_____ **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____ **งานเพื่อแก่นสารของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____ **ธรรมนุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ

มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๖.

_____ **เรื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวิถิ)**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

๒๕๕๒.

พระไพศาล วิสาโล. เครือข่ายจิตอาสา. **คู่มือจิตอาสาโครงการอาสาเพื่อในหลวง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก. ๒๕๔๘.

พระเผด็จ ทตฺตชีโว. **คนดีที่โลกต้องการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต. ๒๕๓๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร:สหธรรมมิก. ๒๕๔๕.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๕ หมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๔.

พระราชสิทธิมนี. **มงคล ๓๗ ประการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๒.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคม ตัญจร. **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๔๑.

ระพิน ชูชื่น. **การศึกษายทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.**

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์ ๒๕๒๖.

เรื่องอุไร กุศลาสัย. **สตรีในวรรณคดีพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๕.

วศิน อินทสระ. **ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์. ๒๕๕๒.

วิชัย โถสุวรรณจินดาวิชัย. **การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพ : ความลับขององค์กร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ. ๒๕๓๕.

วิภาพร มาพบสุข. **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น. ๒๕๔๑.

วีระวัฒน์ พวงพะยอม. **ทำงานเป็นทีม**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น. ๒๕๓๖.

วุฒิสวัสดิ์ สวัสดิวัฒน์, **สุกฤษธรรม**, กรุงเทพมหานคร : เอเชียเพรส, ๒๕๓๔.

ศิริชัย กาญจนวาสี, ดิเรก ศรีสุโขและทวีวัฒน์ ปิตยานนท์, **การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
สมชาติ กิจยรรยง, **เกมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนและองค์กร**, กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๐.

สมพร เทพสิทธิ์า, **ปัญหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรม**, กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๖.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, **การปรับพฤติกรรม**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
ส. ศิวลักษณ์, **ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งปฏิรูปการเรียนรู้**, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์, **มงคลยอดชีวิต**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๘.
สกุณา บัณฑิตรัตน์ และคณะ, **แนวคิด รูปแบบและวิธีการของการพัฒนาจิตสำนักอาสาสมัคร**, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

สุรีย์พร พิงพุททคุณ, **การบริหารจัดการทีม**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมกมลการพิมพ์, ๒๕๔๘.
สุภาพร อัคราวัฒนา, **การศึกษาพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, **พฤติกรรมองค์กรทฤษฎีและการประยุกต์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๔๒.

หลวงพ่เทพคุณานุกิจย์ (ทวี ธรรมธัช ป.ธ.๘), **ธาตุบุปปีปกา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เอกชัย กี่สุขพันธ์, **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : ศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

๑.๒.๒ บทความ

จันงค์ ทองประเสริฐ, “พุทธจักร โลกกลมเย็นดับเงิญได้ด้วยศาสนา”. **วารสารพุทธจักร**, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓) : ๓๖ - ๓๘.

มิชิตา จำปาเทศรอดเจริญ, บทความสำหรับประชาชาติธุรกิจ คอลัมน์การบริหารงานและการจัดการ
องค์กร, ตอนที่ ๓. ปีที่ ๕. ๒๕๕๐.

ศุภรัตน์ รัตนमुखย์, “บัณฑิตอาสาสมัคร:ทางเลือกของการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม”. วารสาร
คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯสหประชาชาติ(มกราคม-มีนาคม), ๒๕๔๔.
อรพินท์ ชูชมและคณะ. “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและ
คุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย : ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๔, กรุงเทพมหานคร, สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

๑.๒.๓ วิทยานิพนธ์และผลงานวิจัย

กรมวิชาการ. “กระทรวงศึกษาธิการ. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้าน
ความรับผิดชอบและวินัยในตนเอง”. กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา.
๒๕๔๔.

กัลยา สุรีย์. “การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบและความมั่นคงในตนเองของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๕.

จิตรวลัย ศรีแสงฉาย. “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล”.
สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

จันทนะ วิไลพัฒน์. “การพัฒนาพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยการใช้กระบวนการสร้างค่านิยม”. วิทยานิพนธ์การศึกษา
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. ๒๕๔๒.

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. “การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ดวงใจ ทองหล่อ. “อาสาสมัครพึงประสงค์ขององค์กรสาธารณะประโยชน์”. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๕.

นิตา ด่านวิริยะกุล. “การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๑ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิต

- วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.
- บุษราคัม จำปา. “จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการ กรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.
- พระครูปฐมสมภาณ, “ทัศนของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระชวลิต จันทวิโส (ถาวรศิริ). “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พงศ์พันธ์ จันทราทิตย์. “บทบาทของเศรษฐกิจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาวิทยาลัย**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.
- ยุพดี ศิริวรรณ ม.ล. “ความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุขเกี่ยวกับสุขภาพจิต และการให้บริการสุขภาพจิต”, **วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), ๒๕๓๕.
- เลอพงษ์ สนวนสังข์. “การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.
- วรรณพร เพียรสาระ. “ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งศึกษาเฉพาะกรณีอาสาสมัครหน่วยงานบริการและหน่วยกู้ภัย”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาบริหารศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.
- วรรุณี สุภมณี. “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- สุธาทิพย์ แก้วเกลี้ยง. “การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.
- สุภาพร อัคราวัฒนา, “การศึกษาพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อรพินท์ ชูชมและคณะ. “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”. ฉบับที่ ๑๐๔. กรุงเทพมหานคร. **สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ๒๕๔๕.

๑.๒.๓ ภาษาอังกฤษ

Heather Boswell, “**Motivations for Giving and Serving**”, in

<http://learningtogive.org/papers/conceptd/motivation.html> Heather Boswell,

“**Motivations for Giving and Serving**”, in

<http://learningtogive.org/papers/conceptd/motivation.html>

James W. Vander Zanden, **Sociology the Core**, 3rd ed., New York : McGraw-Hill Inc., 1986.

KohlbergL., “Moral Stages and Moralization : The Cognitive Developmental Approach”, **Moral Development and Behavior**, New York : Holt Rinehart and Winston, 1976.

Law ,B. C . Woman in Buddhist Literature. Delhi : **MotialBanarsidass Publisher**pvt,Ltd; 1990.

Lida L. David off, **Introduction to Psychology**, New York : McGraw– Hill Book Company, 1987.

Louis, Renou. **Vedic India. Calcutta** : Gupta Private Limited, 1957.

MatthewHamilton and AfshanHussain, “**America’s Teenage Volunteers** :CivicParticipation. Begins Early in Life,” in <http://www.independentsector/programs/research/teenvokun1.pdf>. (5 สิงหาคม 2552).

Parker, M R andSzymanski, ME. **Rehabilitation counreling** : basics and beyond 2nd Edition USA PRO-ED,Inc. 1992.

Roberta L. Knickerbocker, “**Prosocial Behavior**” in

<http://learningtogive.org/papers/concepts/prosocailbehavior.html>. 2003.

(5 สิงหาคม 2552).

SeglowJonatham. **The Ethics of Altruism**.London : Frank Cass. 2004.

Samuel Oliner, “**Extraordinary Acts of Ordinary People : Faces of Heroism and Altruism**” in http://www.altruisticlove.org/docs/s_oliner.html.October3, 1999.

Turner.W.D. Altruism and Its Measurement in Children.**In Journal of Abnormal and Social**

Psychology.43 .1942.

ภาคผนวก จ

ประวัติของโรงเรียน บางมดวิทยา “สี่ลูกหวาดจวนอุปลัมภ์”

ภาคผนวก ฉ

ภาพการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาของนักเรียน

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปลัมภ์”

ประวัติโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุมหาจวนอุปถัมภ์”

โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุมหาจวนอุปถัมภ์” ตั้งอยู่เลขที่ ๑๒/๖ ถนนพระราม ๒ ซอย ๒๘ แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีผู้บริหาร ๕ คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ๘๕ คน และมีนักเรียนทั้งหมด ๑,๕๑๖ คน เพศชาย ๘๗๔ คน เพศหญิง ๕๔๒ คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓

โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุมหาจวนอุปถัมภ์” เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง ประเภทสหศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๕๒ ตารางวา

ปีการศึกษา ๒๕๑๗ พระครูสุกิจวัณณ (จิต ปุสโธ) เจ้าอาวาสวัดสี่สุมหาในขณะนั้นได้ติดต่อ นายหวาด แสงบำรุง และนางสาวจวน แดงแสงส่ง เพื่อขอรับบริจาคที่ดินให้กับวัดสี่สุมหา จากนั้นกรมสามัญศึกษาได้ขอเช่าที่ดินดังกล่าวจากกรมการศาสนา เพื่อก่อสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาขึ้น ระยะเวลากรมสามัญศึกษาได้มอบหมายให้นายแดง สุขกุล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบางปะกอก วิทยาคม เป็นผู้ดำเนินการในระยะแรก

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งโรงเรียนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ลงนามโดยนายก่อ สวัสดิพานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในขณะนั้น โดยเริ่มเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

ในปีการศึกษา ๒๕๑๘ กรมสามัญศึกษา ได้ตั้งแต่ นายสุชีวิน โสภณพันธ์ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ โดยเริ่มปฏิบัติราชการ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๘ ต่อมากรมสามัญศึกษา ได้ออกคำสั่งให้นายเกษียร กู้กลาง มารักษาการณ์ในตำแหน่งครูใหญ่ และให้นายสุชีวิน โสภณพันธ์ ไปช่วยราชการที่กองการมัธยมศึกษา เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๘

ในวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๒๔ ได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนวัดสี่สุมหาจวนวิทยา เป็น “โรงเรียน บางมดวิทยา” ในวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๒๕ ได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนบางมดวิทยา เป็น “โรงเรียนบางมดวิทยา” สี่สุมหาจวนอุปถัมภ์” จึงใช้ชื่อนี้มาจนปัจจุบัน

เครื่องหมายประจำโรงเรียน

มด หมายถึง ความเพียร พยายาม ความเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ

คบเพลิง หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง

รวมความหมาย หมายถึง ความเพียร ความพยายาม ความเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป

สีประจำโรงเรียน " สีแสด - ฟ้ายา "

สีแสด หมายถึง สัญลักษณ์ของวัดสีสุก ผู้ก่อตั้ง และอุปถัมภ์โรงเรียน

ความหมายในโรงเรียน คือ ความกตัญญูรู้คุณ

สีฟ้า หมายถึง ความสว่างไสว กว้างไกล

สีแสด - ฟ้ายา หมายถึง ความกตัญญูรู้คุณ คำจูนคนให้สดใส ก้าวหน้าหาต้อบไม่

คำขวัญประจำโรงเรียน

สติมโต สทา ภทท์ "คนผู้มีสติมีความเจริญทุกเมื่อ"

คติพจน์ประจำโรงเรียน

ปรารถนาสารพัดในปฐพี เอาไมตรีแลกได้ตั้งใจ

ปรัชญาของโรงเรียน

เรียนดี กีฬาเด่น เน้นคุณธรรม นำสิ่งแวดล้อม

อักษรย่อของโรงเรียน

บ.ม.ว.

สิ่งเคารพ สัญลักษณ์ของพวกเราชาวบางมดทุกคน

หลวงปู่ชิต

พระพุทธรูปปางลีลา

วิสัยทัศน์ของโรงเรียน

หลักสูตรโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุกหาวคจวนอุปถัมภ์” มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา นำหน้าด้วยคุณธรรม ก้าวล้ำเทคโนโลยี มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

๑. พัฒนาระบบบริหารและการจัดการศึกษา ตามหลักธรรมาภิบาล โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
๒. พัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 ๑. พัฒนาบุคลากรให้มีให้มีศักยภาพ มีขวัญกำลังใจ และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมต่อการพัฒนาผู้เรียน
 ๔. พัฒนাবรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพพลานามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน

กลยุทธ์ของโรงเรียน

๑. พัฒนาระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม
๒. พัฒนาคุณภาพของหลักสูตร และการวัดผลประเมินผล
๓. พัฒนาคูณาการการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
๔. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามวิถีทางประชาธิปไตย ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
 ๕. พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
 ๖. พัฒนาบุคลากร และส่งเสริมสนับสนุนด้านสวัสดิการ
 ๗. พัฒนাবรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพ พลานามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน
 ๘. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลงานของ โรงเรียนสู่สาธารณชน

นโยบายของโรงเรียน

๑. เร่งพัฒนาคูณาการการศึกษาให้สูงขึ้น
๒. พัฒนাবรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน
๓. ส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
๔. เร่งพัฒนาและแก้ไขนักเรียนที่ขาดระเบียบวินัยในตนเอง

รางวัลเกียรติยศที่โรงเรียนได้รับ

ปีการศึกษาที่ได้	ชื่อรางวัลที่ได้รับ
๒๕๓๖	โรงเรียนดีเด่นมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา รางวัลสิ่งแวดล้อมดีเด่น
๒๕๔๘	รับโล่รางวัลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาปีการศึกษา ๒๕๔๘ มีนักเรียนสอบได้มากเป็นลำดับที่ ๔ ในส่วนกลาง จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก รับถ้วยรางวัลชนะเลิศการแข่งขันแฟล็กฟุตบอล ระดับโลกในการแข่งขันที่ประเทศ สหรัฐอเมริกา
๒๕๔๘	คุณครูอุทุมพร มุลพรม ครูเชี่ยวชาญรับรางวัลครูภูมิปัญญาไทย สาขาปรัชญา คุณครูพ้องพรรณ จอมศรีรับโล่รางวัลผู้กำกับนักเรียนวิชาทหารดีเด่นระดับภาค ครูภาสกร ภูเอี่ยม รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันการผลิตสื่อคอมพิวเตอร์จากสพฐ. นำศิลปหัตถกรรมไปแสดงที่ นครลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา นักเรียนได้รับรางวัล “เยาวชนดีเด่นแห่งชาติ” ประจำปี ๒๕๔๘ นายรัชพันธ์ ชันทอง นายองอาจ พิมสะเกษ นายพนาดร สดสวย ค.ญ.พัชราภรณ์ ทองแสง นายศุภณัฐ รุจนานพร นายอลงกร แสนประเสริฐ
๒๕๕๐	รับรางวัลเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่สนับสนุนกิจกรรมพระพุทธศาสนาติดต่อกันเกิน ๕ ปี รับโล่รางวัลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาปีการศึกษา ๒๕๕๐ มีนักเรียนสอบได้มากเป็นลำดับที่ ๖ ในส่วนกลาง จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันสร้างเว็บไซต์ได้รับพระราชทานเข็มและเกียรติบัตรจาก ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ได้รับรางวัลชนะเลิศ การทำวีดิทัศน์สารคดีสั้น ๑๐ นาที เรื่อง ความซื่อสัตย์ ในโครงการลมหายใจไร้มลทินพร้อม โล่เกียรติยศและเกียรติบัตร ทุนการศึกษา ๓๐,๐๐๐บาท
๒๕๕๑	โรงเรียนผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบ ๒ จากสมศ.ผ่านระดับดีมาก ๑๓ มาตรฐาน ระดับดี ๑ มาตรฐาน การดำเนินการจัดสร้างห้องเรียน Smart English Program นางสาวพรพิมล ชาญชัยเขาว์วิวัฒน์ ได้รับเลื่อนวิทยฐานะ

ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะเชี่ยวชาญพิเศษ (ระดับซี ๑๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์ คนแรกของประเทศในสายครูผู้สอน

๒๕๕๒

รับโล่รางวัลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาปีการศึกษา ๒๕๕๒ มีนักเรียน
สอบได้มากเป็นลำดับที่ ๑๐ ในส่วนกลาง จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ
พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๒๕๕๓

โรงเรียนผ่านการประเมินรับโล่รางวัล ๔ ดาว พร้อมเงินรางวัล ๖๐,๐๐๐บาท
โรงเรียนดีเด่นด้านพลังงานตามโครงการ “ ถิ่นโลกสดใสใช้พลังงาน” ประจำปี
๒๕๕๓ จากการไฟฟ้านครหลวง
โรงเรียนได้รับโล่รางวัลจากสำนักนายกรัฐมนตรี โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรม
ส่งเสริมศาสนาและจริยธรรมดีเด่นประจำปี ๒๕๕๒

ได้รับรางวัลเหรียญทองแดง การแข่งโครงการคุณธรรมระดับ ม.ต้น และรางวัล
เหรียญเงินการแข่งขันโครงการประดิษฐ์ระดับม.ต้น จากงานศิลปหัตถกรรม
นักเรียน ครั้งที่ ๖๐ จังหวัดชลบุรี

๒๕๕๔

บุคลากรได้รับรางวัล ครูสุดดี จากสำนักเลขาธิการคุรุสภาประจำปี ๒๕๕๔
นางวัลย์รัตน์ ยิ่งคำนุ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม
และได้รับรางวัลครูผู้สอนดีเด่นจากสำนักงานคุรุสภา ประจำปี การศึกษา ๒๕๕๔
จำนวน ๓ ท่าน

๑. นางสาววรรณภา ทองศรีไพโร กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
๒. นางสาวทมยันต์ อยู่สิน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
๓. นางยิ่งพิศ ประยูรสุข กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา พลศึกษา

ได้รับคัดเลือกจากสพฐ.โครงการคุณธรรม “สร้างวิถีธรรม เลี้ยงอบาย
เฉลิมพระเกียรติ” ในการอบรมและพัฒนาโครงการคุณธรรมเยาวชนทำดี
ถวายในหลวง ๘๔ พรรษา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางวัลย์รัตน์ ยิ่งคำนุ่น

วัน เดือน ปีเกิด ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

สถานที่เกิด บ้านเลขที่ ๑๐๒ /๑ หมู่ ๕ ตำบลน้ำใจ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๐ ธรรมศึกษาเอก สำนักเรียนวัดถ้ำวังหิน จังหวัดกาญจนบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๔ ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ศษ.บ.) เอกสุขศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. ๒๕๓๕ ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) เอกสุขศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๓๔ ซอยปาริชาติ ถนนเลียบบคลองบางกอกใหญ่ แขวงคูหาสวรรค์

เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๔๒ โรงเรียนประชามงคล อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๒ – ปัจจุบัน โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุขหาวาดจวนอุปถัมภ์”

หน้าที่ปัจจุบัน หัวหน้างานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุขหาวาดจวนอุปถัมภ์”

เกียรติคุณที่ได้รับ พ.ศ. ๒๕๕๔

๑. รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “ครูสุคดี” พร้อมเกียรติบัตร จาก สำนักงาน
เลขาธิการคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี ๒๕๕๔

๒. รับรางวัล หนังสือ แส่นครุดี ประจำปี ๒๕๕๔ ของคุรุสภาเขตพื้นที่การศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต ๑ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

ชั้น จ.ช. ได้รับ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๑

ชั้น ต.ม. ได้รับ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓

ชั้น ต.ช. ได้รับ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๖

ชั้น ท.ม. ได้รับ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๘

ชั้น ท.ช. ได้รับ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

**เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทิวาจดวนอุปถัมภ์”**

คำชี้แจง แบบสอบถาม แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนบางมดวิทยา “สี่สุทิวาจดวนอุปถัมภ์” เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร นักเรียนสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึก หรือแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ คำตอบไม่มีผิดไม่มีถูก และไม่มีผลกระทบต่อตัวนักเรียนแต่อย่างใด คำตอบทั้งหมดจะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอในภาพรวมเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณในความร่วมมือนำการตอบแบบสอบถามทุกข้อ ทุกตอน

(นางวลัยรัตน์ ยิ่งดำเนิน)

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะปลายเปิด ให้เลือกตอบจำนวน ๑๐ ข้อ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

๑. เพศ

() ชาย

() หญิง

๒. อายุ.....ปี

() น้อยกว่า ๑๖

() ๑๖ – ๑๘ ปี

() ๑๙ – ๒๑ ปี

() มากกว่า ๒๑ ปี

๓. ระดับการศึกษา

() มัธยมศึกษาปีที่ ๔

() มัธยมศึกษาปีที่ ๕

() มัธยมศึกษาปีที่ ๖

๔. แผนที่เรียนปัจจุบัน

() วิทยาศาสตร์- คณิตศาสตร์

() คณิตศาสตร์ –ภาษาอังกฤษ

() ภาษาอังกฤษ –ภาษาจีน

() ศิลป์- คอมพิวเตอร์

๕. อาชีพของผู้ปกครอง

() เกษตรกร

() ค้าขาย

() รับราชการ

() รัฐวิสาหกิจ

() รับจ้าง

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

๖. การเข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร

() เคย

() ไม่เคย

๗. การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา

() เคย

() ไม่เคย

๘. การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน

() เคย

() ไม่เคย

๘. การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน

(วันพ่อ, วันแม่, วัน ไหว้ครู, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา)

() เคย

() ไม่เคย

๑๐. การเข้าร่วมโครงการ ๑ ห้องเรียน ๑ โครงการบูรณาการ

() เคย

() ไม่เคย

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา ๕ ด้าน คือ

๑. ความมีน้ำใจ

๒. ความรับผิดชอบ

๓. ความเสียสละ

๔. ความสามัคคี

๕. การทำงานเป็นทีม

คำชี้แจง : ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำที่แท้จริงของนักเรียนเพียงคำตอบเดียว ในแต่ละข้อมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

๕ มากที่สุด หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ ในระดับ สูงที่สุด

๔ มาก หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ ในระดับ สูง

๓ ปานกลาง หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ ในระดับ ปานกลาง

๒ น้อย หมายถึงนักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ ในระดับ น้อย

๑ น้อยที่สุด หมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมในข้อนี้ ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ ที่	ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	ระดับผลสัมฤทธิ์				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านความมีน้ำใจ						
๑	มีความเกื้อกูลต่อหมู่คณะเพิ่มขึ้น					
๒	อาสาทำงานให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน					
๓	มีความเอื้ออาทรต่อสตรี,เด็กและคนชรา					
๔	เข้าร่วมโครงการจิตอาสาเลี้ยงอาหารกลางวันแก่น้องๆ บ้านเด็กอ่อนพญาไทด้วยความเต็มใจ					
๕	ให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าเรา					
๖	รู้สึกมีคุณค่าเมื่อได้ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น					
๗	มีความสุขเมื่อนึกถึงการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา					
๘	ถึงแม้จะต้องเสียประโยชน์ส่วนตัวไปบ้าง ก็ยังกระทำเพื่อ ส่วนรวม					
๙	พยายามช่วยผู้อื่นทันทีที่ทำได้					
๑๐	พร้อมช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มโดยไม่เลือกว่าเป็นงานยาก หรือง่าย					
๑๑	เข้ากลุ่มกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาเป็นประจำและ บริจาคสิ่งของให้แก่น้องๆที่ขาดแคลน					
๑๒	บริจาคอุปกรณ์การเรียนให้แก่น้องๆบ้านเด็กอ่อนพญาไท เนื่องในเทศกาลสำคัญๆเช่น วันขึ้นปีใหม่,วันเด็ก,วันเกิด					
ด้านความรับผิดชอบ						
๑๓	มีความตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือโรงเรียนมอบหมาย					
๑๔	มีการวางแผนเตรียมการกิจกรรมล่วงหน้า					
๑๕	มีการประชุมในกลุ่มแบ่งงานกลุ่มที่ทำร่วมกัน					
๑๖	ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จและมีคุณภาพ					

ข้อ ที่	ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	ระดับผลสัมฤทธิ์				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑๗	ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา					
๑๘	เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง					
๑๙	ได้ตรวจทานโครงการร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม					
๒๐	ในที่ประชุมกล้าคิดกล้าแสดงออก					
๒๑	ไม่หนีงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำร่วมกัน					
๒๒	มีความ วิตยอุตสาหะในการทำงาน					
๒๓	ใช้เวลาว่างเข้าร่วม โครงการจิตอาสา					
๒๔	ไม่ละเลยหน้าที่ในทีม					
ด้านความเสียสละ						
๒๕	อุทิศเวลาในกิจกรรมกับเพื่อน					
๒๖	ช่วยงานของกลุ่มด้วยความเต็มใจ					
๒๗	เห็นด้วยและยินดีกับการจัด โครงการจิตอาสาต่างๆ					
๒๘	ขณะเข้าร่วมกิจกรรมเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ ทรัพย์ สิ่งของตามกำลัง					
๒๙	โครงการจิตอาสาช่วยพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น					
๓๐	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ดีขึ้น					
๓๑	ใช้เวลาว่างช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ					
๓๒	ใช้วันหยุดในการเข้าร่วมโครงการจิตอาสากิจกรรม ปลูกป่าชายเลน					
๓๓	ปฏิบัติกิจกรรมเลี้ยงอาหารกลางวันแก่น้องๆบ้านเด็กก่อน พญาไท อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี					
๓๔	ใช้เวลาว่างมาช่วยกิจกรรมของโรงเรียน					
๓๕	ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์วัดต่างๆ					
๓๖	ขอมอบอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม					

ข้อ ที่	ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	ระดับผลสัมฤทธิ์				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านความสามัคคี						
๓๗	ให้ความร่วมมือกับโครงการจิตอาสาด้วยความเต็มใจ					
๓๘	ปฏิบัติตามได้ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี					
๓๙	มีการร่วมกันวางแผนการทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสาของห้อง					
๔๐	ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนกิจกรรมสำเร็จ					
๔๑	ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม					
๔๒	หลีกเลี่ยงพฤติกรรมรุนแรงในหมู่คณะ					
๔๓	ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยความปรองดอง					
๔๔	ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม					
๔๕	ยอมรับในศักยภาพของผู้อื่น					
๔๖	รู้จักตั้งเตือนแก้ไขพฤติกรรมของเพื่อน					
๔๗	ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม					
๔๘	รู้จักตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานร่วมกับสมาชิก					
ด้านการทำงานเป็นทีม						
๔๙	ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุนในการทำกิจกรรมตามโครงการจิตอาสาของห้องจนสำเร็จ					
๕๐	แสดงบทบาทผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างเหมาะสม					
๕๑	สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และกลุ่มคนที่หลากหลาย					
๕๒	ยกย่อง ให้เกียรติเพื่อนร่วมกิจกรรม					
๕๓	ไม่ทิ้งงานมอบหมายกลางคัน					
๕๔	เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างมีความสุข					
๕๕	มีความภาคภูมิใจในผลงานกลุ่ม					

ข้อ ที่	ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจิตอาสา	ระดับผลสัมฤทธิ์				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๕๖	รักใคร่ ปรองดองกันมากขึ้นเมื่อเสร็จงาน					
๕๗	กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนภายในกลุ่มอย่างชัดเจน					
๕๘	ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างทำกิจกรรมในโครงการจิตอาสา					
๕๙	ร่วมกันสรุปประเด็นอภิปรายในที่ประชุมอย่างมีประสิทธิภาพ					
๖๐	ได้ตรวจทานโครงการร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการจิตอาสาของนักเรียน

คำชี้แจง : โปรดเสนอแนะแนวทางหรือกิจกรรมในการสร้างให้มีคุณธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นในตนเอง

๑. ด้านความมีน้ำใจ

๑.....

๒.....

๒. ด้านความรับผิดชอบ

๑.....

๒.....

๓. ด้านความเสียสละ

๑.....

๒.....

๔. ด้านความสามัคคี

๑.....

๒.....

๕. ด้านการทำงานเป็นทีม

๑

๒.....

... ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

Thesis Title : A Study of the Achievement of the Public Minds Project : A Case Study of the
Secondary School Students of Bangmod Wittaya School

“ Seesukwadjuanuppathum ”

Researcher : Mrs. Vlairat Yingdumnun

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Assist. Prof. Dr. Phramaha Tawee Mahapanyo (Lalong), Pali IX, B.A., M.A.,
M. Phil., Ph.D. (Delhi University)

: Dr.Pramun Sarapun B.A Buddhism), M.Ed, Ph.D.Ed

Date of Graduation : January 18, 2512.

ABSTRACT

This thesis is to studies the results of the achievement of the Public Minds Project. It is of there objectives,namely : 1) to study the achievement of the Public Minds Project. 2) to compare the level of the achievement of the Public Minds Project 3) to study the problems and the suggestions for the development of the Public Minds Project.

This Research is conducted by the representative examplaly groups of students in Higher secondary School Students of Bangmod Wittaya School “ Seesukwadjuanuppathum” of 243 students. The data were analyzedly to determineing the frequency of the mean and standard deviation,the test value, the F-test, the analysis and the comparison of different variants of the same value as a partner with LSD Method.

From the results of the researd, it is found that

1. The achievements of high school students of the Public Minds Project are at the high level (= 3.95), when considered on one side.When it is ordered from the most to the least, level, the teamwork. The second level is the harmony. The third level is hospitality. The fourth level is sacrifice. The fifth level is the responsibility. Which is at the high level (= 4.05 to 3.81). So, the levels achievement of the Public Minds Project on teem working are at the high ones.

2. The students whose sexes and ages are different from their learning projects, they don't get the different levels of the achievement. For the students who have different levels of education and their parents occupations, there are different achievements of the point of 0.05. The students who join the different activities of the students developing, they have not the different levels of the achievement. The students who join the relationship supporting activities among the temples homes and the schools one classroom and one work project integration activities have the different level of 0.05.

3. For those suggestions, it is found that the students have responsibilities before the last one level. Generally, the students need to have various and movement activities to support their cooperative responsibilities. They also have the ideas to support the activities at the meeting. Moreover, they wish to express their views at the meeting, and to do the work handed over to them by their family, parents and communities that support their activities for the public. Those can be related with the doctrine of Buddhism such as Sagch object 4, Achievement 4, Prhmwihar 4, Kharawassadham 4, Thidthammikattasangwattanikkadham 4, Saraniitrm 6, those are the principles to support the public minds that develop from inner to be the good public minds. They can be the good behaviors, do the work in group so they have good spirits, self-sacrificing, harmonious. They are also the beloved of people who meet them. They are attractive and do their tasks industriously. Those can continue the public minds.